יעקב עגיט

http://rcin.org.pl

Canadian Federation of Polish Jews

יעקב עגיט

צו א נײַ לעבן

(צוויי יאָר יידישער ישוב אין נידערשלעזיע)

מיט אַ פאָרוואָרט פון פאָרזיצער
פון דער קולטור-אָפּטיילונג ביים
צענטראַל קאָמיטעט פון יידן אין פוילן
ה. סמאָליאַר

פאַרלאַג
„נידערשלעזיע"
וראָצלאַוו — 1947

http://rcin.org.pl

J. EGIT

CU A NAJ LEBN

(Dwa lata osiedla żydowskiego na Dolnym Śląsku)

TO A NEW LIFE

(Two Years Of The Jewish Settlement in Lower Silesia)

WYDAWNICTWO »NIDERSZLEZJE« WROCŁAW 1947

http://rcin.org.pl

פאָרוואָרט

ס׳איז זיכער אַן אַקט פון גרויסער געשיכטלעכער גערעכטיקייט:

גראָד אויף דער נידערשלעזישער ערד, וועלכע איז אין משך פון יאָרן צוגעגרייט געוואָרן דורכן דייטשן מיליטאַריזם אַלס אָנפאַל-באַזע קעגן די פרייהייט-ליבנדיקע פעלקער. גראָד אויף דער דאָזיקער ערד, ווו די אויסראָטער האָבן אויסגעבויט צענטליקער מאָרד-לאַגער׳ן און אומקום-פלעצער פאַר טויזנטער און טויזנטער יידן, איז אויפגעקומען אונזער גרעסטער ישוב אין באַפרייטן פוילן.

אויספירן דעמדאָזיקן גערעכטיקייט-אַקט האָבן אויף זיך גענומען די יידן מיט די געשטרייפטע לאַגער-קליידער, די אָפּגעראַטעוועטע פון די גאַז-קאַמערן, וועלכע האָבן צוזאַמען מיט דער באַפרייונג באַקומען דעם פאַרשטאַרקטן דראַנג צום אויפריכטן דאָס לעבן, צום באַזינען זייער מענטשלעכן און נאַציאָנאַלן ווידערגעבורט. צו הילף די דאָזיקע מענטשן-שאָטנס האָבן געאײַלט זייערע ברידער אין די זעלנער-מונדירן, וועמענס געווער האָט נאָך נישט באַוויזן זיך אָפּצוקילן פון דער נאָר וואָס פאַרענדיקטער שיסעריי.

שוין דאַן, אין די ערשטע אויפקום-טעג פונם נידערשלעזישן יידישן ישוב, איז דער מאָמענט פון צילבאַוווּסטן שטרעבן, ווי אַ פאַרלייקענונג פון צופעליקייט און סטיכישקייט, געווען דער דאָמינירנדיקער. געשטרעבט האָבן פאַראייניקטע זאַמטע יידן צו דערפילן זיך נאָענט איינער צום אַנדערן, כדי די דאָזיקע נאָענטקייט זאָל כאָטש טיילווייז פאַרבייטן די אומגעקומענע משפחות, זי זאָל דערוואַרעמען און דערמוטיקן צום אויסדויערן און ביײקומען אַלע שוועריקייטן, וואָס האָבן געלויערט אויף שריט און טריט. געשטרעבט האָבן די פיאָנערן-בויער, אַז דער נייער ישוב זאָל זיין אַ המשך פון אַלדאָס גוטס פון פוילישן יידנטום, אַז דער נייער ישוב זאָל אויפקומען, ווי דער רעאַליזירטער טרוים, וואָס עס האָבן במשך פון יאָרצענטליקער לײדן און קאַמף אויסגעטראָגן די בעסטע מענטשן פון אונזער פאָלק.

אַזוי פורעמען דאָס ניי-אויפגייענדיקע לעבן האָבן געוואָלט די ערשטע

http://rcin.org.pl

עקשנותדיקע בויער פונם יידישן ישוב אין נידערשלעזיע, צו וועלכע ס׳געהערט דער מחבר פון דעמדאָזיקן ביכל, יעקב עגיט. דער סך־הכל פון צוויי יאָר יידישער אויפבוי־אַרבעט אין נידערשלעזיע איז אַ בשורה, אַז דער דאָזיקער ווילן און טרוים איז היינט שוין אַ שטיק רעאַלע וואָר.

ווי אַזוי איז מעגלעך געוועזן צו דערגרייכן אין אַזאַ לפי ערך קורצער צייט, אַז דאָרט, וווּ עס האָט געהערשט דער ווילדסטער שונא פון אונזער פאָלק, זאָל אויפקומען אַ האַסטיק, פולסירנדיק לעבן?

פון יעדער שורה פון יעקב עגיטס דין וחשבון דרינגט אַרויס דער אמת, וואָס זאָגט:

— דאָס איז מעגלעך געוואָרן דערפאַר, ווייל נישט די ווילדע, ברוטאַלע סטיכיע, נאָר דער אָרגאַניזירטער ווילן פונם פאָלק געשטאַלטיקט דאָס לעבן אינם נייעם, פאָלקס־דעמאָקראַטישן פוילן — אַלזאָ אויך דאָס לעבן פון דער יידישער באַפעלקערונג.

און נאָך דערציילן די באַשיידענע זייטלעך פון דעמדאָזיקן ביכל:

— די איינהייט פון טאַט, וועלכע איז געשמידט געוואָרן דורך דעם אָנפירנדיקן אָרגאַן פון נידערשלעזישן ישוב — דעם יידישן וואָיעוואָדישן קאָמיטעט, און דורך די ווירקלעך דעמאָקראַטיש־יידישע געזעלשאַפטלעכע כוחות, האָט גע־געבן די מעגלעכקייט מאַקסימאַל־שפּאָרזאַם און ווירקנדיק צו פאַרווענדן די שעפערישע ענערגיע פון דער יידישער באַפעלקערונג.

יידישע מענטשן, וואָס שטייען אויף די פאַרשידנסטע פּאָזיציעס פונם פּיל־זייטיק־אויפקומענדיקן לעבן פילן די גרויסע מלוכהשע אחריות, וואָס עס ליגט אויף זיי, אַלס טייל פון דער פילמיליאָניקער פוילישער באַפעלקערונג, וועלכע איז געקומען אויף דער צוריק דעראָבערטער אַלטער פוילישער ערד, כדי אָפּווישן פון איר יעדן שפּור פון אונזער בלוט־שונא און זי פאַרוואַנדלען אין אַ פעסטונג צום פאַרזיכערן דעם שלום אין אייראָפּע. דער באַוווּסטזיין פון דערדאָזיקער אחריות פאַרפילפאַכט די עקשנות און שטרעבונג צו דערגרייכן וואָס מער רע־זולטאַטן אין דער קאָנסטרוקטיווער אַרבעט.

„צי וועמען וועט עס יאָ געפעלן, צי נישט — בויט אייער נייַ לעבן אויף דערדאָזיקער נייער ערד״ — האָט ביים סאַמע אָנהויב פון ישוב באַפוילן זיינע פּיאָנערן־בויער דער דעמאָקראַטיקער פּוילישער מיניסטער אָ כ אַ ב.

ווייסט עס די יידישע באַפעלקערונג, אַז אין דער וועלט זענען נאָך פאַ־ראַן אַזעלכע, וועמען עס געפעלט נישט, וואָס מיר האָבן אונזערע היימען דאָ געבויט און זיי פאַרוואַנדלט אין איינגעפונדעוועטע פּאָזיציעס. אוודאי איז דער־פון נישט צופרידן דער ה׳ שומאַכער און אַלע זיינע פּראָ־היטלערישע גוטוויני־טשער און מיטהעלפער...

http://rcin.org.pl

פאַרשטייט עס די יידישע באַפעלקערונג, אַז יעדע דערגרייכונג אונזערע אויף דער נידערשלעזישער ערד איז אַ דערגרייכונג פאַר אונזער גאַנצן פאָלק, וואָס וויל נישט, אַז עס זאָלן ווען ס׳איז קומען צו זיך די רעאַקציע-כוחות, וואָס שטרעבן אונז צו פאַרטיליקן.

דער צוויי-יאָריקער אויפטו פון די יידן אין נידערשלעזיע מוטיקט אונז אַלעמען און קרעפטיקט אונזער גלויבן אינם אויפבלי און וווּקס פונם שעפעריש יידישן לעבן אינם דעמאָקראַטישן פוילן.

הערש סמאָליאַר

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

נידערשלעזיע

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

„אָן די מערב־געגנטן וואָלט פוילן גלייך געווען צו אַ גוף אָן הענט און אָן פיס. אָפּרייסן פון פוילן נידער־שלעזיע און שטשעטשין וואָלט באַדייט דאָס זעלבע, ווי אַמפּוטירן ביי אַ מענטשןביידע פיס".

וו. גאָמולקאַ־וויעסלאַוו

די מערב־געגנטן, וועלכע האָבן בעת דער לעצטער מלחמה זיך אומגעקערט צו פוילן, זענען מיט הונדערטער יאָרן צוריק געווען א באַשטאַנדטייל פון דער פוילישער מלוכה. די דאָזיקע ערד איז געווען אַ סלאַווישע, באַוווינט דורך אַ ריין־פוילישער באַפעלקערונג.

אַ דאַנק דעם נצחונדיקן קאַמף פון די אַרמייען פון סאָוויעטן־פאַרבאַנד און פוילן קעגן היטלער־דייטשלאַנד איז די דאָזיקע ערד ווידער געוואָרן אַן אָרגאַנישער טייל פון דער פוילישער רעפּובליק.

נידערשלעזיע נעמט אַרום אַ שטח פון 27 טויזנט קוואַדראַט־קילאָמעטער. די באַפעלקערונג פון נידערשלעזיע האָט אין יאָר 1939 געציילט 3 מיליאָן מיט 237 טויזנט נפשות. פון מערב זייט גרענעצט זיך נידערשלעזיע מיט דער סאָוויעטישער אָקופּאַציע־זאָנע פון דייטשלאַנד, און פון דרום—מיט דער טשעכאָסלאָוואַקישער רעפּובליק.

נידערשלעזיע ליגט פון 150 ביז 180 מ. איבער דער ים־פלאַך. די דורכשניטלעכע יערלעכע טעמפּעראַטור באַטרעפט פון $+7^{0}$ ביז $+9^{0}$ C. דער אונטערשייד צווישן דעם וואַרעמסטן און קאַלטסטן מאָנאַט פון יאָר באַטרעפט 20^{0} C, וואָס זאָגט עדות וועגן דער מילדקייט פון קלימאַט, וועלכער איז זייער גינסטיק פאַר דער לאַנדווירטשאַפט. די וועלדער פאַרנעמען ביז 30 פּראָצ. פונם גאַנצן שטח. די גרעסטע שטעט אין נידערשלעזיע זענען: וורצלאַוו

http://rcin.org.pl

(ברעסלאַו) מיט 630 טויזנט איינוווינער פאַר דער מלחמה, וואַל־בזשיך (וואַלדענבורג) מיט 235 טויזנט איינוווינער, זגאָזשעליצע (גערליץ) מיט 93 טויזנט איינוווינער, לעגניץ (ליגניץ) 83 טויזנט, יעלעניאַ־גוראַ (הירשבערג) א. א. דער אונטערשייד צווישן די גרע־סערע שטעט און די קלענערע איז נישט קיין באַדייטנדיקער. אומעטום—אורבאַניסטישע אַרכיטעקטור, וואַסערלייטונג, עלעקטרישע באַלויכטונג, גאַז־באַהייצונג, אינדוסטריע־אונטערנעמונגען א. ד. גל. עס ציען זיך דאָ באַן־ליניעס אויף דער לענג פון 5700 קמ.—אויטאָ־סטראַדן און אַ גרעסערע נעץ פון אַלטע אויטאָ־וועגן. עס זענען אויך דאָ פאַראַן גרויסע מעגלעכקייטן פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער וואַסער־קאָמוניקאַציע אויף די באַדייטנדיקע טייך־אַרטעריעס פון אָדער און ניסע.

פאַר דער מלחמה איז איבער 35 פראָצ. פון דער נידערשלעזישער באַפעלקערונג געווען באַשעפטיקט אין די קוילן־גרובנס און אין דער שווערער אינדוסטריע, איבער 20 פראָצ. אין דער לאַנדווירטשאַפט, ביז 15 פראָצ.—אין האַנדל. די לאַנדווירטשאַפט, איז געווען זייער הויך אנטוויקלט. די נאַטירלעכע גערעטעניש: ווייץ,—18 צענטנער פונם העקטאַר, קאָרן — 13, גערשטן — 21, האָבער — 20, קאַרטאָפל — 123, צוקער־בוראקעס — 267. שטאַרק אַנטוויקלט איז די סעדער־ווירטשאַפט און די גערטנעריי. די שפע פון לאַנדווירטשאַפטלעכער פראָדוקציע פון נידערשלעזיע שטייגט איבער די קאָנסומציע־מעגלעכ־קייטן פון איר באַפעלקערונג.

א דאנק די קוילן־גרובן האָט נידערשלעזיע א שטאַרק אנטוויקל־טע ווירטשאַפט, וואָס רוקט ארויס די דאָזיקע אַלטע פוילישע געגנט אין פאָדער־גרונט פון די פוילישע אינדוסטריע־צענטרען. די וואַלב־זשיכער עלעקטראָסטאַנציע איז איינע פון די גרעסטע אין פוילן. זי גיט ביליקע ענערגיע. וואַלבזשיך עקספּאָרטירט אויך עלעקטראָ־ענערגיע קיין טשעכאָסלאָוואַקיע. די ריזיקע וואַלבזשיכער קאָקס־אויוונס גיבן א גרויסע צאָל גאַז.

אחוץ קוילן פאַרמאָגט נאָך נידערשלעזיע אנדערע אוצרות, ווי למשל קאָלירטע מעטאַלן. אין זאָמבקאָוויצע זענען פאַראַן ניקל - גרובנס, בליי, מעש, א. א. די יערלעכע פראָדוקציע באַטרעפט דאָ 6 טויזנט טאָן א יאָר. ארסען איז פאַראַן אין ריכשטיינער קרייז, אויף די גרויסע בערג אין יעלעניא גורא. ארסען־גרובנס און א כעמישע פאבריק איז פאַראן אין ראוונע. זי איז געלאָזט געוואָרן אין גאנג אין יאר 1945. די

http://rcin.org.pl

פּראָדוקציע־מעגלעכקייטן פון דער דאָזיקער פאַבריק באַטרעפן 2 טויזנט טאָן ארסען יערלעך און אלס זייטיקע פּראָדוקציע—60 קג. גאָלד. אגב, איז די פאַבריק די איינציקע פון דעם מין אין גאנץ אייראָפּע. שטארק אנטוויקלט איז די מעטאלורגישע אינדוסטריע אין יעלעניא גורא און אין שכנותדיקן וואַלבזשיך. דאָרטן ארבעטן די נייעסטע מאַשין־פאַבריקן.

אַ וויכטיקער צענטער פון דער גרויס־אינדוסטרי איז די שטאָט וראָצלאַוו מיט דער גרעסטער, נאָכן ראַטן־פאַרבאַנד, אין אייראָפּע לאָקאָמאָטיוו - און וואַגאָנען־פאַבריק. דאָס לאָזן אין גאַנג די פאַבריק איז אַ בולטער באַווייז מיט וויפל מי דאָס פּוילישע פאָלק בויט צוריק אויף זיין אינדוסטריע. נאָך אין יולי 1945 איז דאָס געווען אַ חורבה, אָן מאַשינען, אָן מכשירים, אָן שויבן, אָן צופלוס פון ענערגיע, וואַסער און גאַז. היינט איז עס אַ פּרעכטיקע פאַבריק פול מיט לעבן. אין דעצעמבער 1945 האָט די פאַבריק שוין אויסגעאַרבעט 45 וואַגאָנען, אין יאַנואַר 1946 — 100 וואַגאָנען און אין מערץ — 196 וואַגאָנען. אין משך פון יאָר 1946 זענען אויסגעאַרבעט געוואָרן איבער דריי טויזנט משא־וואַגאָנען. אין 1947 וועט שוין די דאָזיקע פאַבריק אויסאַרבעטן ספּעציעלע פּאַסאַזשיר־און שלאָף־וואַגאָנען.

אַ ביז גאָר וויכטיק אָרט פאַרנעמט אין נידערשלעזיע די פּראָדוקציע פון דער כעמישער אינדוסטריע. אין דער צייט פון דער מלחמה האָט די כעמישע אינדוסטריע פּראָדוצירט פיל אויפרייס־מאַטעריאַל פאַר היטלערס אַרמייען. איצט פאַרזאָרגט זי מיט קינסטלעכער באַמיסטיקונג די „פּוילישע לאַנדווירטשאַפט, פּראָדוצירט פאַרבן, זויער־שטאָפן און מעדיקאַמענטן. אין דער געגנט פון יעלעניאַ־גוראַ און וואַלבזשיך זענען אַחוץ גרויסע גלאָז־פאַבריקן אויך פאַראַן פאַבריקן פון פּאָרצעליי, אָפּטישע גלאָז און צעלולאָיד. עס ווערט אויך אויסגעאַרבעט קינסטלעכער צעלולאָיד און קונסט־וואָל. אין נידערשלעזיע איז אויך פאַראַן 15 פאַבריקן פון צעראַמישע אויסאַרבעטונגען, וועלכע זענען שוין געלאָזט געוואָרן אין גאַנג. זיי פּראָדוצירן קיך־פּאָרצעליי (פון דער וועלט־באַרימטער פאַבריק „קרייסטער־טיילש” אין וואַלבזשיך), עלעקטראָטעכנישע פּאָרצעליי, ווי אויך פאַיאַנס. די פּראָדוקציע־מעגלעכקייטן זענען 12 טויזנט טאָן קיך־פּאָרצעליי, 5 טויזנט טאָן עלעקטראָטעכנישע פּאָרצעליי און 3 טויזנט טאָן פאַיאַנס. עס איז כדאי צוצוגעבן, אַז פאַר דער מלחמה האָט די פּראָדוקציע פון פּאָרצעליי אין פּוילן באַטראָפן 5 טויזנט טאָן.

http://rcin.org.pl

אַ דאַנק דעם, וואָס עס איז צוריק דעראָבערט געוואָרן די אַלטע פוילישע ערד, איז אונזער טעקסטיל-אינדוסטריע שטאַרק באַרייכערט געוואָרן. זי האָט צוריק באַקומען ביי 15 טויזנט וועב-שטולן. וואָס פאַר אַ באַדייטונג דאָס האָט פאַר אונזער לאַנד קאָן דרינגען דערפון, וואָס לאָדזש, ביאַליסטאָק און ביעלסק צוזאַמען פאַרמאָגן 22 טויזנט וועב-שטולן. די טעקסטיל-אינדוסטריע אין נידערשלעזיע איז אָרגאַניזירט אין 2 צענטרען. איין צענטער איז אין ריכבאַך. ער נעמט אַרום דעם דרום-טייל פון נידערשלעזיע, אין וועלכן עס גייען אַריין די טעקסטיל-פאַבריקן פון ריכבאַך, ביעלאַווע, פיאָטראָלעשע מיט דעם גרויסן „דירערינג”-קאָמבינאַט אין ביעלאַווע, וואָס באַשעפטיקט 4 טויזנט אַרבעטער. דער צווייטער צענטער איז אין לובאַן. ער נעמט אַרום דעם צפון-מערבדיקן טייל פון נידערשלעזיע, אין וועלכן עס גייען אַריין די פאַבריקן לובאַן, זשאַרי און זשעגאַן. עס זענען אויך פאַראַן גרעסערע פאַבריקן פאַר וואָל-אויסאַרבעטונגען אין יעלעניאַ-גוראַ, זשעלאָנא גוראַ, קזשיזשאַטקע, זגאָזשעליצע, שווידניצע און אין גערשטשע פוסטע. אין קזשיזשאַטקע ווי אויך אין יעלעניאַ גוראַ זענען פאַראַן פאַבריקן פון טעפיכער, וואָס אַרבעטן אויס אַ דריטל פון דער אַלגעמיינער פראָדוקציע אין לאַנד. אין יעלעניאַ גוראַ איז אויך דאָ אַ זאָקן-פאַבריק, וועלכע אָרגאַניזירט די פראָדוקציע פון פערלאָנען-זאָקן.

אין נידערשלעזיע איז באַדייטנד אַנטוויקלט די האָלץ-אינדוסטריע. פאַראַן דאָ אַ גאַנצע ריי פאַבריקן פון מעבל, האָלץ-וואָל, קיך-כלים, געצייג צום צייכענען און מאָלן און פון קינדער שפילצייג.

די פוילישע אַרמיי, קעמפנדיק האַנט ביי האַנט מיט דער סאָוויעטישער אַרמיי, האָט דערפירט צום גרויסן נצחון איבער דעם היטלערישן שונא. עס איז צוריק אָפגענומען געוואָרן די אַלטע פוילישע ערד, אויף וועלכער דער פיינט האָט יאָרן לאַנג געבויט זיינע אָנפאַל-פאָזיציעס. עס איז איינמאָל פאַר אַלעמאָל ליקווידירט געוואָרן די דייטשע מיליטערישע אָנגריף-באַזע קעגן פוילן. דער פאַקט, וואָס דידאָזיקע ערד געהערט איצט ווידער צו פוילן האָט אָפגעשוואַכט דעם פאָטענציאַל פון דעם דייטשן אימפעריאַליזם און פאַרזיכערט שלום די פרייהייט-ליבנדיקע פעלקער. דאָס פאַרקירצן די גרענעץ צווישן פוילן מיט דייטשלאַנד פון 1900 קמ. אין 1939 יאָר אויף 400 קמ. ביים היינטיקן טאָג האָט פאַרשטאַרקט די פאַרטיידיקונגס-שאַנסן פון פוילן אין 5 מאָל מער, ווי פאַר דער מלחמה.

http://rcin.org.pl

יידן
אין בירעשלעוויץ

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

יידן אין נידערשלעזיע פאַר דער מלחמה.

פאַר דער מלחמה זענען אין נידערשלעזיע געווען אַ סך טויזנטער יידן. אַן ערך 30 טויזנט יידן האָבן געלעבט בלויז אין וראָצלאַוו, ווו עס איז געווען איינע פון די גרעסטע יידישע קהלות אין דייטשלאַנד. אין וראָצלאַוו זענען געווען פיל יידישע אינסטיטוציעס. דער גרעסטער טייל פון זיי האָט געטראָגן אַ רעליגיעזן כאַראַקטער, (ווי למשל אַ גרויסער ראַבינער-סעמינאַר). דאָ האָט גע-לעבט און געשאַפן דער באַוווסטער יידישער היסטאָריקער גרעץ.

יידן האָבן אויך געלעבט אין אַ גאַנצער ריי שטעט אין נידערשלעזיע, ווי אין וואַלבזשיך, ריכבאַך, שווידניץ, לעגניץ א. אַ. סימנים פון אַמאָליקן יידישן לעבן זענען ביזן איצטיקן טאָג געבליבן אין וראָצלאַוו — די גרויסע שול, די קהלה-בנינים און אַ ריי הייזער פון יידישע אינסטיטוציעס, אין וועלכע עס געפינט זיך היינט אויך דאָס זיץ-אָרט פונם יידישן וואָיעוואָדישן קאָמיטעט. אין ריכבאַך, אין זשעמביצע און אין אַנדערע מקומות זענען געבליבן גרויסע יידישע שולן. ס'זענען אויך פאַראַן יידישע בית-עלמינס.

די נידערשלעזישע יידן האָבן על-פי-רוב זיך פאַרנומען מיט האַנדל. אַ סך פון זיי זענען געווען אייגנטימער פון גרויסע פאַבריקן און הייזער. עס זע-נען אויך געווען אַ סך יידישע געלערנטע, דאָקטוירים, אַדוואָקאַטן א. אַ. וו.

ווען היטלער איז געקומען צו דער מאַכט האָבן זיך אָנגעהויבן שרעק-לעכע פאַרפאָלגונגען קעגן די יידן. גרויסע צרות זענען דעמאָלט אויסגעשטאַ-נען די דייטשע יידן. טייל זענען אומגעקומען אין די דייטשע לאַגערן. אַ קליי-נער טייל האָט באַוויזן אויסצוואַנדערן קיין אויסלאַנד. אַ געוויסע צאָל יידן און האַלב-יידן (מישלינגען) האָבן איבערגעלעבט די מלחמה, אויסבאַהאַלטנדיק זיך אַלס דייטשן, דער עיקר אין די גרויסע שטעט, ווי וראָצלאַוו, קלאַדזקא און יעלעניאַ גוראַ.

די יידישע אינטעליגענץ אין געוועזענעם דייטשן נידערשלעזיע האָט אַרויסגעוויזן גרויס פאַרשטענדניש פאַר דער „וויסנשאַפט דעס יודנטומס״, שטו-

http://rcin.org.pl

דירנדיק חכמת היהודות. צו דער לעבעדיקער יידישער מאַסן-קולטור און שפּראַך האָבן די דאָזיקע יידן קיין גרויסן אינטערעס נישט אַרויסגעוויזן.

יידן אין נידערשלעזיע בעת דער מלחמה.

ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן דער דייטשער מלחמה-אָנגריף קעגן פּוילן, האָבן די היטלעריסטן גענומען בויען קאָנצענטראַציע-לאַגערן און קרעמאַטאָריעס פאַר דער באַפעלקערונג פון פּוילן, דער עיקר פאַר די פּוילישע יידן. גאַנץ נידערשלעזיע איז באַדעקט געוואָרן מיט אַ געדיכטער נעץ פון קאָנצענטראַציע-לאַגערן.

דער גרעסטער פאַרניכטונגס-לאַגער אין נידערשלעזיע, מיט אַ ריזיקער קרעמאַטאָריע, האָט זיך געפונען אין גראָס-ראָזען, צווישן לעגניץ און ריכבאַך. די שוידערלעכע באַדינגונגען פון אַרבעט, די ראַפינירטע פּייניקונגען זענען געווען די זעלביקע, וואָס אין אָשוויענטשים און מיידאַנעק. אין דעם דאָזיקן לאַגער האָבן מענטשן געאַרבעט עבודת-פּרך אין די שטיין-האַקערייען. שנעל זענען די מענטשן דאָרט אויסגעמוטשעט געוואָרן און די היטלעריסטן פלעגן דאַן אַלעמען שיקן אין די שרעקלעכע אויוונס פון דער קרעמאַטאָריע. דער לאַגער אין גראָס-ראָזען האָט געהאַט אַ ריי אָפּטיילונגען, כּלומרשטע אַרבעטס-לאַגערן, ווי די „ספּאָרט-שול" אין ריכבאַך, די לאַגערן אין וואַלבזשיך, סטזשעגאָם און אין אַנדערע ערטער פון נידערשלעזיע.

גאָר אַ גרויסער לאַגער איז געווען אין בליכהאַמער, אויף דער גרענעץ צווישן נידער- און אויבערשלעזיע. צווישן די געפאַנגענע, סיי אין גראָס-ראָזען, סיי אין בלעכהאַמער זענען געווען מענטשן פון אַ סך פעלקער, הויפּטזעכלעך פּאָליאַקן און יידן.

אין ביעלאַווע, אין דער טעקסטיל-פאַבריק „פלעכטנער", איז געווען אַ לאַגער פאַר יידישע מיידלעך. אין גראָסמאָסלאָוויץ, ביי וראָצלאַוו, אין קלעטענדאָרף, אין סטריגאָוו און אין גריידיץ זענען געווען לאַגערן פאַר יידישע געפאַנגענע. טויזנטער מענטשן זענען דאָרט אומגעקומען פון טיפוס און אַנדערע חולאתן.

אַ באַזונדער שרעקלעכן קאַפּיטל שטעלט מיט זיך פאָר דער יידישער פרויען-לאַגער אין ליודוויקאָוואַ (ליודוויקסדאָרף). דאָרט האָבן די דייטשן אויסגעבויט אַ גרויסע אַמוניציע-פאַבריק, ווו יידישע פרויען האָבן געאַרבעט ביי וואָפן-פולווער. עס זענען דאָרט געווען פאַרשידענע צעכן, ווו מ'האָט אויסגעאַרבעט פאַרשידנקאָליריקן פולווער. די פרויען, וועלכע האָבן דאָרט געאַרבעט, האָבן אין זיך אַריינגעאָטעמט די מוראדיקע פולווער-שטאָפן. זייער הויט האָט

http://rcin.org.pl

נידער-שלעזיען
קאַרטע פֿון לאַגערן
אונטער דער דײַטשישער אָקופּאַציע

באַקומען דעם קאָליר פונם אויסגעאַרבעטן פולווער: רויט, בלוי, גרין, געל א. אַ. מער ווי דריי חדשים האָבן די מיידלעך דאָרט נישט געאַרבעט. זיי זע־נען גיך אויסגעשטאָרבן. אַזוי אַרום איז אויסגעוואַקסן אין דעם שיינעם לוד־וויקסדאָרף אַ גרויסער קבר פון העכער 500 יידישע מיידלעך.

אַ גלאַט־אויסגעפלאַסטערטע אויטאָסטראַדע אויף אַ שטח פון 300 קמ. פירט פון וורא‌צלאַוו דורך לעגניץ קיין בערלין. די דאָזיקע אויטאָסטראַדע, וועלכע איז געבויט געוואָרן אין די יאָרן 1940—42 איז דורכגעזאַפּט מיטן בלוט פון טוי־זנטער יידישע „העפטלינגען", וועלכע זענען געווען מאָביליזירט אין דעם „אַר־בעטס־איינזאַץ". דער דורכרייזנדער, וועלכער שעפּט נחת פון דעם דאָזיקן גרויס־אַרטיקן וועג, גיט זיך נישט שטענדיק אָפּ אַ חשבון דערפון, אַז דער וועג איז אויסגעבויט געוואָרן דורך דער שקלאַפישער פּראַצע פון יידישע אַרעסטאַנטן, וועלכע זענען דאָ אין די טויזנטער געפאַלן.

דער וועג, וועלכער פירט פון דער טשעכישער גרענעץ געגרשטשע פּוסטע (וויסטע גיסדאָרף) קיין ביעלאַווע איז געבויט געוואָרן אויסשליסלעך דורך יידן. דאָ זענען אומגעקומען בעת דער בויונג אַרום 20 טויזנט יידן. זיי געפי־נען זיך איצט אַלע אין די מאַסן־קברים פון געגרשטשע פּוסטע.

אין די לאַגערן פון נידערשלעזיע זענען ס׳רוב געווען יידן פון די אוי־בערשלעזישע שטעט כזשאַנאָוו, קאַטאָוויץ און פון דאָמבראָווע, סאָסנאָוויעץ א. אַ. דער עיקר יונגע מענטשן. זייער צאָל איז דערגאַנגען ביז 50 טויזנט. געווען זענען אָבער דאָ אויך זייער פיל יידן פון נישט פּוילישע מקומות. מען האָט זיי געבראַכט פון האָלאַנד, פראַנקרייך, טשעכאָסלאָוואַקיע און אונגאַרן. דער גרעס־טער טייל פון זיי איז דאָ אומגעקומען.

די נידערשלעזישע ערד איז דורכגעזאַפּט מיט בלוט פון צענטליקער טויזנטער יידישע מיידלעך און בחורים.

אין די פרילינג־טעג פון יאָר 1945.

עס זענען אָנגעקומען די ערשטע טעג פון חודש מאַי. ביז 15 טויזנט יידישע „העפטלינגען" האָבן זיך נאָך געפונען אין די לאַגערן פון ריכבאַכער און וואַלבזשיכער קרייז. מיט אַ ציטער אין האַרצן האָבן זיי זיך צוגעהערט צו יעדן אָפּקלאַנג פון די פראָנטן, וואָס איז צו זיי דערגאַנגען. זיי האָבן בחוש דערפילט דאָס אָנקומען פון דער אַזוי געגאַרטער באַפרייונג.

נישט געקוקט אויף די שרעקלעכע מפלות, וואָס די דייטשן האָבן דע־מאָלט געליטן, האָבן זיי דאָך די לאַגערן נישט פאַנאַנדערגעלאָזט און ביז דעם לעצטן טאָג געפייניקט די יידן ביי דער אַרבעט. געדויערט האָט עס לאַנגע

http://rcin.org.pl

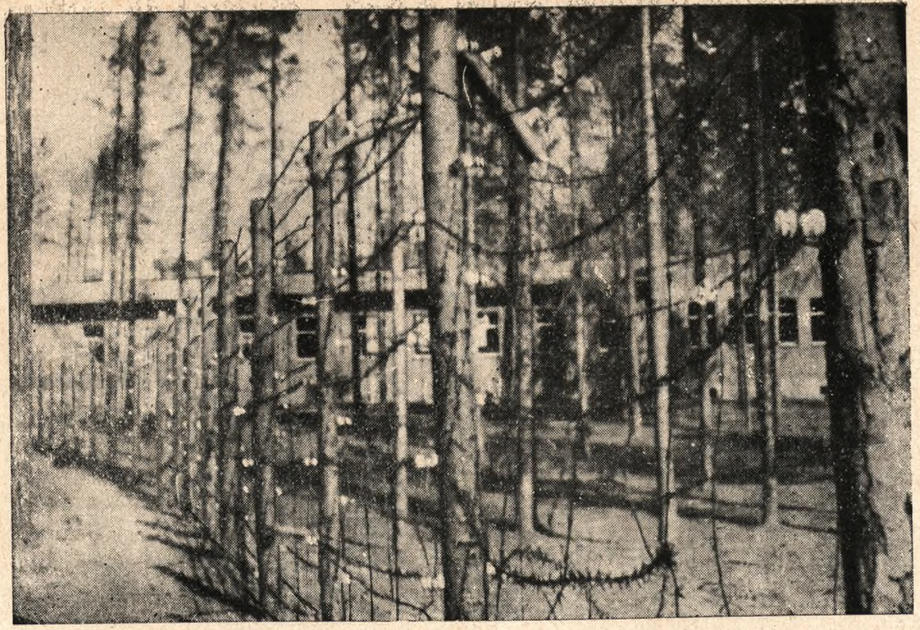

דער קאָנצענטראַציע־לאַגער אין וואַלבזשיך
פון וועלכן ס׳איז געראַטעוועט געוואָרן אַ גרופּע יידן.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

וואָכן. וורצלאַוו (דעמאָלט ברעסלאַו) איז שוין געווען אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן דורך דער סאָוויעטישער אַרמיי. דער געראַנגל אַרום דער שטאָט האָט זיך אַריבערגעטראָגן מיט זיין גאַנצער שאַרפקייט אין די נאָענטע לאַגערן.

די ס. ס.-לייט האָבן באַקומען אַ באַפעל פון הימלערן צו ליקווידירן די רעשטלעך איבערגעבליבענע יידן. זיי האָבן אָבער נישט באַוויזן דאָס דורכצופירן. מיט בליץ-שנעלע טריט האָבן זיך דערנענטערט די סאָוויעטישע און פוילישע אַרמייען. די מורא פאַר דעם יום-הדין, פאַר דעם אָנקומען פון די גרויזאַמע נקמה-נעמערס, וואַקסט אויס ביי די רוצחים ביז צו פּאַניק. די ס. ס.-לייט, די לאַגער-קאָמענדאַנטן, די קאַפּאָס און אַפילו אַ טייל פון דער דייטשער ציוויל-באַפעלקערונג אַנטלויפן אין בהלה. די ס. ס.-מענער, וואָס האָבן נישט באַוויזן צו אַנטלויפן, האָבן באַקומען די פאַרדינטע שטראָף פון די הענט פון זייערע „העפטלינגען". די דייטשן האָבן איבערגעלאָזט זייער אָנגערויבט האָב און גוטס, זייערע וווינונגען, קליידער און שפייז. אין די דאָזיקע געגנטן זענען געבליבן לגמרי נישט צעשטערט די פאַבריקן, די לאַנדווירטשאַפטן און זייער גאַנצע אויסשטאַטונג. די נעכטיקע מענטשן-„נומערן" — אָנגעטועטע אין קאַטאָרזשנע שטרייף-קליידער זענען מיטאַמאָל געוואָרן די בעלי-בתים נישט נאָר פון זייער אייגן לעבן, נאָר אויך פון גאַנצן לאַנד מיט זיינע גרויסע רייכטימער.

אויסגעמאַטערטע, פאַרפייניקטע, דרייפערטל טויטע זענען זיי אַרויס פון די לאַגערן מיט איין מעכטיקן פאַרלאַנג אין האַרצן: נעמען נקמה! נקמה פאַר אַלע צרות, פאַר די דערמאָרדעטע מאַמעס און טאַטעס, פאַר געשענדעטע שוועסטער און געקוילעטע ברידער!

די דייטשן האָבן מיט רעכט מורא געהאַט פאַר די יידישע גואלי הדם. זיי האָבן אַלצדינג איבערגעלאָזן. זיי זענען אַנטלאָפן אָדער אויסבאַהאַלטן זיך פאַר די יידן. די, וועלכע זענען נאָך געבליבן, האָבן ממשותדיק דערפילט דעם אויסברוך פון צאָרן און נקמה פון די יידישע „העפטלינגען"...

שוין עטלעכע טעג פאַר דער באַפרייונג איז אַנטשטאַנען אין קאָנצענטראַציע-לאַגער „ספּאָרט-שול" אין ריכבאַך דער ערשטער יידישער קאָמיטעט, דער אזוי גערופענער „קאָמיטעט פון געוועזענע העפטלינגען". ער איז באַשטאַנען פון מענטשן, וואָס האָבן די גאַנצע צייט אין די לאַגערן אָנגעפירט מיט אַ כסדרדיקער סאַבאָטאַזש-אַקציע קעגן די היטלעריסטן. די יידן האָבן זיך באַמיט וואָס מער צו פטרן בוי-מאַטעריאַלן, אַרויסנעמען טיילן פון מאַשינען, אַרויסלאָזן בענזין און אייל פון אויטאָס און טאַנקען. אין דעם קאָמיטעט זענען אַריין שמעון באַליצקי, אַן אַלטער אַרבעטער-טוער פון דאָמבראָווע, יעקב ראָזנבערג פון דאָמבראָווע, אייזנבערג פון וואַרשע און לינקאָווסקי פון כזשאַנאָוו.

פויער פאַר אַלץ האָט דער קאָמיטעט זיך גענומען איינצושאַפן קליידונג

http://rcin.org.pl

און עסן. דאָס האָט דאַן נישט געפעלט. אַ גרויסער טייל פון די באַפרייטע האָט זיך באַזעצט אין די פאַרלאָזענע דייטשע הייזער.

אויף צומאָרגנס, ווען די סאָוויעטישע אַרמיי איז אַריין אין ריכבאַך, האָבן די יידישע לאַגעריסטן איינגעאָרדנט פאַר די העלדן-באַפרייער אַ האַרציקן קבלת-פּנים. מיט בלומען, מיט געזאַנג און מיט אָפענע אָרעמס זענען די באַפרייער באַגעגנט געוואָרן דורך די באַפרייטע פון די קאַלך-אויוונס.

אַ גרויסער טייל פון די באַפרייטע יידן זענען געווען קראַנק און אויס-געמאַטערט. גערשטשע פּוסטע (וויסטע גיסדאָרף) איז געוואָרן אַ קראַנקן-לאַגער פאַר טויזנטער יידן. אויף דער פאָדערונג פון דער סאָוויעטישער אַרמיי ווערן זיי אריבערגעפירט אין די מלוכה-בנינים, אין די שולן, ווו עס ווערן גלייך איינ-געאָרדנט שפּיטעלער. די באַפרייערישע אַרמיי באַזאָרגט זיי מיט דאָקטוירים און מעדיקאַמענטן. זייער פיל האָט מיטגעהאָלפן ביים היילן די קראַנקע יידן דער געוועזענער „העפטלינג" ד"ר ציטראָן פון ביאַליסטאָק, וועלכער האָט מיט לייב און לעבן געאַרבעט ביים אָרגאַניזירן די שפּיטעלער. די באַפרייונגס-אַרמיי לייגט אַרויף אַ קאָנטריבוציע אויף דער איבערגעבליבענער דייטשער באַפעלקערונג, וועלכע ווערט געצוואונגען צוצושטעלן פּוטער, אייער, מילך, פלייש און גרינסן פאַר די קראַנקע יידן. דאָס זעלבע קומט אויך פאָר אין לודוויקסדאָרף, ווו עס זענען לעבן געבליבן ביז 500 יידישע פרויען. זיי קומט נאָך אויס צו לעבן אַ קורצע צייט אין די לאַגערן ביז דער ניי-אַנטשטאַנענער יידישער קאָמיטעט האָט זיי געגעבן וווינונגען, וועלכע זענען געבליבן נאָך די אַנטלאָפענע דייטשן.

אין יענע הייסע טעג האָבן נאָך אויפן שטח פון נידערשלעזיע געווילדע-וועט פאַרשידענע צעקלאַפּטע היטלעריסטישע באַנדעס. ס'ווערט תּיכּף געשאַפן אַ יידישע מיליץ אונטער דער אָנפירונג פון געוועזענעם לאַגעריסט גאָלדבלום. די דאָזיקע מיליץ באַקומט פון דער אַרמיי געווער און נעמט איבער די וואַך איבער די פאַבריקן, וואַרשטאַטן און געזעלשאַפטלעכן האָב און גוטס אין דער גאַנצער געגנט. דער געשאַפענער יידישער קאָמיטעט פירט אַדורך אַ גענויע רע-גיסטראַציע פון אַלע לעבנגעבליבענע יידן און אָרגאַניזירט אין אַלע פּונקטן פאָלקס-קיכן.

עס הייבט אָן אויפצוגיין אַ ניי לעבן. מען פילט עס בפירוש, אַז די לעצטע טעג פון בלוטיקן היטלער-רעזשים זענען גלייכצייטיק די געבורט-טעג פון אַ נייעם, אויפגייענדיקן לעבן אין נידערשלעזיע.

אַ סך פון די „העפטלינגען" ציט צוריק צו דער אַלטער היים. מען וויל וויסן, ווער עס איז פון די סאַמע נאָענטסטע לעבן געבליבן. אַ גרויסע צאָל פון די מערב-אייראָפּעישע יידן, וואָס זענען דאָ געבליבן לעבן, בעיקר פון האָ-לאַנד, פראַנקרייך און טשעכאָסלאָוואַקיע קערן זיך אום צוריק אין זייערע היי-מען, אויף אויטאָמאַשינען, וועלכע זענען אַהער געשיקט געוואָרן דורך זייערע

http://rcin.org.pl

רעגירונגען. די פּוילישע יידן, וועלכע הויבן אָן צו באַזוכן זייערע שטעט אין צענטראַל־פּוילן, געפינען קיינעם נישט — נישט קיין היים און נישט קיין פריינט... אָפט געפינט מען אַפילו נישט קיין מצבה אויף די אַלטע בית־עלמינס. קומט מען דעריבער צוריק קיין ריכבאַך, קיין וואַלבזשיך, קיין ביעלאַווע און אין אַנדערע שטעט און שטעטלעך פון נידערשלעזיע. מען גייט צוריק אַהער, ווו מען איז לאַנג געפּייניקט געוואָרן און ווו מען האָט געהאַט די זכיה צו ווערן באַפרייט. זיי זעען אין יעדן לעבן־געבליבענעם ייד, וועלכער האָט מיט זיי מיטגעבלוטיקט אין די לאַגערן, אַ נאָענטן, וועלכער דאַרף זיי פאַרבייטן די משפחה. עס שאַפט זיך צווישן די לעבנגעבליבענע אַ האַרציקע אַטמאָספער פון האַרמאָנישן צוזאַמענלעבן.

אַ נייַ לעבן גייט אויף

עס ווערט געבוירן דער געדאַנק: דאָ בויען אַ נייַ לעבן. דאָ אויף דער ערד, ווו היטלער האָט געוואָלט אומברענגען די שארית פון יידישן פאָלק — דאָ שאַפן אַ נייעם יידישן ישוב. דער געדאַנק האָט באַדייט, אַז דאָ אין דעם שיינעם ווינקל, ווו די מלחמה האָט נישט איבערגעלאָזן קיין גאָר גרויסן חורבן, זאָלן יידן איבערנעמען דאָס האָב און גוטס און אָנהויבן בויען פון דאָס נייַ זייער לעבן. זאָל דאָס זיין ווי אַן אָנהויב פון אַ רעקאָמפּענסאַציע.

דער געדאַנק ווערט וואָס אַמאָל רייפער און באַקומט בלוט און פלייש. די ערשטע דעלעגאַציע, וועלכע ווערט אַרויסגעשיקט צום צענטראַל־קאָמיטעט פון די יידן אין פּוילן אין וואַרשע ווערט דאָרט גאָר וואַרעם אויפגענומען. מיט טרערן אין די אויגן נעמט אויף די דעלעגאַציע דער פאָרזיצער פון דעם צענטראַל־קאָמיטעט ד״ר זאָמערשטיין, וועלכער דערקלערט: „נידערשלעזיע הויבט אָן אַ נייַ קאַפּיטל פאַר דער שארית הפליטה פון די פּוילישע יידן. דורך דעם אויפגעעפנטן פענסטערל אין נידערשלעזיע וועלן יידן קענען פריי אָפּעטעמען״.

די דעלעגאַציע גייט אויך צו דער ציטווייליקער פּוילישער רעגירונג, וועלכע נעמט אויף די יידן זייער האַרציק. די רעגירונג שיקט צו אַ בריוו צום וואָיעוואָדע פון נידערשלעזיע פּיאַסקאָווסקי, אין וועלכן אים ווערט פאָרגעלייגט צו געבן די ווייטגייענדיקסטע שטיצע די באַפרייטע יידן.

די רעזולטאַטן, מיט וועלכע עס קומט צוריק די דעלעגאַציע, ווערן אויפגענומען דורך די יידן אין נידערשלעזיע מיט גרויס באַגייסטערונג. עס איז געלייגט געוואָרן דער ערשטער ווינקלשטיין צום נייעם יידישן ישוב. יידישע קאָמיטעטן ווערן געשאַפן אין אַ ריי שטעט און שטעטלעך.

http://rcin.org.pl

נידער-שלעזיען
קארטע פון יידישע ישובים
יוני 1945

פינף וואָכן נאָך דער באַפרייונג, דעם 17 יוני 1945 ווערט צונויפגערופן די ערשטע וואָיעוואָדישע קאָנפערענץ פון די יידישע קאָמיטעטן אין נידערשלעזיע. די קאָנפערענץ באַהאַנדלט אַלע פּראָבלעמען, וועלכע זענען פאַרבונדן מיט דער בויונג פון נייעם יידישן ישוב. עס ווערט אויסגעוויילט די ערשטע יידישע רעפּרעזענטאַנץ פאַר גאַנץ נידערשלעזיע. די דאָזיקע קאָנפערענץ איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ מאַניפעסטאַציע פונם נייעם אויפגייענדיקן יידישן קבוץ.

ריכבאַך, די שטאָט, ווו עס גרופּירט זיך די גרעסטע צאָל יידישע „העפּטלינגען", ווערט דער סינאָנים פון יידישן ווידערגעבורט. דאָרט ווערט געשאַפן דער וואָיעוואָדישער יידישער קאָמיטעט. צו דער קאָנפערענץ קומען 50 דעלעגאַטן פון 6 שטעט: פון ריכבאַך, ביעלאַווע, פּיאָטראָליעשע, לודוויקסדאָרף, וואַלבזשיך און גערשטשע פּוסטע. די קאָנפערענץ קומט פאָר אין איינעם פון די שענסטע בנינים פון דער שטאָט — אינם הויז פון דעם יידישן וואָיעוואָדישן קאָמיטעט. אין פּרעכטיקע זאַלן, דעקאָרירט מיט בלומען און לאָזונגען און אין אַ געהויבענער שטימונג באַערט די קאָנפערענץ דעם אָנדענק פון אַלע יידן, וועלכע זענען אומגעקומען אין די לאַגערן. די קאָנפערענץ שיקט איבער דאַנקטעלעגראַמעס צום גענעראַליסימוס סטאַלין, צום פּרעזידענט ביערוט און צום צענטראַל-קאָמיטעט פון די יידן אין פּוילן, וועלכער ווייזט אַרויס גרויסע מיטהילף דעם נייעם ישוב.

זייער כאַראַקטעריסטיש זענען געווען די ווערטער פונם פאָרשטייער פון דער רויטער אַרמיי, העלד פון ראַטן-פאַרבאַנד קאַפּיטאַן באָראָזאָוו, וועלכער האָט אויף דער קאָנפערענץ געזאָגט: „אַ מאָדנע פאָלק זענט איר יידן. איך האָב דאָך אַ טייל פון אייך באַפרייט פון די לאַגערן, איר זענט דאַן געווען קראַנקע, צעבראָכענע, אָפּגעריסענע, הונגעריקע און דרייפערטל טויטע. און אָט זיצט איר היינט דאָ אויף אייער קאָנפערענץ מיט אָנגעצונדענע אויגן, לגמרי געענדערט און רעדט וועגן קולטור, טעאַטער, שולן און קינדער-דערציונג. אַ מאָדנע פאָלק! אַזאַ פאָלק האָט געלעבט, לעבט און וועט קיינמאָל נישט אונטערגיין!"

נאָך דער אָפיציעלער טייל פון דער קאָנפערענץ פאָרמירט זיך אַ צוג פון אַלע דעלעגאַטן צום נאָענטסטן יידישן מאַסן-קבר, ווו עס ווערן געלייגט אַ סך קרענץ.

די קאָנפערענץ האָט איינשטימיק אָנגענומען פאָלגנדיקע רעזאָלוציע:

> „די פאַרזאַמלטע אויפן צוזאַמענפאָר אין ריכבאַך דעם 17 יוני 1945 י., דעלעגאַטן פון די יידישע קאָמיטעטן אין דער נידערשלעזישער וואָיעוואָדשאַפט, וועלכע רעפּרעזענטירן די לעבנגעבליבענע יידן פון די קאָנצענטראַציע-לאַגערן אויף די היגע שטחים, גיבן אָפּ פייערלעך כבוד דעם אָנדענק פון זייערע העלדישע חברים,

http://rcin.org.pl

וועלכע זענען געפאַלן פון די אַכזריותדיקע הענט פון די היטלעריסטישע מערדער. די ערד פון נידערשלעזיע איז דורכגעווייקט מיט בלוט און דורכגעזאַפּט מיט שווייס פון צענדליקער טויזנטער אומשולדיק-פאַרפייניקטע יידן.

אַלס פרייע בירגער פון דער פוילישער מלוכה, צו וועלכער די נידערשלעזישע ערד האָט געהערט נאָך מיט 700 יאָר צוריק, שטעלן מיר פעסט אונזער אומבאַרירלעכע רעכט אויפצושטעלן דאָ אונזערע היימען און צו פאַרפעסטיקן דאָ אונזער מאַטעריעלע עקזיסטענץ און גייסטיקע קולטור.

אינם טיפן גלויבן, אַז די גערעכטיקייט וועט זיגן און, אַז דאָס פאַרגאָסענע בלוט פון אונזער פאָלק וועט נישט זיין אומזיסט, רופט דער צוזאַמענפאָר אַלע אַנטיילנעמער און די רעפרעזענטירטע דורך זיי געוועזענע אַרעסטאַנטן פון די קאָנצענטראַציע-לאַגערן צו אַ פאַרשטאַרקטער אַרבעט פאַרן וווּיל פונם יידישן פאָלק און לטובת דער גאַנצער אויפלעבנדיקער מענטשהייט.

1) דער צוזאַמענפאָר רופט דעם וואָיעוואָדישן קאָמיטעט אָנצושטרענגען זיך, כדי ראַציאָנעלער איבערשיכטן און פראָדוקטיוויזירן די יידן. צו דעם צוועק דאַרף מען אויסאַרבעטן אויסשולונגס-פלענער און אין די גרעסערע צענטרען גרינדן אַנטשפרעכנדיקע פאַך-שולן.

2) דער צוזאַמענפאָר פאָדערט אויף דעם וואָיעוואָדישן קאָמיטעט באַדייטנדיק אונטערשטיצן אָרגאַניזאַציאָנעל און פינאַנסיעל די פרוּוון צו שאַפן שפייז-קאָאָפעראַטיוון, פראָדוציר-אינדוסטריעלע און האַנטווערקער קאָאָפעראַטיוון, ווי אויך לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָאָפעראַטיוון.

3) דער צוזאַמענפאָר האַלט, אַז די הילף, וואָס וועט געגעבן ווערן יידן מצד דעם קאָמיטעט דאַרף נישט טראָגן קיין פילאַנטראָפישן כאַראַקטער, נאָר דאַרף באַצוועקן אויסשליסלעך צו אונטערשטיצן קאָנסטרוקטיווע אַרבעט און די אָנשטרענגונגען לשם פראָדוקטיוויזאַציע.

4) זאָרגנדיק פאַר דער לעבנגעבליבענער יידישער יוגנט און פאַר די קינדער, רופט דער צוזאַמענפאָר דעם וואָיעוואָדישן קאָמיטעט צום אָרגאַניזירן שולן און אַלגעמיינע בילדונגס- און פאַך-קורסן. עס דאַרפן געגרינדעט ווערן: אַ פאָלקס-אוניווערסיטעט, אַ וואַנדערנדיקער יידישער טעאַטער, ווי אויך אַ ביבליאָטעק, קלובן, עס דאַרפן אַרויסגעגעבן ווערן יידישע צייטונגען.

http://rcin.org.pl

5) דאָס יידישע קינד מוז געניסן פון אַ ספּעציעלער שוץ מצד די קאָמיטעטן. דער צוזאַמענפאָר נעמט אויף מיט פרייד דעם פּראָיעקט איבערצופירן אויף אונזערע שטחים אַ געוויסע צאָל לעבנגעבליבענע יידישע קינדער און זאָגט צו אַרומצורינגלען זיי מיט השגחה און ליבע.

6) דער צוזאַמענפאָר רופט אַלע יידישע קאָמיטעטן ווי אויך אַנדערע געזעלשאַפטלעכע און מלוכה־פאַקטאָרן אין לאַנד ספּעציעל באַשיצן די קברים פון די פאַרפייניקטע אין די לאַגערן און אין די פאַרניכטונגס־פּלעצער.

7) אין צוזאַמענהאַנג מיט דער פאָרשטייענדיקער דערעפענונג פון דער סאַנאַטאָריע ווענדעט זיך דער צוזאַמענפאָר צום צ. ק. פון די יידן אין פּוילן וועגן אַ געהעריקע מאַטעריעלער אונטערשטיצונג, כדי צו פארבעסערן דעם געזונט־צושטאַנד פון די געוועזענע „העפטלינגען".

איינשטימיק איז אויסגעווילט געוואָרן דער ערשטער יידישער וואָיעוואָדישער קאָמיטעט אין נידערשלעזיע. אין זיין באַשטאַנד זענען אַריין: אַלס פאָרזיצער — יעקב עגיט, סעקרעטאַר — משה לינקאָווסקי, מיטגלידער: — ד"ר יעקב ראָזענבערג, שמעון באַליצקי, האַנקע לעווין, אייזנבערג און שאַניע שיינבערג.

נאָך פיל יאָרן פון קנעכטשאַפט און פיין איז צום ערשטן מאָל אויף אַן איינגעאָרדנטער פאַרווייַלונג פאַר די קאָנפערענץ־דעלעגאַטן און געסט דערהערט געוואָרן פון אַ געמישטער קאַפּעליע פון פּוילישע, פראַנצויזישע, און האָלענדישע יידישע מוזיקער, געוועזענע „העפטלינגען", דער אַלטער יידישער נגון און דאָס אַלטע יידישע ליד. די געוועזענע יידישע „העפטלינגען" האָבן מיט טרערן אין די אויגן זיך צוגעהערט צו די האַרציקע קלאַנגען פון דער יידישער מוזיק. אַ גאַנצע נאַכט האָט געדויערט די דאָזיקע פאַרווייַלונג, וועלכע האָט געקרעפטיקט דעם מוט און געגעבן גלויבן און כוחות זיך צו נעמען צו דער גרויסער אויפבוי־אַרבעט פונם נייעם יידישן ישוב אין נידערשלעזיע.

גלייך נאָך דער קאָנפערענץ איז אָפּגעפאָרן אַ דעלעגאַציע צו דער צייטווייליקער פּוילישער רעגירונג קיין וואַרשע, ווו זי האָט פאָרגעלייגט פאָלגנדיקן מעמאָריאַל:

מעמאָריאַל

וועגן באַזעצן יידן אויפן שטח פון נידערשלעזיע

אויפן שטח פון נידערשלעזיע געפינען זיך אינם איצטיקן מאָמענט ביי 7000 יידן, געוועזענע „העפטלינגען" פון

http://rcin.org.pl

דייטשע קאָנצענטראַציע-לאַגערן אין נידערשלעזיע און אין שכנות-
דיקן סודעטן-לאַנד.

אין מאָמענט פון פאַרענדיקן דעם קריג האָבן זיך געפונען אויף דעם היגן געביט אַן ערך 15 טויזנט יידן. אַ סך פון זיי זענען געווען בירגער פון אַנדערע מלוכות (אונגאַרן, טשע-כאָסלאָוואַקיע, פראַנקרייך, בעלגיען און האָלאַנד), וועלכע האָבן שוין כמעט אינגאַנצן פאַרלאָזט פוילן. אַ געוויסע טייל יידן, פוילישע בירגער, איז אַוועק אויף מזרח צו די פריערדיקע וווין-ערטער, זוכנדיק די רעשטן פון די אויסגעשחטענע משפחות און טראַכטנ-דיק, אַז זיי וועלן דאָרט געפינען אַ שטיצע פאַר דער בויונג פון זייער לעבן. זיי האָבן אָבער נישט געפונען קיין רו אין זייערע געבוירן-ערטער און האָבן זיך אומגעקערט אָדער קערן זיך צוריק אום אַהער, ווו ס'איז געבליבן די מערהייט פון זייערע חברים, אויפן שטח, ווו זיי האָבן געאַרבעט און איבערגעלאָזן קברים פון די דערמאָרדעטע ברידער און שוועסטער.

מיטן מאָמענט פון דייטשלאַנדס מפלה האָבן די געוועזענע אַרעסטאַנטן פון די קאָנצענטראַציע-לאַגערן, די יידן, איבערגענומען די וואַך איבער די פאַבריקן און אַרבעטס-אונטערנעמונגען, הויך און שטאָלץ האָבן זיי דעמאָנסטרירט זייער פוילישע מלוכה-אָנגע-העריקייט. די בירגער-רעכט אין נידערשלעזיע האָבן זיי דער-וואָרבן מיט זייער בלוט און פראַצע.

דער ווירטשאַפטלעכער כאַראַקטער פון נידערשלעזיע איז אַ צווייאַרטיקער: אַ לאַנדווירטשאַפטלעכער מיט אַ הויכער קולטור און אַן אינדוסטריעלער. פאַבריקן פון טעקסטיל, פון ראַדיאָ-מאַטער-יאַלן, פון טראַקטאָרן, מילן, פאַבריקן פון אויבסט-קאָנסערוון, ברויערייען, צוקער-פאַבריקן. די אַלע פאַבריקן זענען נאָך ביז איצט אין רשות פון דייטשן. פאַכלייט פון די דערמאָנטע אינדוס-טריע צווייגן און אין דער לאַנדווירטשאַפט וואָלטן געקענט פאַר-נעמען די שוין פרייע ערטער, וועלכע ווערן פאַרלאָזן דורך די דייטשן. מיר גלויבן, אַז אין אַ קורצער צייט וואָלט מען געקאָנט באַזעצן — ביי אַ געהעריקער פאָזיטיווער באַציונג פון דער מלו-כה און אַדמיניסטראַציע-מאַכט — אַן ערך 20 טויזנט יידן פון די ערטער, ווו יידן געפינען זיך, אויך אין דער רעשט פאָוויאַטן פון דער וואָיעוואָדשאַפט.

כדי צו דערמעגלעכן און אונטערשטיצן דאָס באַזעצן יידן

http://rcin.org.pl

אין נידערשלעזיע און פֿאַרפּעסטיקן זייער באַזיץ, וואָלט מען געדאַרפט:

1) איינגלידערן די שטאָטישע און דאָרפישע איינוואַנדערונג פון יידן אין נידערשלעזיע אין אַלגעמיינעם רעפּאַטריאַציע־פּלאַן און אַנערקענען זיי פּריווילעגיעס, וואָס קומט זיי אַלס רעפּאַטריאַנטן.

2) איבערלאָזן די יידישע קאָמיטעטן דאָס רעכט צו באַשטימען די ערטער, ווו ס׳דאַרפן זיך באַזעצן די יידישע רעפּאַטריאַנטן לויט די באַדערפענישן פון שטח און דערמעגלעכן די קאָמוניקאַציע פון די טראַנספּאָרטן, ווי אויך באַזאָרגן די יידן מיט לעבנס־מיטלען, מלבושים, מכשירים און אינווענטאַר.

3) דערמעגלעכן די מיטגלידער פון יידישן וואָיעוואָדישן קאָמיטעט אַ לייכטע און גיכע קאָמוניקאַציע, כדי צוצוגרייטן דאָס אויפנעמען רעפּאַטריאַנטן.

4) אַרויסגעבן געהעריקע אינסטרוקציעס דער קאָמונאַלער מאַכט און דער אַדמיניסטראַציע פון ערשטער און צווייטער אינסטאַנץ, אַז זיי זאָלן נישט שטערן אין דער דורכפירונג פון דעם רעפּאַטריאַציע־פּלאַן, נאָר זאָלן פֿאַרלייכטערן די אַרבעט פון די קאָמיטעטן אין דער דאָזיקער ריכטונג.

5) פֿאַראָרדנען עס זאָל אַרויסגעגעבן ווערן עסנוואַרג פֿאַר די יידן־רעפּאַטריאַנטן אין אַזאַ מאָס, אַז ס׳זאָל זיין גענוג פֿאַר זייער אויפהאַלטונג.

6) דערמעגלעכן די רעפּאַטריאַנטן־יידן דאָס איבערנעמען די דייטשע אַרבעטס־פּלעצער און פֿאַרלייכטערן זיי ביים פֿאַרלייגן פּראָדוציר־ און קאָנסום־קאָאָפּעראַטיוון.

7) פֿאַרנעמען זיך מיט דער פראַגע פון באַזאָרגן מיט רוי־שטאָפן די פֿאַבריקן, וועלכע אַרבעטן שוין און די וועלכע דאַרפן ערשט געלאָזט ווערן אין גאַנג, ווי אויך וועגן אָפּזאַץ־מערק פֿאַר דער פֿאַרטיקער פּראָדוקציע.

8) דערמעגלעכן די יידן, וועלכע האָבן געהעריקע קוואַליפיקאַציעס און קענען די אָרטיקע באַדינגונגען צו פֿאַרנעמען אַמטן אין דער קאָמונאַלער און אין דער מלוכה־אַדמיניסטראַציע.

9) פֿאַרלייכטערן יידן זיך איינצואָרדנען אין דער לאַנד־ווירטשאַפט. אויסטיילן פֿאַר דעם צוועק קאָמפּאַקטע שטחים (גאַנצע דערפער־זידלונגען), ווי אויך דעם אַנטשפּרעכנדיקן לעבעדיקן און טויטן אינווענטאַר.

http://rcin.org.pl

10) פאַרלייכטערן די איבערשיכטונג און פראָדוקטיוויזאַציע פון יידן, וועלכע זיצן דאָ אויפן אָרט דורך שאַפן אַנטשפּרעכנדיקע קורסן און איבערשולונגס־צענטערן.

11) עס דאַרף דעלעגירט ווערן אַ פאָרשטייער פון מיניסטער פאַר עפנטלעכער אַדמיניסטראַציע אַהער אויפן אָרט, כדי צו באַקענען זיך מיט די דערמאָנטע פּראָבלעמען און געבן אַנטשפּרעכנדיקע אָנווייזונגען דער אָרטיקער מאַכט אין דעם ענין.

יידן, וועלכע האָבן אויף אַזאַ טראַגישן אופן פאַרלוירן זייערע נאָענטע, ווילן אָנהויבן אַ נייַ שעפעריש לעבן אין דער געמיינשאַפט פון מענשן, קעגנזייטיק־פריינטלעכע, און וועלכע קענען זיך קעגנזייטיק פאַרשטיין.

דער באַגער נאָך פריינטשאַפט און קעגנזייטיקער פאַרשטענדעניש, וואָס הערשט געוויינטלעך אין משפחות, קען איצט, בעת יידן זענען געבליבן אָן משפחות, פאַרווירקלעכט ווערן אויסשליסלעך אין אַן איינהייטלעכן צענטער מיט די זעלבע גייסטיקע פאַראינטערעסירונגען.

דאָס אַריבערפירן די יידן, וועלכע פאַרמאָגן נישט אין אַנדערע געגנטן קיין פּראָדוקטיווע אַרבעטס־מעגלעכקייטן אין אַ צענטער, וואָס גיט זיי די מעגלעכקייט זיך אויסצולעבן מאַטעריעל און קולטורעל, איז אַ געבאָט פון גוט פאַרשטאַנענע אינטערעסן פונם לאַנד.

וואַרשע, 23 יוני 1945 י.

פאַר דעם יידישן וואָיעוואָדישן קאָמיטעט אין נידערשלעזיע

(—) י. עגיט (—) י. אייזנבערג
(—) י. ראָזענבערג (—) ש. שיינבערג

דער צ.ק. פון די יידן אין פוילן האָט געגעבן זיין הסכמה צו דעם אויבן־געבראַכטן מעמאָריאַל אין דער פאָלגנדיקער צושריפט:

„דער צענטראַל־קאָמיטעט פון די יידן אין פוילן שטיצט אונטער אין דער גאַנצער ברייט דעם צווייזייטיקן מעמאָריאַל און בעט העפלעך דעם בירגער מיניסטער פאַר עפנטלעכער אַדמיניסטראַציע פּאָזיטיוו זיך באַציען צו דעם באַרירטן פּראָבלעם״.

וואַרשע, 23 יוני 1945 י.

(—) ד״ר זאָמערשטיין, פּאָרזיצער
(—) פ. זעליצקי, גענ. סעקרעטאַר

http://rcin.org.pl

די דעלעגאַציע איז אויפגענומען געוואָרן דורך דעם דעמאָלטיקן מיניסטער פאַר אינערלעכע ענינים בירגער אָ כ אַ ב. נאָכן איבערלייענען דעם מעמאָריאַל און אויסהערנדיק די דעלעגאַציע, האָט דער מיניסטער אָכאַב פייערלעך דערקלערט:

„צי עמעצן וועט עס יאָ געפעלן צי נישט — בויט אייער נייַ לעבן אויף דער דאָזיקער נייער ערד. מיר וועלן אייך אין אַלע אייערע אָנשטרענגונגען העלפן מיט אַלע כּוחות!"

און זאָל דאָ למען האמת געזאָגט ווערן: דער דעמאָלטיקער מיניסטער אָכאַב איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט אונז פּראַקטיש צוגעהאָלפן אָנהויבן אונזער נייַ לעבן אויף דער נידערשלעזישער ערד.

האָבנדיק די פולע אונטערשטיצונג פון דער פוילישער דעמאָקראַטישער רעגירונג האָט דער וואָיעוואָדישער יידישער קאָמיטעט אין נידערשלעזיע אָנגעהויבן זיין סיסטעמאַטישע און פּלאַנמעסיקע טעטיקייט. די עיקר אַרבעט פון די יידישע קאָמיטעטן אין יענער צייט איז געווען: מאַכן אַלע צוגרייטונגען אויפצונעמען די צוריקקומענדיקע יידן פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד, צוגרייטן פאַר זיי דירות, אַרבעט און געבן זיי די ערשטע מאַטעריעלע הילף.

דער וואָיעוואָדישער יידישער קאָמיטעט האָט זיך באַלד געשטעלט אין קאָנטאַקט מיטן אָרגאַניזיר-קאָמיטעט פון די פוילישע יידן אין מאָסקווע, געגעבן צו וויסן וועגן נייַ-אַנטשטאַנענעם ישוב און וועגן די גרויסע מעגלעכקייטן צו בויען אין נידערשלעזיע אַ נייַ יידיש לעבן.

אונזער ווענדונג האָט אָפּגעהילכט מיט אַ שטאַרקן עכאָ צווישן די פוילישע יידן אין סאָוויעטן-פאַרבאַנד. דער אָרגאַניזיר-קאָמיטעט פון די פוילישע יידן אין פ.ס.ס.ר. האָט אַלס ענטפער צוגעשיקט פאָלגנדיקן בריוו, וועלכער איז פאַרשפּרייט געוואָרן צווישן די יידן אין אונזער ישוב און האָט געשאַפן די געהעריקע שטימונג אויפצונעמען די צוריקגעקומענע פוילישע יידן פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד:

„צום וואָיעוואָדישן קאָמיטעט פון יידן
אין נידערשלעזיע

מיט גרויס פרייד האָבן מיר געלייענט אייער בריוו און מיט דער זעלביקער פרייד לייענען אים אַלע פוילישע יידן, וועלכע געפינען זיך אין ראַטן-פאַרבאַנד. דער דאָזיקער בריוו וואַנדערט פון האַנט צו האַנט און מאַכט ציטערן אונזערע הערצער, נישט בלויז דערפאַר, וואָס דורך אים רעדן צו אונז 7 טויזנט אָפּגעראַטעוועטע ברידער, נאָר צוליב דעם מענערישן, דרייסטן און שטאַרקן גייסט, מיט וועלכן עס איז דורכגעדרונגען אייער יעדעס וואָרט, דער גייסט פון גלויבן אין דער וויטאַליטעט פון אונזער פאַרפייניקט פאָלק, אין דעם פיבערנדיקן לעבנס-כּוח פון דעם נייעם ישוב.

http://rcin.org.pl

לייענענדיק אייער בריוו, האָבן מיר געזען פאַר די אויגן נישט בלויז דאָס אויפטרייסלענדיקע, טראַגישע בילד פון מאַרטירערטום און פיין פון אונזער פאָלק, נאָר אויך אייער פנים, אייערע טיפע אויגן, וואָס ברענען מיט שעפערישן פייער, מיט דער הייסער שטרעבונג צו בויען דאָס חרובע לעבן אויפסניי. צווישן די אַלערליי ידיעות, גוטע און שלעכטע, ליכטיקע און שאָטנדיקע, וועלכע דערגייען צו אונז פון אונזער תחית-המתימדיק אויפגעשטאַנענעם לעבן, איז אייער בשורה געווען די ליכטיקסטע, די אָפּטימיסטישע און געזונטסטע.

פונם גאַנצן האַרצן באַגריסן מיר אייער באַזעצן זיך אין נידערשלעזיע. מיר זענען טיף איבערצייגט, אַז איר האָט געגעבן די איניציאַטיוו פאַר אַ גרויסן היסטאָרישן פּראָצעס און אייער פאַרדינסט איז נישט נאָר לגבי דער טויזנטקעפּיקער גרופּע יידן, געראַטעוועטע פון די טויט-לאַגערן נאָר אויך לגבי דעם גאַנצן יידנטום. מיר זענען איבערצייגט, אַז די יידישע געזעלשאַפטלעכקייט פון גאָר דער וועלט, אָן אונטערשיד פון פּאַרטייישער אָנגעהעריקייט און פּאָליטישער אָנשויונג, וועלן גלייך צוטרעטן צו אַ ברייטער הילפס-אַקציע, כדי צו פאַרלייכטערן אייך צו רעאַליזירן די דרייסטע און ביים היינטיקן טאָג אומבאַדינגטע פּלענער.

אייערע ידיעות, פּלענער און פאַרמעסטונגען זענען פאַר אונז, פּוילישע יידן אין ראַטן-פאַרבאַנד, זייער וויכטיק און ווערטפול. מיר זענען דאָ ביי אַן ערך 200 טויזנט יידן. די סאָוויעטישע פעלקער האָבן אונז אָפּגעראַטעוועט פון אונטערגאַנג. אין דער זעלבער צייט ווען איר זייט טאָג-טעגלעך געווען אויסגעשטעלט אויף פּלערליי דערנידעריקונגען, מאַרטירן און גרוילקן טויט, האָבן מיר געהאַט די מעגלעכקייט אין איין ריי מיט אַלע כאָוויעטישע פעלקער צו שמידן דעם נצחון איבער די דייטשן, צו שיקן אונזער מסירת נפשדיקע יוגנט אויפן שלאַכטפעלד, בכדי צו נעמען אַנטייל אין דעם דאָזיקן געראַנגל, וואָס האָט צעמגילטיק דעצידירט אויך וועגן אייער פרייהייט.

אַצינד שטייען מיר ערב זעם צוריקקער פון אַלע פּוילישע בירגער צום באַפרייטן היימלאַנד. אין משך פון די פינף יאָר פאַרבורענגען אין ראַטן-פאַרבאַנד, האָבן זיך די פּוילישע יידן אויסגעלערנט אַסאַך גוטעס און ווערטפולעס. זיי האָבן באַהערשט אַ ריי קוואַליפיצירטע פאַכן, צו וועלכע די פאַרמלחמהדיקע יידישע געזעלשאַפט האָט ניט געהאַט קיין צוטריט. מיר האָבן היינט אין אונזערע רייען אויכגעצייכנטע מעטאַל-אַרבעטער, טאָקער, שמידן, עלעקטראָמאָנטערן, הוטע-אַרבעטער, קוילנגרעבער, מאַשינען-בוי-מעכאַניקער. טויזנטער יוגנטלעכע אונזערע נעמען אַנטייל אין ווידעראויפבוי פון כטאַלינגראַד, קאַנאַלן, הידראָסטאַנציעס, עלעקטראָכטאַנציעס, נייע קוילן-גרובן און נאַפט-קוואַלן. די דאָזיקע מענטשן וועלן גערן קומען קיין נידערשלעזיע, מיט ענטוזיאַזם פאַרבינדן זיך מיט אייך אין געמיינזאַמער באַגייסטערטער אָנשטרענגונג. צוזאַמען מיט

http://rcin.org.pl

זיי זענען אויך גרייט צו קומען קיין נידערשלעזיע די משפחות, וועלכע האָבן אין די סאָוויעטישע דערפער באַוויזן פולקאָם צו באַהערשן די לאַנדווירטשאַפט. צוזאַמען מיט זיי קומט אויך אונזער אַרבעטנדיקע אינטעליגענץ.

אינם לאַנד פון דער ראַטן-מאַכט האָט זיך אָפגעראַטעוועט אַ טייל פון אונזערע קולטור-טוער, ליטעראַטן, וויסנשאַפטלער און קינסטלער. אין אייער בריוו האָבן מיר מיט טיפער גערירטקייט געלייענט ווערטער, וואָס זאָגן עדות וועגן אייער ערנסטער זאָרג פאַר אָפהיטן אונזער פאָלקס-קולטור. מיר האַלטן, אַז אַ טייל פון אונזערע קולטור-בויער דאַרפן זיך באַזעצן צווישן אייך, צווישן דער געדיכטער קאָנצענטרירטער יידישער מאַסע און דאָ אַנטוויקלען זייער שעפערישע טעטיקייט.

אייער לאָזונג צו שאַפן אַ קאָנצענטרירטן דרייסיקטויזנטקעפיקן יידישן ישוב, דאַרף מען ווי צום האַרציקסטן באַגריסן און אונטערשטיצן. מיר וועלן מאַכן אַלע באַמיונגען, אַז דער לאָזונג זאָל ווערן פאַרווירקלעכט. מיר גלויבן, אַז אויך דער צענטראַל-קאָמיטעט פון די יידן אין פוילן און די פוילישע רעגירונג פון פאָלקס-איינהייט, ווי אויך די איינפלוסרייכע יידישע אָרגאַניזאַציעס אין אויסלאַנד וועלן מיט אַלע כוחות אונטערשטיצן אייער באמת גרויסע פאָלקס-איניציאַטיוו.

מיר וואַרטן אויף אייערע ווייטערדיקע בריוו. מיר געזעגענען אייך מיט די ווערטער פון דער יידישער ברכה:

תחזקנה ידיכם".

אָרגאַניזיר-קאָמיטעט פון פוילישע יידן
אין ראַטן-פאַרבאַנד:

ב. מאַרק
לעאָ פינקלשטיין
ד"ר ד. ספאַרד
שמעון זאַכאַריאַש
אידאַ קאַמינסקאַ
הרב אלחנן סאַראָטשקין
אברהם קאַגאַן
משה בראָדערזאָן
אפרים קאַגאַנאָווסקי
משה בורקא
בינם העלער
יוסף רובינשטיין
ל. אָליצקי
י. יאַנאָסאָוויטש
ש. ל. גאָלדשטיין
א. ברום.

http://rcin.org.pl

עס וואַקסט דער ייִדישער ישוב אין נידערשלעזיע.

אין חודש יוני 1945 זענען געווען אין נידערשלעזיע 6 ייִדישע קאָמיטעטן מיט אַ באַפעלקערונג פון 6 טויזנט נפשות. אין חודש סעפּטעמבער זענען שוין געווען 9 ייִדישע קאָמיטעטן מיט אַ באַפעלקערונג פון 10 טויזנט ייִדן. אין די ערשטע חדשים פון דער באַפרייונג איז דער צופלוס פון ייִדן אין נידערשלעזיע געווען אויסשליסלעך פון אַזעלכע, וואָס זענען אַהערגעקומען פון צענטראַל-פוילן און אַ געוויסע צאָל פון די לאַגערן פון מערב.

אין דער זעלבער צייט הויבט זיך אָן די ערשטע פאַזע פון דער רעפּאַטריאַציע פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד. יעדן טאָג זענען אָנגעקומען טראַנספּאָרטן מיט ייִדן, אַלטע און יונגע, קינדער און פרויען. דאָס רוב ייִדן זענען געווען אין די מיטעלע יאָרן — אַרבעט-מענטשן. כמעט אַלע האָבן געוואָלט בלייבן אין ריכבאַך. 6 וואָכן — האָבן זיי געטענהט — פאָרן מיר שוין פונם ווייטן מיטל-אַזיע מיטן געדאַנק אָנצוקומען אין דער ייִדישער שטאָט ריכבאַך, איצט ווילט איר אונז שיקן ווייטער?

ריכבאַך האָט אָבער נישט געקאָנט אויפנעמען אַלע רעפּאַטריאַנטן. בכלל זענען געווען שוועריקייטן ביים אויפנעמען די ייִדן פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד, ווייל דאָס אַרויספירן די דייטשן איז נישט געגאַנגען מיט אַזאַ שנעלקייט ווי דער צופלוס פון די ניי-אָנקומענדיקע רעפּאַטריאַנטן. ווען מיר האָבן אויסגעדריקט אונזער זאָרג פאַרן וואָיעוואָדע פון נידערשלעזיע דעם בירגער פּיאַסקאָווסקי, אַז עס פעלן אונז וווינונגען פאַר די אָנקומענדיקע ייִדן, האָט דער וואָיעוואָדע דאַן דערקלערט:

„זאָרגט אייך נישט, מיר וועלן די ייִדן אַריינפירן אין די דייטשע וווינונגען, נישט געקוקט דערויף, וואָס די דייטשן וווינען נאָך דאָרטן".

און אַזוי איז עס טאַקע געשען. די דייטשן האָט מען צוזאַמענגעקוועטשט אין איינציקע שטיבלעך (געוווינט האָבן זיי אין 5—6 צימערדיקע וווינונגען) און טויזנטער ייִדן האָבן איבערגענומען דייטשע דירות, אין וועלכע זיי זענען געוואָרן די בעלי-בתים. די אָנוועזנהייט פון ייִדישן מיטוווינער האָט אויך געווירקט אין דער ריכטונג, אַז די דייטשן האָבן נישט געקאָנט פאַרקויפן אָדער פאַרניכטן זייער בעלי-בתישקייט.

אין איין איניקע שטעט איז גראָד אויסגעפאַלן, אַז ווען אַ טראַנספּאָרט מיט ייִדן איז אָנגעקומען האָט זיך גראָד געגרייט אַ טראַנספּאָרט מיט דייטשן אָפּצופאָרן. די ייִדן האָבן תיכף פאַרנומען זייערע וווין-ערטער. אויף אַזאַ אופן זענען אַנטשטאַנען ייִדישע ישובים אין שטעט, ווו יאָרן לאַנג האָבן קיין ייִדן נישט געוווינט.

ווי נאָר די ערשטע גרופּע ייִדן האָט זיך באַזעצט אין אַ שטאָט איז דאָרט

http://rcin.org.pl

ר י כ בּ אַ ך. מאַסן-אנטייל אין די פייערונגען לכּבוד דעם צוויי-
יאָריקן יובל פונם יידישן ישוב אין נידערשלעזיע.

וו ר אָ צ ל אַ ו ו. גרויסער פּראָטעסט-מיטינג אונטערן פרייען הימל
קעגן ענגלישן טעראָר אין פּאַלעסטינע.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

גלייך אַנטשטאַנען אַ קאָמיטעט, וועלכער האָט זיך תּיכּף פאַרנומען מיט איינ־אָרדנען די אָנגעקומענע יידן און זיי באַזעצט. אָפטמאָל זענען אָנגעקומען טראַנספּאָרטן מיט יידן פון סאָוויעטן־פאַרבאַנד מיט גרייטע, שוין אונטערוועגס אויסגעוויילטע קאָמיטעטן, און באַלד נאָך זייער אָנקומען האָט זיי די אָרטיקע מאַכט געגעבן געהעריקע בנינים אויף אָנצוהייבן אַ נאָרמאַלע אַרבעט.

נאָך זייענדיק אין די וואַגאָנען האָבן יידן געשטעלט פראַגן: וועלן זיין פאַר אונז דאָרט וווינונגען? טייל האָבן אויך געפרעגט: צי זענען פאַראַן בתּי־מדרשים? דער גרעסטער טייל אָבער האָט געפרעגט: — צי וועט קלעקן אַר־בעט פאַר אַלעמען?

נידערשלעזיע האָט אַלעמען באַפרידיקט. אַלע יידן געגעבן גוטע דירות, די פרומע יידן — בתּי־מדרשים, און דער עיקר: אַלע יידן האָבן באַקומען די מעגלעכקייט צו אַרבעטן און פאַרדינען.

דער צופלוס פון יידן־רעפּאַטריאַנטן פון סאָוויעטן־פאַרבאַנד האָט געענ־דערט די סטרוקטור פון דער יידישער באַפעלקערונג אין נידערשלעזיע. צום 1־טן דעצעמבער 1945 געפינען זיך אין נידערשלעזיע 16 טויזנט יידן. אין חודש יאַנואַר זענען געקומען קיין נידערשלעזיע 5244 יידן־רעפּאַטריאַנטן, אין מאַי — 9458, אין יוני — 24013 אין יולי — 7860, אין אויגוסט — 2444. בסך־הכּל איז מיט דער רעפּאַטריאַציע אָנגעקומען קיין נידערשלעזיע 85.212 יידן. צוזאַמען מיט דער יידישער באַפעלקערונג, וואָס האָט דאָ געלעבט ביז דער רעפּאַטריאַציע האָט דער יידישער קיבוץ אין נידערשלעזיע געציילט אַן ערך 100 טויזנט נפשות.

פאַרשטענדלעך, אַז נישט אַלע רעפּאַטריאַנטן האָבן זיך באַזעצט אין ני־דערשלעזיע. פיל פון זיי זענען אַוועק אין די שטעט, פון וואַנען זיי האָבן גע־שטאַמט, אַ געוויסער טייל איז אָפּגעפאָרן קיין אויסלאַנד, דער גרעסטער טייל אָבער האָט זיך באַזעצט אין נידערשלעזיע, וווּ זיי האָבן געפונען גרויסע מעג־לעכקייטן פאַר עקזיסטענץ און אַנטוויקלונג.

באַלערנדיק איז דער באַשטאַנד און די סטרוקטור פון דעם נידערשלע־זישן יידישן ישוב. בעת דער צווייטער וועלט־שחיטה האָבן געליטן אַ סך פעל־קער. מיליאָנען מענטשן האָט פאַרלוירן דער סאָוויעטן־פאַרבאַנד, פּוילן, יוגאָס־לאַוויען א. אַנד. ביי דעם גרעסטן טייל אָבער פון די דאָזיקע פעלקער איז די סטרוקטור געבליבן אַ נאָרמאַלע, נישט געקוקט דערויף, וואָס די פּראָצענט־פאַרהעלטעניש פון מענער און קינדער צו דער גאַנצער באַפעלקערונג איז צו־ליב די פאַרלוסטן אויף די פראָנטן און דער פאַרקלענערונג פון דער צאָל גע־בורטן — אין אַ געוויסער מאָס פאַרקלענערט געוואָרן. פון דער יידישער באַ־פעלקערונג אין פּוילן האָבן זיך בלויז געראַטעוועט יחידים און דאָס קומט בולט צום אויסדרוק אין דעם באַשטאַנד פון די ערשטע ישובים.

http://rcin.org.pl

נידער-שלעזיען

קארטע פון יידישע ישובים

יוני 1946

צווישן די 2500 יידן, וואָס זענען ניצול געוואָרן אין ביעלאַווער לאַגער, זענען געווען סך-הכל 19 קינדער — פון 10 ביז 14 יאָר און 288 יידן איבער 40 יאָר. ענלעך שטעלט זיך פאָר די לאַגע אין אַנדערע ישובים. עס איז געבליבן אַ יידישע באַפעלקערונג, וואָס האָט לחלוטין נישט געהאַט קיין נאָכוווקס און קיין עלטערע פון 50 יאָר.

מיטן צופלוס פון יידן פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד הויבט זיך אָן אויסצוגלייכן די סטרוקטור פון נידערשלעזישן יידישן ישוב, אַזוי, אַז צווישן די 16 טויזנט יידן, וועלכע האָבן זיך געפונען דעם 1-טן דעצעמבער 1945 אין נידערשלעזיע זענען געווען קינדער ביז 14 יאָר — 730, יוגנט פון 15 ביז 20 יאָר — 3800, דערוואַקסענע אין עלטער פון 20 ביז 45 יאָר — 11.200, פון 45 ביז 55 — 300 און העכער פון 55—ביז 70 נפשות. צום 1-טן יאַנואַר 1946 זענען אויף 20 טויזנט יידן פאַראַן 980 קינדער, דאָס הייסט, 5,5 פּראָצענט. אויב מיר וועלן נעמען אין באַטראַכט, אַז ביי אַ נאָרמאַלע געזעלשאַפט באַטרעפט דער פּראָצ. קינדער ביז 14 יאָר אַריבער 30 און עלטערע פון 55 יאָר אַרום 10 פּראָצ. פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונגס-צאָל, דערזען מיר בולט דעם אומנאָרמאַלן באַשטאַנד פון דער יידישער באַפעלקערונג אין נידערשלעזיע גלייך נאָך דער מלחמה.

דער ווייטערדיקער וווקס פון יידישן ישוב אין נידערשלעזיע איז ענג פאַרבונדן מיט דעם גרויסן שטראָם רעפּאַטריאַנטן פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד. אַזוי האָבן מיר צום 1-טן אפּריל 1946 —22 ישובים מיט אריבער 30 טויזנט יידן, צום 1-טן יוני — 42 ישובים מיט 69 טויזנט יידן און צום 1-טן יולי 1946 — 43 ישובים מיט 80 טויזנט יידן.

דעם באַשטאַנד פון די רעפּאַטריאַנטן לויטן געשלעכט באַווייזן די פאָלגנדיקע ציפערן.

אויף 1000 רעפּאַטריאַנטן זענען דורכשניטלעך געווען: מענער — 540, פרויען — 450. אין נאָרמאַלע באַדינגונגען זענען די פאַרהעלטענישן גאַנץ פאַרקערטע: פרויען איז דאָ מער ווי מענער. די דאָזיקע נישט נאָרמאַלע דערשיינונג דערקלערט זיך ביי אונז דערמיט, ערשטנס, וואָס די היטלעריסטן האָבן די מענער אויסגענוצט אלס ארבעטס-קראַפט און צווייטנס, וואָס א סך מענער איז געלונגען זיך צו ראַטעווען אין יאָר 1939 פון פוילן און אין יאָר 1941—פון מערב-אוקראַינע און מערב-ווייסרוסלאַנד אויף דער טעריטאָריע פון סאָוויעט רוסלאַנד. א גרויסע צאָל מענער איז אויך מאָביליזירט געוואָרן דורך דער סאָוויעטן-מאַכט אין דער ארמיי און אין די ארבעטס-באַטאַליאָנען. אויף אזא אופן זענען זיי ניצול געוואָרן פון היטלעריסטישן אומקום.

אויף 1000 רעפּאַטריאַנטן זענען ווייטער פאַראַן: קינדער ביז 5 יאָר—120, ד. ה. 12 פּראָצענט. פון 6 ביז 14 יאָר — 90, ד. ה. 9 פּראָצענט. צוזאַמען

http://rcin.org.pl

די יידישע באפעלקערונג אין נידערשלעזיע

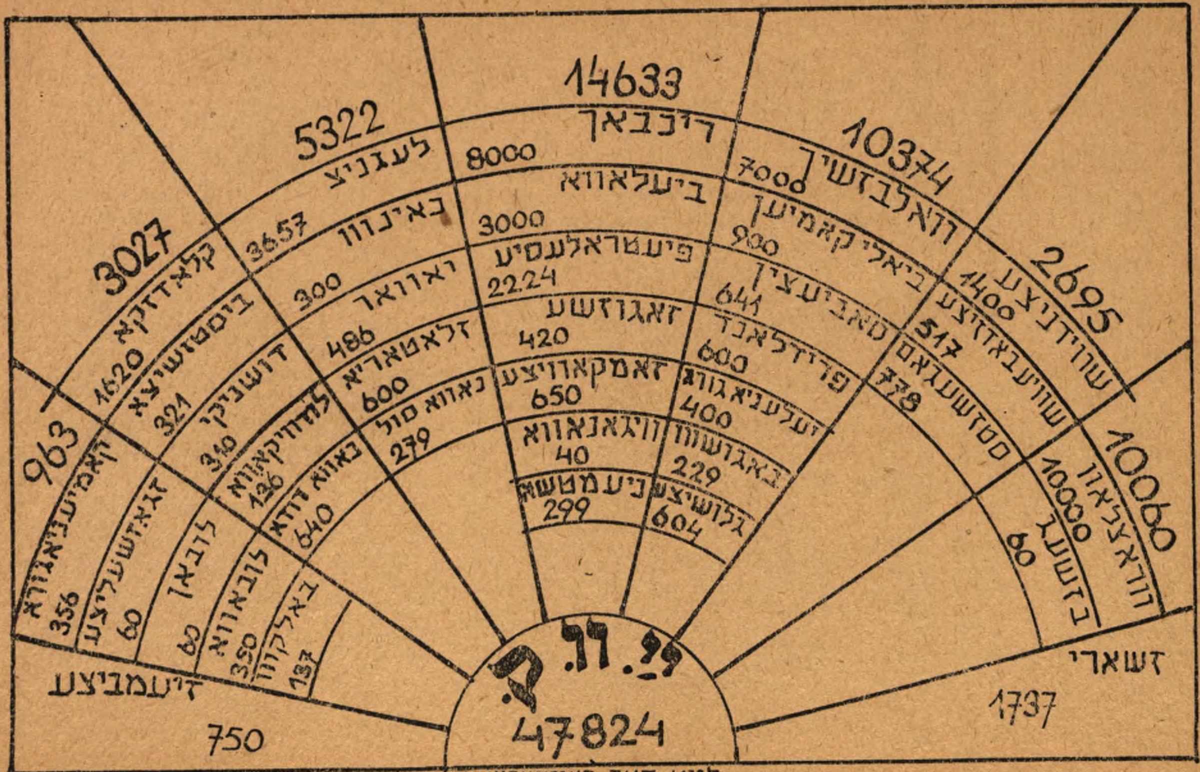

לויט דער רעגיסטראציע

http://rcin.org.pl

קינדער ביז 14 יאָר — 210, ד. ה. 21 פראָצענט פון דער גאַנצער באַפעלקערונג וואָס איז שוין אַ באַווייז פון א מער-ווייניקער נאָרמאַלער סטרוקטור.

שוין דאָס אויבנדערמאָנטע באַווייזט פאָלגנדיקע גרונט-אונטערשיידן אין דעם צוזאמענשטעל פון דער איצטיקער יידישער באפעלקערונג פון נידערשלעזיע אין פארגלייך מיט דער ציילונג פון דער יידישער באַפעלקערונג פון יאָר 1939 אין פוילן, וואָס קאָן באַטראַכט ווערן ווי א נאָרמאַלע לויט איר באַשטאַנד.

אין יאָר 1939 האָט די צאָל מענער פון יידישן אָפשטאַם אין פוילן באַטראָפן 48,3 פראָצ., די צאָל פרויען — 51,7 פראָצ., ד. ה. אויף 100 מענער זענען געווען: 107 פרויען. אין נידערשלעזיע באַטרעפט די צאָל יידישע מענער 53,3 פראָצ. פון דער אַלגעמיינער יידישער באַפעלקערונג, די צאָל פרויען 46,7 פראָצ. ד. ה. אויף 100 מענער איז דאָ בלויז 88 פרויען.

אין יאָר 1939 האָט די צאָל יידישע קינדער אין פוילן באַטראָפן ביז 14 יאָר — 34 פראָצ. פון דער באַפעלקערונג, ביי אונז איצט בלויז 18 פראָצ.

די צאָל עלטערע, העכער פון 50 יאָר, האָט אין יאָר 1939 באַטראָפן 14,5 פראָצ. ד. ה. אויף יעדע 1000 מענטשן האָבן געלעבט מער ווי 50 יאָר — 145 מענטשן — ביי אונז אין דעם עלטער האָבן מיר 9,9 פראָצ. ד. ה. אויף 1000 יידן — 99.

באַדייטנד גרעסער איז דער אונטערשייד ביי די ווייטערדיקע עלטער-גרופן. אויב אין יאָר 1939 איז געווען אויף 1000 פוילישע איינוווינער אַריבער 80 מענטשן אין עלטער העכער פון 60 יאָר און איבער 70 יאָר — 29, זענען ביי אונז אַזעלכע יידן-זקנים אין דעם עלטער כמעט נישט בנמצא.

די סיבות פון די טיפע אונטערשיידן דאַרף מען נישט ווייט זוכן. אונזערע קינדער זענען אויסגעמאָרדעט געוואָרן. דאָס פאַמיליען-לעבן פון די אַנטלאָפענע איז צעשטערט געוואָרן. אַ סך קינדער פון די אַנטלאָפענע און אַ גרויסע צאָל עלטערע מענטשן האָבן נישט געקאָנט איבערלעבן די שווערע מלחמה-צייט.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

פּראָדוקטיוויזאַציע

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

צו פּראָ־וקטיווער אַרבעט.

צווישן די וויכטיקסטע פּראָבלעמען, וועלכע עס האָבן פאַר זיך געשטעלט די יידישע קאָמיטעטן אין אָנהויב פון זייער אַנטשטיין, איז געווען איינאָרדנען אויף אַרבעט די געראַטעוועטע פון די לאַגערן אין פאַבריקן, וואַרשטאַטן און אין דער לאַנדווירטשאַפט. די דאָזיקע אויפגאַבע איז נישט געווען קיין לייכטע. עס איז נישט געווען גרינג, מענטשן, וועלכע האָבן לאַנגע יאָרן געאַרבעט אין די שרעקלעכסטע שקלאַפן־באַדינגונגען און אונטער דער פאַשיסטישער בייטש, אַז זיי זאָלן זיך צוריק שטעלן אַרבעטן, איבערהויפּט דעמאָלט, ווען מען האָט געקאָנט לעבן פון גרייטן, וואָס די דייטשן האָבן נאָך זיך איבערגעלאָזן.

און דאָך האָט די געזעלשאַפטלעכע באַווירקונג פון איין זייט און דער באַוווּסטזיין, אַז די יידן — געוועזענע „העפטלינגען" דאַרפן אָפּשפּילן אויף דער דאָזיקער ערד אַ פּיאָנערישע ראָל, געבראַכט דערצו, אַז גרויסע טיילן זאָלן זיך גלייך נעמען צו פּראָדוקטיווער אַרבעט. עס באַווייזן זיך די ערשטע יידישע בעלי־מלאכות, וואָס נעמען איבער דייטשע וואַרשטאַטן און די ערשטע יידישע פּויערים, וואָס הויבן אָן אַרבעטן אין די געוועזענע דייטשע לאַנדווירטשאַפטן.

עס איז געווען דעמאָלט שניט־צייט פון יאָר 1945. ריזיקע שטחים פעלדער זענען געווען באַלאָדן מיט צייטיק געראָטן ברויט. די געוועזענע בעלי־בתים פון די דאָזיקע פעלדער, די דייטשן, זענען נישט געווען מער. עס האָט זיך ממש געבעטן אַראָפּצונעמען דאָס גערעטעניש. עס איז געווען די סכנה, אַז דאָס ברויט זאָל פאַרפאַלן ווערן און נישט אַראָפּגענומען ווערן. דעמאָלט האָט דער וואָיעוואָדישער יידישער קאָמיטעט אָרגאַניזירט די ערשטע גרויסע קאַמפּאַניע צו שאַפן יידישע שניטער־בריגאַדעס, בכדי אַראָפּצונעמען די תבואה. דעם 17־טן יולי 1945 איז צונויפגערופן געוואָרן אַ ספּעציעלע קאָנפערענץ פון אַלע פאָרשטייער פון די יידישע קאָמיטעטן אין נידערשלעזיע קיין ריכבאַך. אויף אַ גרויסן מיטינג ווערט פייערלעך אָנגענומען פאָלגנדיקע רעזאָלוציע: „מיר די לעבנגעבליבענע יידן פון די דייטשע לאַגערן אין נידערשלעזיע, אָפּגעבנדיק זיך אַ חשבון פון אונזער פּיאָנערישער ראָל, וועלכע מיר דאַרפן שפּילן אויף דער

http://rcin.org.pl

דאָזיקער ערד, און פון אונזער צוגעבונדנקייט צו דער פוילישער דעמאָקראַטי-שער רעגירונג, דערקלערן, אַז מיר ווילן אַלץ טון, כדי אַראָפּצונעמען דאָס ברויט פון די פעלדער. מיר נעמען אויף זיך די פליכט שוין מאָרגן אָרגאַניזירן ספּעציעלע שניטער-בריגאַדעס, וואָס וועלן גיין אין פעלד צו דער אַרבעט. מיר פאָדערן אויף אַלע אַרבעטס-פעיקע יידן צו דער דאָזיקער קאַמפּאַניע". אויף אַלע גאַסן זענען אויסגעקלעפּט געוואָרן אויפרופן: „יידן, צי האָט איר זיך שוין פאַרשריבן צו דער שניט-קאַמפּאַניע?".

און עס האָט געווירקט. הונדערטער יידישע בחורים און מיידלעך גייען דאַן אַרויס אין אָרגאַניזירטע בריגאַדעס אויף די פעלדער צום שניט און עס וואַקסן די שפּייכלערס מיט תבואה-אוצרות. אויף די פעלדער טרעפן זיך צוזאַ-מען רויט-אַרמייער, פוילישע און יידישע פּיאָנערן. עס מישן זיך צונויף יידישע פוילישע און רוסישע לידער און עס טראָגט זיך אַ שטאַרק געזאַנג וועגן אַ נייַ לעבן, אַ לעבן פון פעלקער-פריינטשאַפט, וואָס וואַקסט אויס אויף דער נישט לאַנג נאָך פאַרפּעסטעטער ערד.

עס באַווייזן זיך די ערשטע יידישע טראַמוויי-אַרבעטער, יידישע קוילן-גרעבער אין וואַלבזשיך, יידן לאָזן אין גאַנג די ערשטע וועב-שטולן אין ביעל-לאַווע. אָבער דאָס זענען בלויז קליינע שפּראָצונגען, וואָס הייבן אָן ערשט אויפ-גיין. דער פּראָבלעם פון פּראָדוקטיוויזירן די יידישע מאַסן שטעלט זיך אַוועק אין דער גאַנצער ברייט ערשט דעמאָלט, ווען עס הייבט זיך אָן דער רעפּאַט-ריאַציע-שטראָם פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד. אַלע אָנשטרענגונגען ווערן געמאַכט, אַז די אָנקומענדיקע יידן זאָלן אַריינגעצויגן ווערן אין דעם אויפבוי-פּראָצעס, וואָס קומט פאָר אויף די נייַ-דעראָבערטע געביטן. עס האָט קיין רייד נישט געקאָנט זיין, אַז אויף דער נייער ערד זאָל זיך צוריק באַווייזן דער מנחם-מענדל, דער לופט-מענטש מיט זיינע לופט-פּרנסות.

כאַראַקטעריסטיש איז דער וווּקס פון דער צאָל פּראָדוקטיוויזירטע יידן אין נידערשלעזיע. צום 1-טן דעצעמבער 1945 האָבן מיר שוין געהאַט 2855 באַשעפטיקטע יידן אין פאָלגנדיקע אונטערנעמונגען:

אין די קוילן-גרובנס, אין דער מעטאַל- און דער טעקסטיל-אינדוסטריע .	630 יידן
אין אַנדערע אינדוסטריע-אונטערנעמונגען . . .	900 יידן
אין אינדיווידועלע האַנטווערקער-וואַרשטאַטן . .	690 יידן
אין די פּראָדוציר-קאָאָפּעראַטיוון	120 יידן
אין דער לאַנדווירטשאַפט.	200 יידן
אין פרייע באַרופן	150 יידן
אין האַנדלס-אונטערנעמונגען.	163 יידן

צום 1-טן יאַנואַר 1946 זענען שוין פאַראַן פּראָדוקטיווע, אַרבעטנדיקע יידן — 5800.

http://rcin.org.pl

ריכבּאַך. יידישע יוגנטלעכע ביי דער אַרבעט אין דער טעקסטיל־פאַבריק.

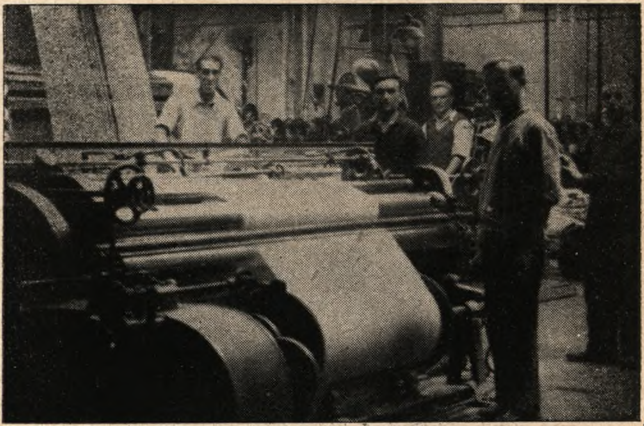

ריכבּאַך. יידישע אַרבעטער פון דער דריטער טעקסטיל־פאַבויק.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

דער פּראָדוקטיוויזאַציע-פּראָבלעם קאָמפּליצירט זיך מיטן אָנקומען פון גרעסערע טראַנספּאָרטן יידן. פאַר זיי האָבן געמוזט שנעל געשאַפן ווערן עקזיסטענץ מעגלעכקייטן. דער מענטשן-עלעמענט איז אַ גוטער, אַן עלעמענט, וואָס איז איבערדערצויגן געוואָרן אין סאָוויעטן-פאַרבאַנד אין די שווערסטע יאָרן פון מלחמה. יידן האָבן זיך אויסגעלערנט אַזעלכע מלאכות, וועגן וועלכע זיי האָבן אַמאָל אַפילו נישט געחלומט. דורכשניטלעך אויף 1000 רעפּאַטריאַנטן (צוזאַמען מיט די קינדער) פאַלן אויס 450 קוואַליפיצירטע אַרבעטער און 100 מיט פרייע באַרופן.

עס זענען דאַן פאָרגעקומען הייסע דיסקוסיעס אַרום די מעטאָדן, ווי אַזוי צו פּראָדוקטיוויזירן אַזאַ גרויסע צאָל יידן. אַ טייל האָט געהאַלטן, אַז בלויז דורך שאַפן גרויסע יידישע קאָאָפּעראַטיוון וועט מען קענען לייזן דעם דאָזיקן פּראָבלעם פון פּראָדוקטיוויזאַציע. דער וואָיעוואָדישער קאָמיטעט האָט אָפּגעוואָרפן די דאָזיקע איינשטעלונג און האָט געגעבן דעם לאָזונג: „יידן — אין די מלוכה פאַבריקן". די נויטיקייט אויסצובויען קאָאָפּעראַטיוון איז נישט אָפּגעוואָרפן געוואָרן, אבער אפשטעלן זיך בלויז אויף זיי וואָלט נישט מעגלעך געמאַכט באַשעפטיקן אזא גרויסע צאָל יידן. עס איז אויסגעקומען בעת דעם אריינפירן יידן אין די פאַבריקן אין פארלויף פון א קורצער צייט צו ארבעטן צוזאמען מיט דייטשן ביי די זעלבע פאבריקס-ווארשטאטן, ביז וואנען די יידן האָבן זיך אויסגעלערנט די אנטשפּרעכנדיקע פּראָפעסיעס און באַהערשט די נייע פאַכן. פאַרשטענדלעך אז דאָס איז געווען פארבונדן מיט א גרויסער הילפס-אקציע מצד די קאָמיטעטן. אין רעזולטאט האָבן הונדערטער יידן איבערגענומען די ארבעטס-פּלעצער פון די דייטשן.

דער פּראָצעס פון פּראָדוקטיוויזירן די יידישע מאסן איז פארגעקומען אויף פאָלגנדיקע דריי אופנים:

1) דורך אריינדרינגען אין אלע צווייגן פון דער שווערער און לייכטער אינדוסטריע,

2) דורך אויסבויען ארבעטס-קאָאָפּעראַטיוון און

3) דורך אונטערשטיצן פּריוואַטע אונטערנעמונגען, האַנטווערקער-וואַרשטאטן א. ד. גל.

אין די אלע אויבן אויסגערעכנטע ריכטונגען זענען צו פארצייכענען באַדייטנדיקע דערגרייכונגען. בולט באווייזט דאָס די טאבעלע.

ווי מיר זעען פון דער טאַבעלע באַטרעפט די צאָל ארבעטנדיקע יידן אויפן 1-טן אויגוסט 1946 אן ערך 15000; מיט אנדערע ווערטער הייסט עס, אז אריינרעכענענדיק אין דער דאָזיקער ציפער די פאַמיליעס, האָבן נישט ווייניקער פון 45 טויזנט יידן אָנגעהויבן לעבן פון פּראָדוקטיווער ארבעט. למען-האמת מוז דאָ באַטאָנט ווערן, אז די דאזיקע ציפער איז נישט קיין פולע, ווייל

http://rcin.org.pl

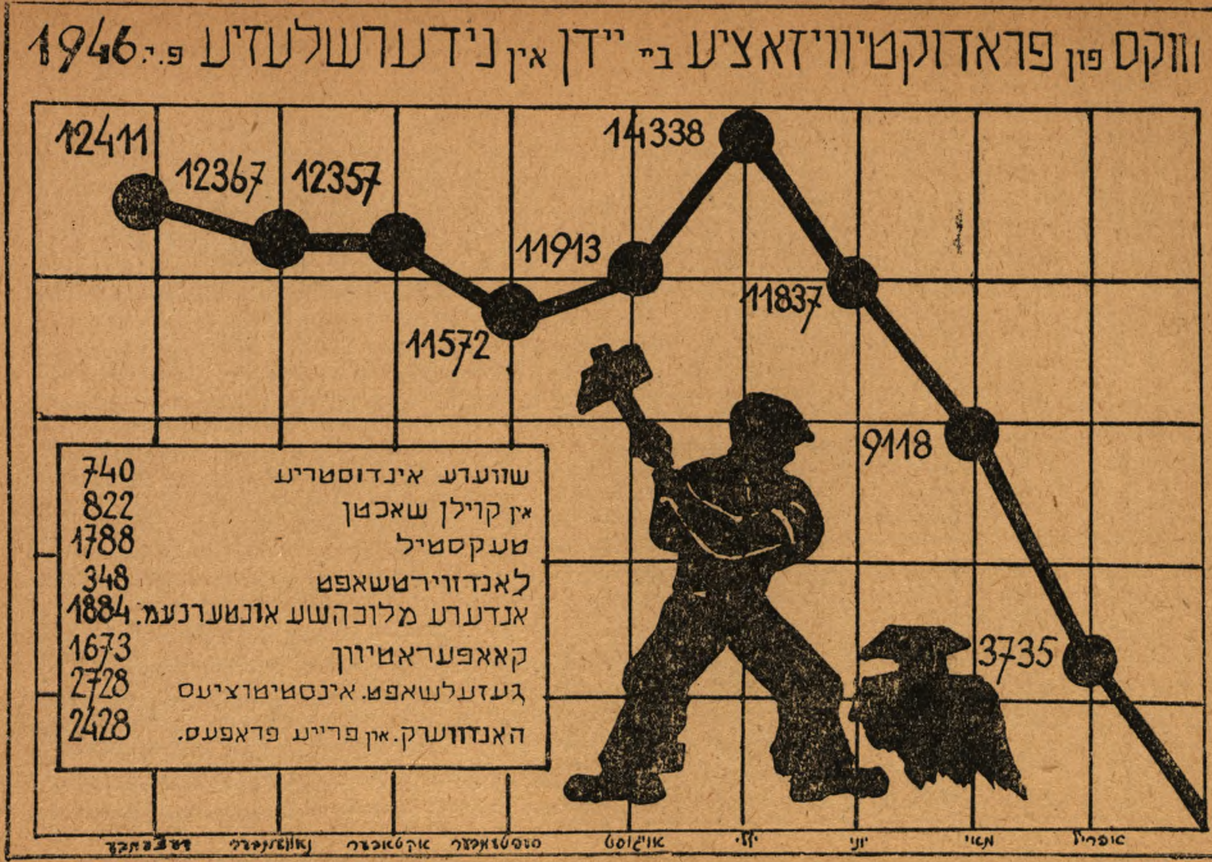

http://rcin.org.pl

זי נעמט ארום בלויז די יידן, וועלכע זענען איינגעאָרדנט געוואָרן מיט דער הילף פון די יידישע קאָמיטעטן, דאקעגן רעדט זיך דאָ נישט וועגן די, וועלכע האָבן אליין געפונען דעם וועג צו פּראָדוקטיווער ארבעט. און אזעלכע זענען פאראן נישט ווייניק.

כאראקטעריסטיש איז דער וווּקס פון דער צאָל באַשעפטיקטע אין דער שווערער אינדוסטריע: פון 258 באַשעפטיקטע יידן צום 1-טן יוני 1946 — ביז 516 — צום 1-טן אויגוסט 1946 און 740 — צום 1-טן דעצעמבער 1946 יאָר. דאָס איז די צאָל יידישע ארבעטער, וואָס ארבעטן אין דער וורראָצלאַווער וואגאָנען-פאַבריק, אין די מאַשינען-פאבריקן פון וורראָצלאַוו, ריכבאַך און לעגניץ אלס קוואליפיצירטע און אָפט אלס הויכקוואליפיצירטע ארבעטער.

אין חודש אפּריל 1946 איז קיין וורראצלאוו אנגעקומען ביי אַ 100 יידן פון טאגיל (סאָוויעטן-פארבאנד). דאָרטן האָבן זיי אלע געארבעט אין א גרויסער וואגאָן-און טאנקן-פאבריק. זיך אויסגעלערנט גוט די מלאכה, זענען אַלע באלד נאָך זייער קומען, אַוועק אַרבעטן און אויסבויען די וואַגאָנען-פאַבריק אין וורראָצלאַוו. אין דער דאָזיקער פאַבריק צייכענען זיך די יידן באַזונדערס גוט אויס ביי דער אַרבעט. דער אַרבעטער שמואל ציטראָן האָט זיך שוין געשאַפן גרויס אָנזען אין דער פאַבריק. ער איז אַ הויך-קוואַליפיצירטער שלאָסער און אַרבעט אויס דעטאַלן צו געצייג. שמואל ציטראָן האָט באַוויזן צו מאַכן אַ ריי אויסבעסערונגען אין די קאָנסטרוקציעס, וועלכע זענען אָנגענומען געוואָרן דורך דער דירעקציע פון דער פאַבריק. טעגלעך אַרבעט ער אויס 200 פּראָצ. פון דער איינגעשטעלטער נאָרמע. שמואל ציטראָן ווערט פאַררעכנט אַלס איינער פון די בעסטע אַרבעטער פון דער פאַבריק. אין פאַרמלחמהדיקן פוילן איז ער אָפּגעזעסן אַלס פּאָליטישער אַרעסטירטער אַסך יאָרן אין תפיסה און אַ יאָר אין קאָנצענטראַציע-לאַגער פון קאַרטוז-בערעזע.

אויך די יידישע אַרבעטער ליטאַשעווסקי און טאַבאַטשניק געהערן צו די, וואָס מאַכן טעגלעך 200 פּראָצ. פון זייער אַרבעטס-נאָרמע און ווייזן אַ מוסטער פון אינטענסיווקייט און איבערגעגעבנקייט.

פאַר דער מלחמה האָבן יידן אין קיין קוילן-גרובנס איבערהויפּט נישט געאַרבעט. היינט וואַקסט די צאָל יידישע קוילן-גרעבער אין נידערשלעזיע. דעם 1-טן יאַנואַר 1946 זענען געווען 55 יידישע קוילן-גרעבער. צום חודש יולי איז די צאָל געשטיגן ביז 477 און צום 1-טן סעפּטעמבער 1946 זענען שוין פאַראַן 822 יידישע קוילן-גרעבער. אַסך פון זיי האָבן זיך פריער פאַרנומען מיט שניידעריי, שוסטעריי אָדער בכלל נישט געהאַט קיין פאַך אין האַנט. היינט זענען אַ סך פון זיי הויך-קוואַליפיצירטע אַרבעטער. אויף איינער פון די פאַרזאַמלונגען פון די קוילן-גרעבער אין וואַלבזשיך, דערציילט דער יידישער אַרבעטער שוואַרצבאַרד פון דעם קוילן-גרוב „וויקטאָריאַ": פון אָנהויב האָט מען אויף אונז, יידישע אַרבעטער, געקוקט מיט חוזק: וואָס? אַ ייד — אַ קוילן-גרעבער?".

http://rcin.org.pl

מיר האָבן זיך נישט אונטערגעגעבן און מיט אונזער שווערער מי און פּראַצע האָבן מיר געשאַפן די אַטמאָספער פון אַנערקענונג פאַרן יידישן קוילן-גרעבער. אין איצטיקן מאָמענט אַרבעטן אויס די יידן 2—3 נאָרמעס טעגלעך. צווישן די קוילן-גרעבער, וועלכע האָבן זיך באַזונדערס אויסגעצייכנט געפינען זיך די יידן פיגלאַזש, וויינטרויב, שווייצער, ניעדזוויעצקי און פיל אַנדערע.

חיים לאַנג איז שוין היינט באַקאַנט נישט נאָר צווישן די יידן אין נידערשלעזיע, נאָר אויך צווישן דער פוילישער באַפעלקערונג. ער איז דער בעסטער בריגאַדיר אין די וואַלבזשיכער קוילן-גרובן. פריער איז די בעסטע דייטשישע בריגאַדע אַדורכגעגאַנגען אונטער דער ערד ביז 22 מעטער אַ חודש. איצט, אַ דאַנק דער אינטענסיווער און ראַציאָנעלער אַרבעט פון חיים לאַנגן גייט זיין בריגאַדע אַדורך אַ חודש ביז 32 מעטער אונטער דער ערד און גיט אַזוי אַרום אַרויס אַ סך מער קוילן. די דירעקציע פון די קוילן-גרובן האַלט זייער שטאַרק פון חיים לאַנגן און וועגן אַלע פראַגן, באַראַט זי זיך מיט אים. די בריגאַדע, וואָס אַרבעט מיט חיים לאַנגן שעצט אים זייער שטאַרק פאַר זיינע פאַך-קענטעניש, אַ דאַנק וועלכע זיי אַרבעטן אויס 3 נאָרמעס טעגלעך און פאַרדינען 3 מאָל אַזוי פיל ווי אַנדערע קוילן-גרעבער. די יידישע קוילן-גרעבער האָבן אין פּראָצעס פון זייער פלייסיקער אַרבעט געשטאַרקט די פריינטשאַפט צווישן דעם יידישן און פוילישן אַרבעטער.

עס וואַקסט אויך די צאָל יידישע טעקסטיל-אַרבעטער. דעם 1-טן יאַנואַר 1946 זענען געווען 300 יידישע וועבער, דעם 1-טן יוני—1400, און שוין צום 1-טן דעצעמבער 1946—1800 יידישע טעקסטיל-אַרבעטער. בלויז אין חודש אויגוסט 1946 זענען פרעמירט געוואָרן 150 יידישע וועבער-אַרבעטער פאַר איבערשטייגן די אַרבעטס-נאָרמעס פון 150 פּראָצענט ביז 200.

די מלוכהשע וועבער-פאַבריק „עמקאַ“ אין ביעלאַווע האָט פאָרגעלייגט צו פרעמירן איציק לעפלערן און מרדכי קוגעל, וועלכע האָבן באַוויזן אַ מוסטער פון רעקאָרד-אַרבעט: אין 11 טעג האָבן זיי פאַרמאָנטירט אַ מאַשין, וואָס ביי אַנדערע בריגאַדעס האָט דאָס געדויערט 42 טעג. דער דאָזיקער פאַקט האָט געמאַכט אַ גרויסן רושם צווישן דער גאַנצער אַרבעטערשאַפט אין ביעלאַווע.

דער ערשטער חודש פון יאָר 1947 האָט געבראַכט פרישע דערפרייענדיקע ידיעות פון דער טעקסטיל-אינדוסטריע. אין דעם גרעסטן טעקסטיל-קאָמבינאַט פון נידערשלעזיע „דיריג“ אין ביעלאַווע אַרבעטן אויף 4000 אַרבעטער אַן ערך 500 יידן. 90 פּראָצ. פון די יידישע אַרבעטער פון קאָמבינאַט שטייגן איבער די אַרבעטס-נאָרמען. לעצטנס האָט דער קאָמבינאַט אויסגעצייכנט 2 אַרבעטער פון דעם גאַנצן אַרבעטער-קאָלעקטיוו, וואָס אַרבעטנדיק אויף 4 שטולן האָבן זיי באַוויזן אויסצואַרבעטן 180 פּראָצ. פון דער נאָרמע. איינער פון די צוויי איז דער יידישער וועבער—בנימין ראַדאָמסקי.

וואַלבזשיך. מאָזעס א. ליוויט, עקזעקוטיוו-וויצע-פּאָרזיצער פון „דזשאָינט“ אין אַמעריקע, ד״ר יוסף שוואַרץ, פּרעזידענט פון „דזשאָינט“ פאַר אייראָפּע, וויליאַם ביין, דירעקטאָר פון „דזשאָינט“ פאַר פּוילן, גיטלער-באַרסקי, גענעראַל-סעקרעטאַר פון „דזשאָינט“ אין פּוילן צוגאַסט ביי די יידישע קוילן-גרעבער אין די שאַכטן.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

שמריה שטאַרקער, וועלכער אַרבעט אין דער צווייטער אָפּטיילונג פֿון דעם אויבנדערמאָנטן קאָמבינאַט האָט איינער צווישן 520 וועב־שטולן דערגרייכט די העכסטע נאָרמע. עקיבא גלאַט, אַברהם דאָבזשאַנסקי, שאַפּטשע, מאָרדקע און זווּרצעל אַרבעטן אויס רעגולער הויכע נאָרמעס און צייכענען זיך אויס צווישן אַלע אַרבעטער. די 18־יעריקע בעלאַ גלאַסמאַן אַרבעט אויף 4 שטולן און פּראָדוצירט 140 פּראָצענט פֿון דער נאָרמע.

אַ גרויסן רושם צווישן די אַרבעטער אין קאָמבינאַט האָט געמאַכט דער פֿאַקט, וואָס דער יידישער אַרבעטער זכריה ראָזענבערג האָט זיך גענומען אַרבעטן אויף 4 ברייטע וועב־שטולן (זייער אַ פֿאַראַנטוואָרטלעכע און פּרעציזע אַרבעט) און גיט אַ פּראָדוקציע פֿון 125 פּראָצענט פֿון דער נאָרמע.

יהושע ליכט, אַן אינוואַליד, וואָס האָט פֿאַרלוירן 40 פּראָצענט פֿון זיין אַרבעטס־פֿעיִקייט אויפֿן פֿראָנט, פֿאַרנעמט ביים היינטיקן טאָג אין קאָמבינאַט דעם פּאָסטן פֿון פֿאַרטרעטער פֿון מייסטער אין דער אויספּאַרטיקונגס־אָפּטיילונג און פֿירט אויס די נאָרמע אויף 120 פּראָצענט.

די יידן, וואָס אַרבעטן אין די קוילן־גרובן און אין די טעקסטיל־פֿאַבריקן, אין דער וורראָצלאַווער וואַגאָנען־פֿאַבריק, אין די גלאָז־פֿאַבריקן און אין דער לאַנדווירטשאַפֿט האָבן צוגעטראָגן אַ נייעם סאָציאַלן אינהאַלט אין אונזער ישוב און האָבן וועזנטלעך געענדערט זיין אויסזען.

אַזוי ווי די וואַרשעווער און ביאַליסטאָקער געטאָ־קעמפֿער האָבן מיטן אויפֿשטאַנד געראַטעוועט דעם כבוד פֿון די מיליאָנען אומגעקומענע יידן—אַזוי היטן אָפּ די יידישע קוילן־גרעבער, טעקסטיל־אַרבעטער, קאָאָפּעראַטיוו־אַרבעטער א. א. דעם כבוד פֿון די לעבנגעבליבענע יידן. עס ווערט אַרויסגעשלאָגן ביי די פּוילישע רעאַקציאָנערן און ביי די אַנטיסעמיטן פֿון גאָר דער וועלט דער אַרגומענט, אַז יידן קענען נישט און ווילן נישט פֿיזיש אַרבעטן.

דאָס ביי האַנט מיטן פּוילישן אַרבעטער שטייט דער ייד אין דער פֿאַבריק און אין וואַרשטאַט און רעאַליזירט דעם אַלגעמיינעם פּוילישן מלוכה־פּלאַן, ער העלפֿט אויפֿבויען די ווירטשאַפֿט פֿונעם דעמאָקראַטישן פֿאָלקס־פּוילן.

סיוואַקסט די צאָל יידישע קאָאָפּעראַטיוון.

אין דער צייט, ווען אַסך מענטשן האָבן זיך אַ לאָז געטאָן קיין נידער־שלעזיע, כדי אייגננוציק אַרויספֿירן פֿונדאַנען מכשירים און מאַשינען, געניסן פֿון דעם הפֿקרדיקן נאָכדייטשישן רכוש, כדי אָנצופֿילן זיך די קעשענעס, האָבן יידישע האַנטווערקער געזאַמלט דעטאַלן, אויפֿגעשטעלט מאַשינען, מאָנטירט פֿאַבריקן, פֿאַרנומען לאָקאַלן און אָרגאַניזירט קאָאָפּעראַטיוון.

http://rcin.org.pl

די יידישע קאָאָפּעראַטיוון זענען בכלל געווען די ערשטע אַרבעטס-קאָאָפּעראַטיוון אין נידערשלעזיע. דאָ זענען יידן געווען פּיאָנערן און ביזן היינטיקן טאָג שטעלן מיט זיך פאָר די יידישע פּראָדוציר-קאָאָפּעראַטיוון 70 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער צאָל קאָאָפּעראַטיוון אין נידערשלעזיע. די יידישע קאָאָפּעראַטיוון באַדינען די גאַנצע באַפעלקערונג פון נידערשלעזיע און שפּילן אַ גרויסע ראָל ביים פּראָדוצירן אַרטיקלען פון ערשטן געברויך. דער ערשטער צוזאַמענפאָר פון די יידישע קאָאָפּעראַטיוון אין נידערשלעזיע, וועלכער איז פאָרגעקומען אין נאָוועמבער 1946 אין ווראָצלאַוו, האָט אויף אַ בולטן אופן באַוויזן דעם וווּקס און כוח פון אונזערע קאָאָפּעראַטיוון. די אויסשטעלונג פון די יידישע קאָאָפּעראַטיוון, וועלכע איז פאָרגעקומען אין ווראָצלאַוו, האָט באַוויזן אַז די פּראָדוקציע איז פון אַ זייער הויכער קוואַליטעט. די טאַבעלע באַווייזט קלאָר דעם אַנטוויקלונגס-וועג פון די יידישע קאָאָפּעראַטיוון פאַרן יאָר 1946 אין נידערשלעזיע.

עס איז פאַרשוווּנדן דער שוסטער און שניידער פון קעלער-שטיבל, וועלכער האָט אין די שווערסטע באַדינגונגען געאַרבעט פון גאַנץ פרי ביז שפּעט אין דער נאַכט און נישט געקענט פאַרדינען אויף אויסצוהאַלטן און מפרנס זיין די משפּחה. היינט אַרבעט דער יידישער בעל-מלאכה אין גאַנץ אַנדערע באַדינגונגען: אין גרויסע, ליכטיקע לאָקאַלן מיט מאָדערן-איינגעאָרדנטע מאַשינען און גוט אָרגאַניזירטע קאָאָפּעראַטיוון, פאַרדינענדיק דערביי בכבודיק אויף חיונה.

מיר נעמען, למשל, דעם ווראָצלאַווער גרויסן שניידער-קאָאָפּעראַטיוו „זגאָדאַ”, וועלכער טראָגט דעם נאָמען פון פאַרשטאָרבענעם יידישן אַרבעטער-טוער אין אַמעריקע ב. באָראָכאָוויטש. דער קאָאָפּעראַטיוו פאַרנעמט אַ גרויס הויז פון דריי שטאָק, וווּ עס אַרבעטן היינט 150 מענטשן. עס ווערט דאָרט אויסגעאַרבעט מענער און דאַמען-קאָנפעקציע ווי אויך וועש — אַלץ אויף אַ מעכאַניזירטן אופן. ווען מען קומט אַריין אין קאָאָפּעראַטיוו באַקומט מען דעם איינדרוק, אַז מען געפינט זיך אין אַ מאָדערנער פאַבריק. דער קאָאָפּעראַטיוו האָט אויך אייגענע פאַרקויפשטעלן. אין דער נאָענטסטער צייט וועלן באַשעפטיקט ווערן 300 יידישע שניידער. מיט דעם קאָאָפּעראַטיוו פירט אָן יודל פלאַץ — אַן אַלטער אַרבעטער-טוער ביי די וואַרשעווער שניידער, אַ הויך קוואַליפיצירטער פאַכמאַן. אַן ענלעכער קאָאָפּעראַטיוו מיט 120 אַרבעטער איז פאַראַן אין ריכבאַך אונטערן נאָמען: „9-טער מאַי”.

דער שוסטער-קאָאָפּעראַטיוו אין ריכבאַך פאַרנעמט אַ צווייטשטאָקיג הויז אין צענטער פון שטאָט. אויפן ערשטן שטאָק געפינט זיך אַ צושניידער-צעך, אין פאַרטער ווערט די פּראָדוקציע אויסגעפאַרטיקט. דער קאָאָפּעראַטיוו האָט אויך זיין אייגענע פאַרקויפשטעלע. די קוואַליטעט פון די אויסגעאַרבעטע שיך איז גאָר אַ הויכע. עס אַרבעטן דאָרטן 75 יידן-שוסטערס. אין דעם ריכבאַכער גרויסן בעקער-קאָאָפּעראַטיוו, וועלכע איז פאַרזעען מיט די מאָדערנסטע מעכאַנישע אויוונס און מאַשינען אין גוט איינגעאָרדנטע לאָקאַלן, אַרבעטן 70

http://rcin.org.pl

פ. נאָוויק., רעדאַקטאָר פון „מאָרגן-פרייהייט" און ר. זאַלצמאַן, גענ. סעקרעטאַר פון „יידישן פראַטערנאַלן אָרדן", ביי די קינדער פון פיאָטראָלעשיער קינדער-היים.

ריכבאַך. דער 7-טער קלאַס פון דער יידישער שול בעת אַ לעקציע.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

אנטוויקלונג פון יידישע קאאפעראטיוון אין נידערשלעזיע פ׳ 1946

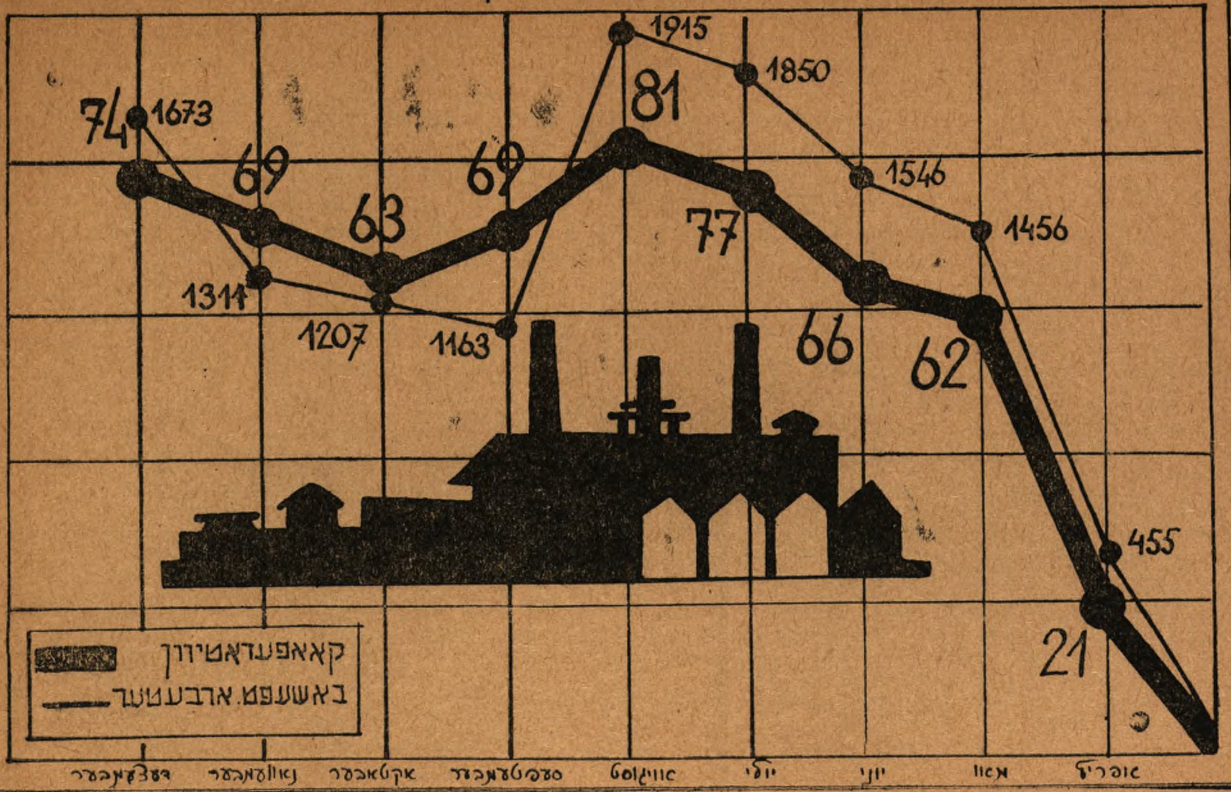

http://rcin.org.pl

יידישע בעקער-אַרבעטער. זיי באַקן ברויט און אַלערליי געבעקס פאַר דער גאַנצער באַפעלקערונג פון ריכבאַכער קרייז, דער סטאָלער-קאָאָפּעראַטיוו אין שטשעגאָם פאַרמאָגט די מאָדערנסטע מעכאַנישע מאַשינען און אַרבעט אויס פאַרשיידענע מעבל. דאָרטן ווערן באַשעפטיקט 60 יידישע אַרבעטער.

עס ווערט אויך שטאַרק אונטערגעשטיצט די פּריוואַטע איניציאַטיוו. ס'ווערט געגעבן הילף יידישע בעלי-מלאכות און מענטשן פון פרייע באַרופן, זיי זאָלן שאַפן פאַר זיך אַן עקזיסטענץ. זיי ווערט געגעבן נישט נאָר געזעלשאַפטלעכע, יורידישע נאָר אויך מאַטעריעלע הילף, כדי זיי זאָלן קאָנען איבערנעמען געוועזענע דייטשישע אונטערנעמונגען. אַזוי אַרום זענעןביים היינטיקן טאָג פאַראַן אין נידערשלעזיע ביי 900 גוט איינגעאָרדנטע וואַרשטאַטן, וועלכע זענען איבערגענומען געוואָרן דורך יידן.

אַ וויכטיקע באַדייטונג פאַר די יידישע קאָאָפּעראַציע האָט די ווירטשאַפט-צענטראַלע. איר אָפּטיילונג אין ווראָצלאַוו באַדינט די קאָאָפּעראַטיוון מיט רוי-שטאָפן און נעמט ביי זיי אָפּ די פאַרטיקע פּראָדוקציע. זי האָט אין אַ ריי שטעט אין נידערשלעזיע אייגענע פאַרקויף שטעלן. דער אומזאַץ פון דער ווירטשאַפט-צענטראַלע איז אַ גאָר גרויסער.

אין דער גאַנצער פּילזייטיקער אַרבעט צו פּראָדוקטיוויזירן די יידישע באַפעלקערונג, האָט אַ חוץ דער קאָלאָסאַלער הילף פון „דזשאָינט”, אַ באַזונדערס גרויסע הילף געגעבן די פּוילישע רעגירונג. די הילף האָט זיך נישט באַגרענעצט נאָר צום אויפעפענען פאַר יידן די טויערן פון פאַבריקן, וואַרשטאַטן און מלוכהשע אונטערנעמונגען, נאָר האָט זיך אויך אויסגעדריקט אין איבערגעבן די יידן גאַנצע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען. מיט דער הילף פון דער פּוילישער דעמאָקראַטישער רעגירונג האָבן יידן איבערגענומען די מיל-מאַשינען-פאַבריק אין ווראָצלאַוו, די הוט-פאַבריק אין ליגניץ, די וואַטע-פאַבריק אין ביעלאַווע, די טעקסטיל-פאַבריק אין זדראָיאָוויץ, די מעבל-פאַבריק אין שטשעגאָם א. א. וו. דער ברייטער פאַרנעם פון דער שטיצע מצד דער פּוילישער רעגירונג לגבי דער פּראָדוקטיוויזאַציע פון דער יידישער באַפעלקערונג, האָט געשאַפן פאַר אונזער יונגן ישוב גרויסע אַנטוויקלונגס-מעגלעכקייטן, וועלכע זענען אין אַ באַדייטנדיקער מאָס שוין אויסגענוצט געוואָרן און דאַרפן נאָך אין דער נאָענטסטער צוקונפט אויסגענוצט ווערן אין דער פולער מאָס.

מענדל שאַפּיר. געב. 1868 אין לובלין
הײַנט אַ לאַנדווירט אין פּיאָטראָלעשיע.

שלמה הייזנער געב. 1872 אין שניאַטין,
אַ פויער פון דער יידישער קאָאָפּעראַטי-
ווער לאַנדווירטשאַפטלעכער פערמע
אין קידלין (ביי ריכבאַך).

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

יידן אויף ערד.

אַ וויכטיקער באַשטאַנד-טייל פון דער פּראָדוקטיוויזאַציע-אַרבעט אין נידערשלעזיע איז דאָס באַזעצן פון אַן ערך 500 יידן אויף ערד-אַרבעט. דאָס מאַכט נאָך בולטער דעם סאָציאַלן פּנים פון אונזער ישוב.

שוין ביים אָנהויב פון אָרגאַניזירן דעם נידערשלעזישן ישוב, ווי נאָר יידן זענען אַרויס פון די לאַגערן, איז אַ טייל פון זיי, הויפּטזעכלעך אין ריכבאַכער ראַיאָן, אַוועק אויף ערד-אַרבעט. מיטן אָנקום פון די פּוילישע יידן פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד האָט זיך די צאָל פאַרגרעסערט. ביים היינטיקן טאָג זענען פאַראַן 140 יידישע לאַנדווירטשאַפטן מיט 1173 העקטאַר ערד, דערפון 970 העקטאַר פרוכטבאַרע ערד. די יידישע לאַנדווירטשאַפטן באַזיצן 150 פערד, 200 קי און עטלעכע טויזנט עופות. אויף דער לאַנדווירטשאַפט זענען באַזעצט 190 יידישע פאַמיליעס מיט 420 מענטשן. די ווירטשאַפטן זענען ביז דעם 9-טן מערץ 1947 געווען בלויז אין צייטווייליקן באַזיץ פון די יידישע פויערים און איצט ווערן זיי שוין פולשטענדיקע אייגנטימער פון דער ערד. אַ חוץ דעם, אַרבעטן אַלס לוין-אַרבעטער אין די דאָזיקע לאַנדווירטשאַפטן 150 יידן.

עס ווערן ווייטער געמאַכט די נויטיקע הכנות איבערצונעמען נייע גרויסע לאַנדווירטשאַפטן פאַר יידן, וואָס ווילן איבערגיין צו ערד-אַרבעט. עס איז פאָרויסצוזעען אַז די צאָל יידישע לאַנדווירטן וועט זיך אין די נאָענטסטע צייט באַדייטנד פאַרגרעסערן.

אין ריכבאַכער קרייז זענען שוין היינט גוט באַקאַנט אַזעלכע יידישע לאַנדווירטן, ווי אַרבעסמאַן, שוואַרצבאַרד, י. טעפּער, געלמאַן און פיל אַנדערע און אַנדערע. אַרבעסמאַן איז פאַר דער מלחמה געווען אַ הענדלער. בשעת דער מלחמה האָבן אים די היטלעריסטן פאַרשיקט אין קאָנצענטראַציע-לאַגער ביי ריכבאַך. ווען די רויטע אַרמיי האָט אים באַפרייט פון לאַגער האָט ער זיך אויסגעזוכט איינע פון די שענסטע לאַנדווירטשאַפטן און האָט אָנגעהויבן באַלעבאַטעווען. היינט ווייסן אַלע, אַז ביי אַרבעסמאַנען זענען פאַראַן די שענסטע קי (אגב רופט ער זיי אַלע מיט צערטלעכע יידישע נעמען) און די בעסטע פערד. זיין לאַנדווירטשאַפט וואַקסט פון טאָג צו טאָג. לייב שוואַרצבאַרד איז געקומען פון קליין-פוילן. דאָרט איז ער געווען אַ טעכנישער לייטער פון א ליכט-פאַבריק. היות אין נידערשלעזיע זענען

נישט נויטיק קיין ליכט-פאַבריקן (אומעטום איז פאַראַן עלעקטריש ליכט) האָט ער זיך פאַרשריבן אויף אַן אַגראָנאָם-קורס ביים יידישן קאָמיטעט און אין אַ קורצער צייט איבערגענומען אַ לאַנדווירטשאַפט אין ביעליאַווע (ריכבאַכער קרייז). היינט ווייסן שוין אַלע לאַנדווירטן אין ביעלאַווע, אַז די שענסטע און גרעסטע צוקער-בוראַקעס וואַקסן אויף לייב שוואַרצבאַרדס ערד. דער דאָזיקער לאַנדווירט האָט אויך די שענסטע קעלבלעך, ווייל אַנשטאָט צו פאַרקויפן די מילך, שפּייזט ער מיט איר זיינע קעלבלעך און פרייט זיך דערביי, אַז דאָס איז ראַיעלער ווי געלט...

די יידישע באַנק פאַר פראָדוקטיוויזאַציע

די וורצלאַווער אָפּטיילונג פון דער יידישער באַנק פאַר פראָדוקטיוויזאַציע, וועלכע איז געשאַפן געוואָרן מיט דער הילף פון „דזשאָינט”, האָט אָנגעהויבן איר טעטיקייט אין חודש מערץ 1946. זי האָט זיך געשטעלט פאַר אַ ציל צו געבן אַ ביליקן און לאַנגטערמיניקן קרעדיט די יידישע קאָאָפּעראַטיוון און אינדיווידועלע אַרבעטס-וואַרשטאַטן. צו דער באַנק זענען צוגעטראָטן 394 מיטגלידער, צווישן זיי 58 פּראָדוציר-קאָאָפּעראַטיוון און 336 האַנטווערקער און מענטשן פון פרייע בארופן.

אין משך פון יאָר 1946 זענען געגעבן געוואָרן הלוואות אויף אַ סומע פון העכער 22 מיליאָן זלאָטעס. פון די אַרויסגעגעבענע קרעדיטן האָבן דעם גרעסטן טייל באַקומען די פּראָדוציר-קאָאָפּעראַטיוון (18 מיליאָן זלאָטעס). 4 מיל. זלאָטעס האָבן באַקומען שניידער, דאָקטוירים, אַדוואָקאַטן און קליינע פּראָדוציר-אונטערנעמונגען. אַזוי אַרום איז אַ דאַנק די הלוואות געגעבן געוואָרן אַ מעגלעכקייט הונדערטער אינדיווידועלע און קאָלעקטיווע אַרבעטס-וואַרשטאַטן אָנצוהייבן צו פאַרברייטערן זייער פּראָדוציר-טעטיקייט. ביז היינט איז שוין אויפן חשבון פון די הלוואות צוריק איינגעפלאָסן אין דער קאסע פון דער באַנק עטלעכע מיליאָן זלאָטעס. די דאָזיקע סומע איז ווידער פאַרטיילט געוואָרן צווישן אַנדערע, וועלכע נויטיקן זיך אין הלוואות.

* * *

ווען מיר וועלן נעמען אין באַטראַכט, אַז דער פּראָצעס פון פּראָדוקטיוויזירן די יידן איז פאָרגעקומען אין אַ צייט, ווען בהלה און פּאַניק-שטימונגען האָבן אַרומגענומען באַדייטנדיקע קרייזן פון יידישן קיבוץ, בפרט נאָך דעם קעלצער פּאָגראָם, ווען יידן זענען טאָג-טעגלעך געלאָפן איבער דער גרענעץ און אומפאַראַנטוואָרטלעכע עלעמענטן צווישן די יידן גופא האָבן אָנגעוואָנדן אַלע מיטלען, כדי צו ליקווידירן אונזער ישוב אין פּוילן — דאַן וועט נאָך בולטער זיין, ווי טיף עס זיצן שוין די וואָרצלען פון דעם נייעם יידישן ישוב אין נידערשלעזיע.

די טויזנטער יידישע אַרבעטער פון די פאַבריקן און פון די קאָאָפּעראַ-

http://rcin.org.pl

פיאָטראָלעשיע. דער טראַקטאָריסט קאַרשענשטיין עלי מיט זיינע געהילפן
ביי דער אַרבעט אויף די יידישע פעלדער.

ביעליאַווע. יידישע דעמאָביליזירטע זעלנער פון דער פוילישער
אַרמיי אין די יידישע גערטנערייען.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

טיוון האָבן מיט זייער געזוּנטן חוש דערפילט, אַז דאָס לאָזן זיך איבער גרע-
נעצן איז געפערלעך. די טראַגישע לאַגע פון די יידן אין די לאַגערן פון דייטש-
לאַנד און עסטרייך פון איין זייט, און דער היסטאָרישער וואַל-נצחון פון דער
דעמאָקראַטיע אין פוילן פון דער צווייטער זייט, האָבן נאָך בולטער געמאַכט די
שעדלעכקייט פון יציאת פוילן, און די נויטווענדיקייט פון נאָך טיפער זיך
איינצוואָרצלען אין דעם באָדן, אויף וועלכן מיר האָבן דורות-לאַנג געלעבט
און געשאַפן.

מען לערנט זיך אַרבעטן.

די אַרבעט פון די „אָרט״-קאָמיטעטן אין נידערשלעזיע האָט זיך אָנגע-
הויבן אין האַרבסט 1946 י. אין קעגנזאַץ צו די פאַרמלחמהדיקע צייטן, ווען
דער „אָרט״ פלעגט בויען נאָרמאַלע פאַך-שולן, איז אויסגעקומען צו שאַפן בלויז
קורץ-טערמיניקע קורסן. דאָס איז זיכער אַן איבערגאַנגס-דערשיינונג. יעדע
„אָרט״-אָפטיילונג אין נידערשלעזיע מאַכט די געהעריקע צוגרייטונגען צו
פאַרוואַנדלען די עקזיסטירנדיקע קורסן פאַר דער יוגנט, אגב באַשטעטיקטע
דורך די געהעריקע מלוכהשע שול-אינסטאַנצן, אין נאָרמאַלע פאַך-שולן.
דער לערן-פּראָגראַם ווערט צונויפגעשטעלט אַזוי, אַז דער שילער, וועלכער גע-
ניסט פון די שלאָסער-מעכאַנישע, ראַדיאָ-טעכנישע, עלעקטראָ-מעכאַנישע און
לאַנדווירטשאַפטלעכע קורסן, זאָל אויסער די פּראַקטישע אַרבעטן, וועלכע ער
דאַרף אַדורכמאַכן, אויך באַקומען די טעאָרעטישע, פאַכמענישע און אַלגעמיינע
בילדונג. אַלע קורסן פאַר יוגנטלעכע ביים „אָרט״ אין נידערשלעזיע זענען גע-
בויט אויפן יסוד פון 4 שעה פּראַקטישע אַרבעטן און 4 שעה אַלגעמיינע און
פאַכמענישע בילדונג טעגלעך. די שלאָסער-מעכאַנישע קורסן, וועלכע עקזיס-
טירן אין ווראָצלאַוו זענען אויסגעשטאַט, נישט רעכנענדיק די נויטיקע האַנט-
מכשירים, מיט טאָקערייַ, בויער-שלייף-מאַשינען, וועלכע גיבן די מעגלעכקייט
די שילער אונטער דער אָנפירונג פון געניטע פאַכמענער צו דערלערנען אַ גרע-
סערן טייל פון אַלע שלאָסער-מעכאַנישע אַרבעטן. צוזאַמען מיט דער עלעקטרי-
שער שמידעריי, וועלכע עקזיסטירט ביי די קורסן, גיבן די וואַרשטאַטן דעם
שילער דעם געהעריקן באַגריף וועגן שלאָסעריי, מעכאַנישער באַאַרבעטונג און
שמידעריי. די דאָזיקע, דערווייל אייניאָריקע, קורסן וועלן דינען אויף להבא
אַלס באַזע פאַר אַ צוויי-יאָריקער שטענדיקער פאַך-שול. אין ווראָצלאַוו איז שוין
פאָרגעקומען דער ערשטער אַרויסלאָז פון שילער פון עלעקטראָטעכנישן קורס.
אַלע באַקומען באַשעפטיקונג אַלס קוואַליפיצירטע אַרבעטער. עס זענען
אויך געשאַפן געוואָרן זעקס חדשימדיקע קורסן פון נייען און צושניידן פאַר
פרויען. עס האָבן שוין באַקומען קוואַליפיקאַציעס אַלס שניידערינס פון קינדער-קליי-

http://rcin.org.pl

דונג און לייכטע פרויען-גאַרדעראָב אין וורּאָצלאַוו, וואַלבזשיך און ריכבאַך —
130 שילער. ראַדיאָ-טעכנישע און עלעקטראָ-מעכאַנישע קורסן אין ריכבאַך,
וואַלבזשיך און וורּאָצלאַוו—140 שילער. דער ראַדיאָ-טעכנישער קורס אין ריכ-
באַך איז אויסגעריכט מיט פולקאָמע וואַרשטאַטן, צוגעשיקט דורך דער „אָרט"-
צענטראַלע אין זשענעווע. דער דאָזיקער קורס, אַ דאַנק דעם גוטן לערער
פערסאָנאַל, וועלכער באַשטייט פון אינזשינירן פון די ריכבאַכער מלוכהשע
ראַדיאָ-פאַבריקן, שטייט אויף דעם געהעריקן ניוואָ, און וועט אין שול-יאָר
1947/48 פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ ראַדיאָ-טעכנישער צוויי-יאָריקער פאַך-שול.
דער „אָרט" אין וואַלבזשיך האָט געגרינדעט צוויי פאַרפולקאָם-קורסן פאַר אי-
בער 60 מענער און פרויען. נאָכן ענדיקן די קורסן וועלן די שילער ביילייגן
אַן עקזאַמען און וועלן באַקומען דאָס רעכט צו פירן זעלבסטשטענדיקע האַנט-
ווערקער-וואַרשטאַטן.

די „אָרט"-פאַרוואַלטונג האָט צוזאַמען מיט די אָרטיקע יידישע קאָמיטעטן
געהאָלפן איינאָרדנען יידישע משפחות אויף ערד אין ריכבאַכער געגנט. די
יידישע לאַנדווירטן באַקומען פאַכמענישע עצות פון די „אָרט"-אַגראָנאָמען, ווי
אויך הלוואות אויף איינצושאַפן זיך דעם געהעריקן טויטן און לעבעדיקן אינ-
ווענטאַר. עס זענען געגרינדעט געוואָרן אין ריכבאַך קורסן פאַר טעאָרעטישער
און פראַקטישער אויסבילדונג אין אַלע צווייגן פון דער מאָדערנער לאַנדווירט-
שאַפט און אַגריקולטור.

צו די קרוב 500 שילער אין די אָרט-שולן אין נידערשלעזיע וועלן אין
גיכן צוקומען נאָך יוגנטלעכע און דערוואַקסענע, וואָס שטרעבן צו ווערן הויך-
קוואַליפיצירטע פאַכמענער. דער „אָרט" איז צוגעטראָטן צו שאַפן נייע אָפטיי-
לונגען אין ליגניץ, ביעליאַווע און אין שטשעגאָם. דער דאָזיקער פראָצעס פון
פאַרברייטערן די „אָרט"-טעטיקייט אין נידערשלעזיע וועט אין דער צוקונפט
נאָך באַקומען אַ גרעסערן פאַרנעם, כדי אַזוי אַרום געבן אַ מעגלעכקייט אַלע-
מען, ווער עס וויל באַקומען אַ פאַך און פירן אַ פראָדוקטיוו-שעפערישן לעבן,
דאָס צו דערגרייכן.

http://rcin.org.pl

וואַלבזשיך. יידישע אַרבעטער־יוגנט מאַרשירט אויף די גאַסן.

ריכבאַך. מאַלי פּיקאָן און יעקב קאַליך צו גאַסט אין יידישן יוגנט־היים.

עס זיצן פון רעכטס אויף לינקס: י. עגיט, י. קאַליך, מאַלי פּיקאָן, ליליאַנאַ וואַרם.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

די יידישע יוגנט אין נידערשלעזיע.

איינע פון די וויכטיקסטע און גלייכצייטיק שווערסטע אויפגאַבן, וועלכע עס האָט די יידישע קאָמיטעטן געשטעלט דער וואַקסנדיקער יידישער ישוב אין נידערשלעזיע (בפרט אין מאָמענט פון דער מאַסן-רעפּאַטריאַציע) איז געווען דאָס איינאָרדנען די יידישע יוגנט. עס האָט זיך נישט געהאַנדלט בלויז וועגן דעם, אַז מ׳זאָל די יוגנטלעכע אַרויסהעלפן און לינדערן זייער מאַטעריעלער נויט, נאָר דער עיקר — אין דערציִען זיי, געבן די יונגע מענטשן די מעגלעכקייט פון אַ געזונטער, פיזישער און מאָראַלישער אַנטוויקלונג, געבן זיי אַ פאַך אין האַנט, כּדי זיי זאָלן אויסוואַקסן קולטורעלע, פּראָדוקטיווע, און נוצלעכע יידן-בירגער.

דער פּראָבלעם איז געווען נאָך מער קאָמפּליצירט דערפאַר, ווייל איבער 20 פּראָצענט יוגנטלעכע זענען קיילעכדיקע יתומים, און איבער 50 פּראָצענט — האַלבע יתומים.

די אַנטשטאַנענע יוגנט-אָפּטיילונג ביים וואָיעוואָדישן יידישן קאָמיטעט אין נידערשלעזיע האָט אַנטוויקלט אַ ברייטע טעטיקייט צווישן דער יידישער יוגנט. אַרום 4000 יוגנטלעכע זענען באַזאָרגט געוואָרן מיט אַ נאָרמאַלן שוץ. 720 יוגנטלעכע זענען איינגעאָרדנט געוואָרן אין די פאַבריקן, 180 אין די קוילן-גרובן, 580 אין די קאָאָפּעראַטיוון און אין די פּריוואַטע וואַרשטאַטן, 300 אויף פאַרשיידענע אַמטן און אין די לאַנדווירטשאַפטן, 500 לערנען זיך אויף די „אָרט“-קורסן. פאַר 500 יוגנטלעכע אָן עלטערן זענען געשאַפן געוואָרן 12 יוגנט-היימען. עס איז אויך אַנטשטאַנען אַ יוגנט-פּאַלאַץ אין טעקסטיל-צענטער, אין ביעלאַווע. דאָס רוב פון דער דאָזיקער יוגנט לערנט זיך מלאכות, אַ געוויסע צאָל אַרבעטן אין די פאַבריקן. 170 פון זיי לערנען זיך אַלס שלאָסער און עלעקטראָ-מעכאַניקער, 100 יוגנטלעכע לערנען זיך אַלס וועבער, 60 — אַלס שניידער א. א. וו. אין די יוגנט-היימען ווערן נאָרמאַל געפירט טעאָרעטישע למודים. אין אַ סך יוגנט-היימען זענען פאַראַן דראַם-קרייזן, אָרקעסטערס, ספּאָרט-גרופּן א. ד. גל. די אַרבעטנדיקע יוגנט ווערט סיסטעמאַטיש געשטיצט פינאַנסיעל דורך דעם יידישן קאָמיטעט. אַזוי למשל, באַקומען פינאַנסיעלע הילף 140 יוגנטלעכע קוילנגרעבער. עס אַרבעטן אויך יוגנטלעכע אין די מעטאַל-פאַבריקן און אין אַנדערע אינדוסטריע-צווייגן.

http://rcin.org.pl

אַ באַזונדערע זאָרג ווייזט אַרויס דער יידישער קאָמיטעט פאַר די יידישע סטודענטן אין וראָצלאַוו. אין די וראָצלאַווער הויך-שולן לערנען זיך 235 יידישע סטודענטן. פאַר די סטודענטן האָט דער יידישער קאָמיטעט איינגעאָרדנט אַן אייגענע היים אין אַ דריישטאָקיקן בנין מיט גרויסע ליכטיקע צימערן, ווו דער גרעסטער טייל פון די סטודענטן געניסט פון דער פולשטענדיקער מאַטעריעלער אויסהאַלטונג. די יידישע סטודענטן באַקומען אויך פון יידישן וואָיעוואָדישן קאָמיטעט נאָרמאַלע סטיפענדיעס.

די יוגנט-אָפּטיילונג ביים וואָיעוואָדישן יידישן קאָמיטעט האָט דורכגעפירט אַ וויכטיקע אַרבעט מיטן אַנטוויקלען דעם ספּאָרט-וועזן צווישן דער יידישער יוגנט. ס'זענען געשאַפן געוואָרן 14 יידישע ספּאָרט-קלובן, וועלכע ציילן העכער טויזנט מיטגלידער, מיט סעקציעס פון פוטבאָל, לייכטאַטלעטיק א. אַ. וו. די יידישע ספּאָרט-קלובן זענען זייער פּאָפּולער נישט נאָר צווישן דער יידישער באַפעלקערונג, נאָר אויך ביי דער פוילישער באַפעלקערונג. 5 פוטבאָל-מאַנשאַפטן נעמען אָנטייל אין דעם קאַמף פאַר מייסטערשאַפט אין דער אַלגעמיינער ספּאָרט-פאַרמעסטונג פון נידערשלעזיע. דער וואַלבזשיכער יידישער פוטבאָל-קלוב האָט שוין אויסגעקעמפט די ערשטע קלאַס פאַר איר מאַנשאַפט.

http://rcin.org.pl

קינדער=שוץ

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

פּאַר אונזערע קינדער.

דער אויפקומענדיקער יידישער ישוב אין נידערשלעזיע האָט פון אָנהייב אָן אַרויסגעוויזן די גרעסטע אויפמערקזאַמקייט צום יידישן קינד. יידישע קינדער, וועלכע האָבן אַדורכגעמאַכט די שווערסטע קאָשמאַר־יאָרן אין בונקערס, וועלדער, אין די מויערן פון געטאָס, אויף דער אַרישער זייט; קינדער, וועלכע האָבן געזען מיט זייערע אייגענע אויגן די שרעקלעכע טראַגעדיע פון זייערע פאָטערס און מוטערס — האָבן זיך געבויטיקט אין אַ באַזונדער האַרציקער, מוטערלעכער באַציונג. אויך די קינדער, וועלכע זענען צוריקגעקומען פון סאָוויעטן־פאַרבאַנד האָבן געמוזט אויפגענומען ווערן מיט דער גרעסטער וואַרעמקייט און זאָרג.

שוין אויף דער ערשטער גרינדונגס־קאָנפערענץ פון דעם יידישן וואָיעוואָדישן קאָמיטעט, דעם 17־טן יוני 1945 אין ריכבאַך, איז באַשלאָסן געוואָרן אַריבערצופירן דעם לובלינער קינדערהיים קיין פּיאָטראָלעשיץ. ביזן היינטיקן טאָג איז די דאָזיקע קינדער־היים אויפן נאָמען פון יאַנוש קאָרטשאַק די שענסטע קינדער־אינסטיטוציע אין נידערשלעזיע.

צום 1־טן מאַי 1946 איז אין נידערשלעזיע געווען איין קינדער־היים מיט 4 האַלב־אינטערנאַטן, אין וועלכע עס האָבן זיך דערצויגן 300 יידישע קינדער. שוין צום 1־טן דעצעמבער 1946 זענען געווען 2 קינדער־היימען מיט 200 קינדער און 38 האַלב־אינטערנאַטן מיט 3000 קינדער, אַ „קינדער־פּאַלאַץ" אין ריכבאַך אויפן נאָמען פון דער פעדעראַציע פון די פּוילישע יידן אין אַמעריקע, אין וועלכן עס לעבן 200 קינדער, און אַ קינדער־היים אין ליגניץ אויפן נאָמען פון פראַטערנאַלן פאָלקס־אָרדן אין אַמעריקע, 3 טאָג־היימען פאַר קינדער ביז 3 יאָר און 2 פאָרשולן, 5 קינדער־וואַרשטאַטן, ווו יידישע קינדער לערנען זיך סטאָלעריי, וועבעריי און שלאָסעריי. די קינדער־היימען און האַלב־אינטערנאַטן ווערן אָנגעפירט דורך אויסגעווײלטע זעלבסט־פאַרוואַלטונגען פון די קינדער גופא, אונטער דער השגחה פון קוואַליפיצירטע דערציער. עס זענען אויך אָרגאַניזירט געוואָרן ביי די דאָזיקע קינדער־אַנשטאַלטן דראַמאַטישע קרייזן, ספּאָרט־קרייזן

http://rcin.org.pl

און כאָרן. די קינדער־שוּץ אָפּטײלוּנג בײם יידישן וואָיעוואָדישן קאָמיטעט האָט אויך אײנגעאָרדנט אַ מעטאָדישן קאַבינעט, ווּ ס׳ווערן געגעבן פאַכמענישע אָנווײזונגען די דערציער.

אין דער נײער ווירקלעכקײט שפּילט פאַרן יידישן קינד דער האַלבּ־אינטערנאַט אַ גאָר וויכטיקע ראָל. נאָך די שרעקלעכע מלחמה־איבערלעבענישן איז פאַרן קינד ווײניק בלויז די שוּל. דאָס יידישע קינד מוּז האָבן אַ גרעסערע מאַטעריעלע און מאָראַלישע הילף. דער האַלבּ־אינטערנאַט שאַפט פאַר אים אַ גוּטע קינדער־סביבה, וואָס דערלאָזט נישט די אָפּטמאָל שעדלעכע ווירקונג פון דער גאַס און פון שלעכטע חברים. אין האַלבּ־אינטערנאַט געפינען די קינדער אַלץ וואָס זײ אינטערעסירט, בײ אַ כּסדרדיקער אויפזיכט פון גוּטע דערציערס. דאָס קינד געפינט אין האַלבּ־אינטערנאַט אַלע מעגלעכע אופנים פון שפּילן זיך, אַ גוּט קינדער־ביכל, אַן ענטפער אויף די פראַגן, וואָס עגבערן דעם מח פוּנם קינד. דאָרט געפינט עס אויך אַ ספּעציעלן אַרבעטס־וואַרשטאַט, ווּ עס געווינט זיך שוין צוּ קלײנערהײט צוּם קוּמענדיקן פּראָדוקטיוון לעבן.

אַ באַדײטנדיקן אָרט אין די האַלבּ־אינטערנאַטן פאַרנעמט די אַרטיסטישע דערציוּנג פוּנם קינד. די קינדער לערנען זיך שפּילן, זינגען, טאַנצן. עס ווערן אויף אַזאַ אופן אַרויסגעבראַכט און אַנטוויקלט די פאַרבאָרגענע פעיקײטן און טאַלאַנטן בײ די קינדער. דאָס איז ברײט באַוויזן געוואָרן בעת די קינדער־קאָנצערט־אָלימפּיאַדעס, אין וועלכע עס נעמען טײלמאָל אַנטײל ביז 200 יידישע קינדער. די דאָזיקע אָלימפּיאַדעס מאַכן אַ שטאַרקן אײנדרוּק אויף דער יידישער באַפעלקערוּנג און אויך אויף דער פּוילישער. נאָך אײנעם אַזאַ קינסטלערישן קינדער־אַרויסטריט אין ריכבאַך, האָבן אַ גאַנצע רײ פּוילישע אינסטיטוּציעס, ווי די בירגער־מיליץ, די שטאָטישע באַנק, דער סטאַראָסטע א. א. צוּגעשיקט פאַר די קינדער מתּנות און געלט. אין זײערע בריוו צוּם יידישן קאָמיטעט שרײבן זײ: „דאָס, וואָס מיר האָבן געזען, האָט אויף אונז געמאַכט אַ געוואַלדיקן אײנדרוּק. מיט אַזעלכע קינדער קענט איר זײן שטאָלץ. נעמט צוּ אונזערע מתּנות אַלס אויסדרוּק פון אונזער אַנערקענוּנג פאַר אײער גרויסער און וויכטיקער אַרבעט“. בײ די קינדער איז שטאַרק אַנטוויקלט דער ספּאָרט. עס זענען פאַראַן יידישע קינדער־גרוּפּעס פון לײכט־אַטלעטיק, פוּטבאָל, באָקס, פּינג־פּאָנג, ראָווערן־פאָרערס א. א. עס קוּמען אָפט פאָר פאַרמעסטוּנגען צווישן קינדער־הײמען פון אײן שטאָט מיט דער צווײטער.

ווען מ׳קוּקט זיך צוּ נאָענט צוּ אונזערע זינגענדיקע און טאַנצנדיקע קינדער, פאַרגעסט מען אָפּטמאָל די שרעקלעכע איבערלעבוּנגען, וואָס יעדעס פון זײ האָט אין זײן יוּנג לעבן דוּרכגעמאַכט. מיר טאָרן אָבער אין אונזער דערציוּנגס־אַרבעט אויף קײן אײן מינוּט נישט פאַרגעסן אין דעם, וואָס

http://rcin.org.pl

וווקס פון קינדער-אנשטאלטן, שולן און יוגנט היימען אין נידערשלעזיע
פארן יאר 1946

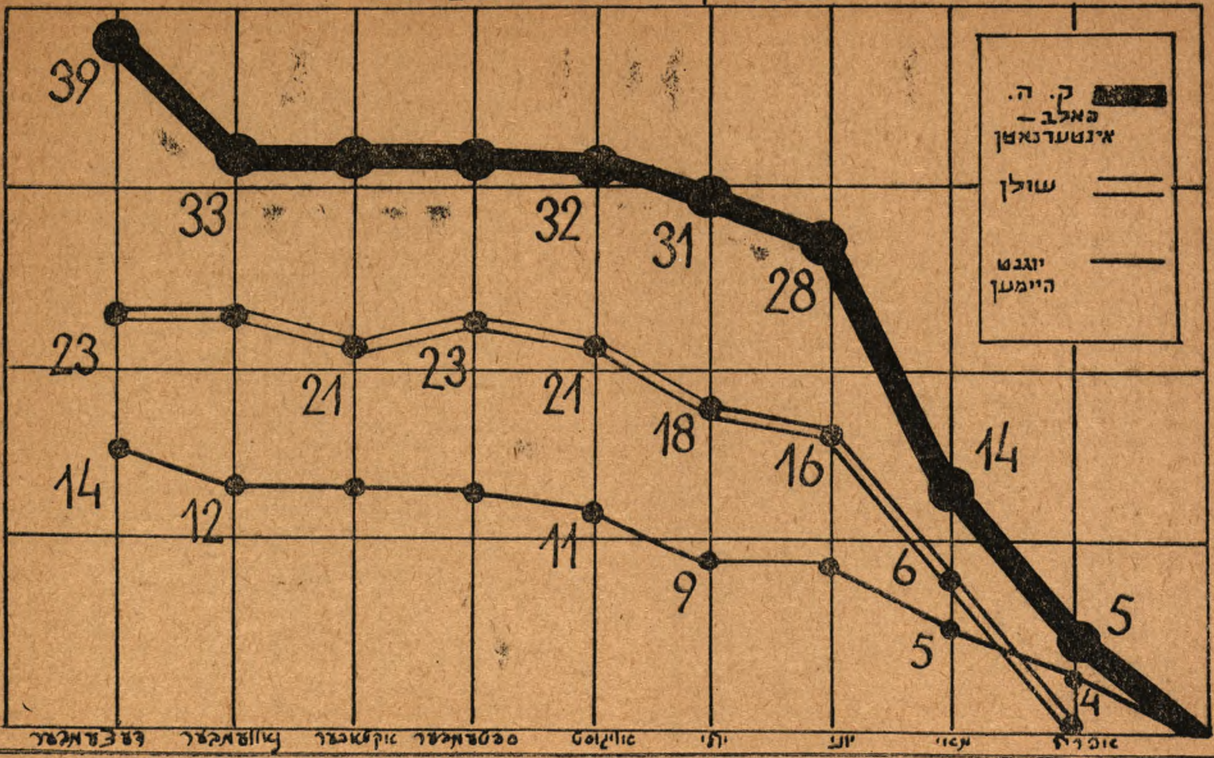

http://rcin.org.pl

אַ באַדייטנדיקער טייל קינדער ברענגט מיט זיך אין קינדער־היים. אַ פּאָר ביישפּילן:

פעליע שערמאַן, געבוירן אין 1935 יאָר אין סאָסנאָוויעץ. אַ טעכטערל פון יעקב און שרה שערמאַן. דעם פאָטער האָבן ס.ס.־לייט דערמאָרדעט אין שפּיטאָל, בעת ער איז געלעגן קראַנק. די מוטער איז אומגעקומען אין סאָביבאָר. צוזאַמען מיט דער שוועסטער איז פעליע געווען באַהאַלטן אין וואַלד „אָכאָזשע”. פון דער גרויסער קעלט איז איר שוועסטערל אין וואַלד פאַרפרוירן געוואָרן. פעליע האָט געטראָפן אין דעם דאָזיקן וואַלד אַ גרופּע יידישע פּאַרטיזאַנער, וועלכע האָבן זי מיטגענומען מיט זיך. זי האָט געזען, די קליינע פעליע, אַלץ, וואָס די פּאַרטיזאַנער האָבן געטון. זי האָט זיך איינגעלעבט מיט דער גאַנצער חברה און זיך באַטייליקט אין זייערע קאַמפן קעגן דייטשישן אָקופּאַנט. בעת אַן איבערפאַל פון די דייטשן איז פעליע פאַרוווּנדעט געוואָרן אין אַ האַנט. פון דער ווונד ליידט זי ביזן היינטיקן טאָג. די פּאַרטיזאַנער האָבן די פאַרוווּנדעטע פעליע אַריינגעטראָגן צו אַ פּויער און פאָרגעלייגט ער זאָל זי אויסבאַהאַלטן. פעליע איז געוואָרן אַ פאַסטוך ביים פּויער און טאָג־טעגלעך געפירט בהמות אויף פּאַשע. לאַנג האָט געדויערט ביז זי האָט זיך דערוואַרט אויפן קומען פון דער סאָוועטישער אַרמיי. היינט געפינט זיך פעליע אין פּיאָטראָלעשיער קינדער־היים. זי האָט זיך שוין אויסגעלערנט יידיש, העברעאיש און פּויליש. זי איז אַן ענערגיש מיידעלע, זי פירט אָן מיט דער זעלבסט־פאַרוואַלטונג פון דער מיטעלער גרופּע קינדער.

אַליע אָפּענהיים איז געבוירן אין 1934 יאָר, אין קראַשניק, לובלינער וואָיעוואָדשאַפט. אין יאָר 1942 בעת אַן „אַקציע”, האָבן די דייטשן אָנגערייצט אויף דער קליינער אַליען בייזע הינט, וועלכע האָבן אָנגעהויבן רייסן פון איר שטיקער. מיט טרערן אין די אויגן האָט דער פאָטער, וועלכער איז געווען אַ פאַכמאַן און די דייטשן האָבן אים נויטיק באַדאַרפט צו דער אַרבעט, קוים געפועלט ביי די סאַדיסטן אָפּצוראַטעווען זיין קינד. די קליינע אַליע איז עטלעכע מאָל געווען אין די הענט פון געסטאַפּאָ. איינמאָל האָט זי צוזאַמען מיט דער שוועסטער אויפגעבראָכן אַ וואַנט אין דעם געסטאַפּאָ־אַרעסט און אַנטלאָפן. אַ צווייט מאָל האָט מען זי צוזאַמען מיט אַ גרופּע יידישע קינדער געפירט שיסן. אויף די הענט האָט זי געהאַלטן אַ קליין קראַנק מיידעלע. די דייטשן האָבן געעפנט אַ פייער אויף די קינדער און אַליע צוזאַמען מיטן מיידעלע איז אַריינגעפאַלן אין גרוב. אַ קויל האָט געטראָפן דעם קראַנקן מיידעלע, אַליע איז געבליבן לעבן, און איז אָפּגעלעגן אין דער גרוב מיט אַ סך טויטע קינדער אַ גאַנצע נאַכט. ערשט אינדערפרי איז זי אַ פאַרבלוטיקטע אַנטלאָפן. די מוטער און דער פאָטער זענען אומגעקומען אין מיידאַנעק און זי אַליין איז געלעגן אַ יאָר צייט אויף אַ בוידעם פון אַ שול, ווו זי

http://rcin.org.pl

שערמאַן פעלע

אָפענהיים אַלאַ

ציענעק מענדל

קינדער פון פיאָטראָלעשיער קינדער-היים

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

איז קראַנק געוואָרן אויף טיפּוס און דיזענטעריע. פון די שרעקלעכע באַדינגונגען זענען ביי איר די פיס פּאַראַליזירט געוואָרן. זי איז אַדורך אַן אָפּעראַציע און ווען מען האָט זיך דערוווּסט, אַז זי איז אַ יידיש קינד האָבן איר די דייטשן אַוועקטראַנספּאָרטירט קיין אָשוויענטשים. אויפן וועג אַהין איז זי דורכגעפאָרן איר געבוירן-שטאָט קראַשניק און דאָרט איז איר געלונגען צו אַנטלויפן צו אַ באַקאַנטער פּוילישער פאַמיליע, ווו מען האָט זי אויסבאַהאַלטן ביז צום אָנקומען פון דער סאָוויעטישער אַרמיי.

זיגנעק מענדל, געבוירן אין 1936 יאָר אין וואָלין. זיין פאָטער האָבן די דייטשן דערשאָסן אויפן יידישן בית-עולם אין דער צייט, ווען ער האָט מקבר געווען יידישע קרבנות. די מוטער האָבן די היטלער-לייט אַרויסגעפירט און מער האָט ער זי נישט געזען. ער האָט זיך אויסבאַהאַלטן די גאַנצע צייט אין פאַרשיידענע לעכער און איז כסדר געווען אין סכנה. 2 מאָל איז ער אַנטלאָפן פון אונטער די הענט פון די געסטאַפּאָ-לייט. נאָכן אָנקומען פון דער סאָוויעטישער אַרמיי האָט זיך אים אָפּגעפונען אַ פעטער, מיט וועמען ער איז געבליבן וווינען אין וואָלין. פורים 1945 יאָר איז אַ באַנדע פאַשיסטן באַפאַלן דאָס הויז, ווו עס האָבן געוווינט די איינציקע 8 יידן פון שטאָט און זיי אַלע אויסגעהרגעט. דעם קליינעם איז געלונגען זיך צו ראַטעווען. היינט געפינט ער זיך אין אונזער קינדער-היים און צייכנט זיך אויס אַלס דער בעסטער שילער אין דעם 4-טן קלאַס.

פעליע מעדזנער, געבוירן אין זבאַראַזש. ווען די מלחמה איז אויסגעבראָכן איז זי אַלט געווען 6 יאָר. ביזן היינטיקן טאָג קען זי נישט פאַרגעסן די דייטשע און אוקראַינישע באַנדעס. פון אָנהויב האָט זי זיך אויסבאַהאַלטן צוזאַמען מיט די עלטערן אין די בונקערס. ווען די שפּייז-זאַפּאַסן האָבן זיך געענדיקט האָבן זיי נישט געהאַט קיין אַנדער ברירה, ווי צו פאַרלאָזן דעם בונקער און דאַן האָט זי פאַרלוירן די עלטערן. מיט אַ קליין שוועסטערל האָט זי געוואַנדערט איבער די פּוילישע וועלדער און דערפער און נאָר אַ דאַנק דעם, וואָס זיי האָבן זיך אויסגעלערנט „מאָדליען” האָט מען זיי געגלויבט, אַז זיי זענען פּוילישע קינדער. פעליע דערציילט זייער אָפט אַ פאַל פון אירע איבערלעבענישן: זיי האָבן נישט געוואָלט אַרויסגיין פון אַ נייעם בונקער, אין וועלכן זיי האָבן זיך געפונען. די דייטשן האָבן זיי פאַר די האָר אַרויסגעשלעפּט און געפירט צום שיסן. אויפן וועג האָבן די דייטשן באַמערקט צוויי פרויען און זיך אָנגעהויבן לאָזן נאָך זיי. די קינדער האָבן אויסגענוצט די געלעגנהייט און זיך אויסבאַהאַלטן. האַלב טויטע, פאַרוואָרלאָזטע האָבן זיי זיך דאָך דערוואַרט אויפן אָנקום פון דער סאָוויעטישער און פּוילישער אַרמיי.

אַ באַזונדער קאַפּיטל זענען די קינדער, וועלכע זענען צוריק געקומען פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד. על פּי רוב זיינען זיי צוליב די מלחמה-באַדינגונגען

http://rcin.org.pl

געווען ווייט פון אונזער נאַציאָנאַל-יידישן לעבן. אַ סך שפּראַכן האָבן זיי געקענט: רוסיש, פּויליש, אוקראַיניש, אוזבעקיש, טאָטעריש, קירגיזיש אָבער גאָר ווייניק פון זיי האָבן גערעדט און פאַרשטאַנען יידיש. פאַר די קינדער זענען געשאַפן געוואָרן אַנשטאַלטן, אין וועלכע זיי לעבן זיך אויס אין אַ וואַרעמער יידישער סביבה, האָבן ליב באַקומען זייער יידיש לשון און ווערן דערצויגן פאַר באַוווסטזיניקע נאַציאָנאַלע יידן.

די יידישע קינדער, וועלכע זענען אין רעזולטאַט פון דער מלחמה אין גרעסטן טייל געווען ראַכיטיש, אַנעמיש און לונגען-קראַנקע, האָבן אין אונזערע אַנשטאַלטן צוריק אויפגעלעבט, צוריק אויסגעגלייכט זייערע ביינדע-לעך. אַפילו אין דער צייט, ווען די יידישע קאָמיטעטן אין נידערשלעזיע האָבן זיך געראַנגלט מיט גרויסע מאַטעריעלע שוועריקייטן, איז אַלץ געטאָן געוואָרן, כדי די לאַגע זאָל זיך נישט אָפּשלאָגן אויפן געזונט, דערנערונג און דערציונג פון אונזערע קינדערלעך.

אַ יידישע שול פאַר אונזערע קינדער

ביז צו דער רעפּאַטריאַציע פון די פּוילישע יידן פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד, איז אין נידערשלעזיע געווען בלויז איין יידישע שול, אין ווראָצלאַוו. די קליינע צאָל קינדער, וואָס איז לעבן געבליבן, אויסבאַהאַלטנדיק זיך אין די וועלדער, בונקערס אָדער אויף דער אַרישער זייט, איז באַשטאַנען פון קיילעכ-דיקע יתומים און פאַר די דאָזיקע קינדער זענען געשאַפן געוואָרן קינדער-היימען.

די רעפּאַטריאַציע פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד האָט מיט זיך געבראַכט טויזנ-טער יידישע קינדער. ס׳איז געוואָרן אַ נויטווענדיקייט צו שאַפן יידישע שולן.

אין חודש אַפּריל 1946 איז דורכן יידישן וואָיעוואָדישן קאָמיטעט גע-רופן געוואָרן אַ קאָנפערענץ פון לערער און שול-טוער. אין רעזולטאַט פון אַ ברייטן מיינונגס-אויסטויש איז געשאַפן געוואָרן אַן איינהייטלעכע פּלאַטפאָרם פאַר די יידישע שולן.

אין חודש מאַי 1946 יאָר זענען שוין געווען 8 יידישע שולן מיט 694 קינדער, אין יוני — 16 יידישע שולן מיט 1280 און צום 1 דעצעמבער — 23 יידישע שולן מיט 1675 קינדער און 116 יידישע לערער.

אין אונזערע שולן ווערן געלערנט פאָלגנדיקע למודים: יידיש, פּויליש, העברעיש, (אָנהויבנדיק פון 3-טן קלאַס) יידישע געשיכטע, אַלגעמיינע און פּוילישע געשיכטע, מאַטעמאַטיק, פיזיק, נאַטור-וויסנשאַפט, כעמיע, געאָגראַפיע, לעקציעס וועגן הייגצייטיקן פּוילן, האַנט-אַרבעט, געזאַנג, גימנאַסטיק און צייכענען.

http://rcin.org.pl

דער אָנגעוווייטיקסטער פּראָבלעם אין אונזערע שולן איז דער גרויסער מאַנגל אין יידישע לערער. דאָס רוב פון אונזערע לערער זענען אומגעבראַכט געוואָרן דורך די היטלעריסטן. ס'זענען לגמרי ניט פאַראַנען קיין שול-ביכער. אין חודש דעצעמבער 1946 יאָר איז פאָרגעקומען דער ערשטער סעמינאַר פאַר 45 יידישע לערער אין ווראָצלאַוו, די שול-אָפּטיילונג ביים וואָיעוואָדישן יידישן קאָמיטעט אין נידערשלעזיע האָט זיך געשטעלט פאַר אַן אויפגאַבע אין שול-יאָר 1947/48 שאַפן די ערשטע גימנאַזיע מיט יידיש אַלס אונטערריכט-שפּראַך. עס איז אויך געשאַפן געוואָרן אַ יידישע מוזיק-שול אין ווראָצלאַוו.

הילף פאַר אַלעמען, ווער עס נויטיקט זיך

אָן שום מאַטעריעלער הילף פון אויסלאַנד, בלויז מיט דער הילף, וועלכע עס האָט געגעבן די פּוילישע רעגירונג, איז דער יידישער קאָמיטעט צוגעטראָטן אויפבויען אַ לעבן פאַר טויזנטער יידן: עפענען קינדער-היימען, זקנים-הייזער, פאָלקס-קיכן און רעפאַטריאַנטן-הייזער. די ערשע באַדייטנדע הילף האָט דער ישוב באַקומען פון דער דעמאָקראַטישער רעגירונג אין דער פאָרם פון פּראָדוקטן (300 טאָן מעל, 300 טאָן פאַרשיידענע קאָנסערוון און מילך). די פּוילישע מאַכט האָט אויך געגעבן די אָנקומענדיקע יידן העכער 20 טויזנט איינגעאָרדנטע דירות.

מיטן אָנקומען פון די ערשטע טראַנספּאָרטן פּראָדוקטן פון צענטראַל-קאָמיטעט פון די יידן אין פּוילן, צוגעשיקט פון אונזערע אַמעריקאַנער ברידער – דער עיקר דורכן „דזשאָינט״ — זענען געשאַפן געוואָרן אין נידערשלעזיע 28 קיכן, אין וועלכע עס זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן אין משך פון יאָר 1946 אַ מיליאָן מיט 103 טויזנט מיטאָגן. עס זענען אויפגעעפנט געוואָרן 25 רעפאַטריאַנטן-הייזער, אין וועלכע עס האָבן צייטווייליק געוווינט 59 טויזנט יידן. אין משך פון יאָר 1946 זענען פּאָזיטיוו דערליידיקט געוואָרן 69.490 ביטעס אויף באַקומען שפּייז-פּראָדוקטן און 54.520 ביטעס אויף מלבושים. אויך געלט-שטיצע איז אַרויסגעגעבן געוואָרן 33.280 יידן.

עס זענען אויפגעעפנט געוואָרן זקנים-הייזער, אינוואַלידן-הייזער, קינדער-היימען, פאַך-שולן, אַ הויז פאַר מוטערס און קינדער א. א. וו.

בלויז פאַר אונזערע קינדער-הייזער איז אין 1946 יאָר אויסגעטיילט געוואָרן 180 טויזנט קילאָגראַם פאַרשיידענע פּראָדוקטן. אַ חוץ די חודשלעכע נאָרמאַלע בודזשעטן, וואָס ווערן אויסגעצאָלט אַלע אונזערע פאָרמאַכטע אינסטיטוציעס, ווערן אויך סיסטעמאַטיש אונטערשטיצט די אַרבעטער אין דער שווערער אינדוסטריע, יוגנטלעכע אַרבעטער, שילער און אינוואַלידן. עס ווערט אויך אַרויסגעגעבן שטיצע פאַר די ניי-געבוירענע קינדער.

http://rcin.org.pl

די הילף פון די יידישע קאָמיטעטן טראָגט ניט קיין פילאַנטראָפּישן כאַראַקטער. די טעטיקייט גייט הויפּטזעכלעך אין דער ריכטונג פון קאָנסטרוק־טיווער הילף. אַלץ ווערט געטאָן, כדי צו געבן אַ מעגלעכקייט איינצוואָרדנען אויף אַרבעט די, וואָס זענען דערצו פיזיש בכוח.

עס זענען פאַראַן נאָך פיל יידן, וואָס מען דאַרף זיי העלפן קוואַליפי־צירן זיך. ס'זענען אָבער פאַראַן אַ סך יידן, וואָס זענען פיזיש ניט אומשטאַנד צו אַרבעטן און מוזן ווערן אויסגעהאַלטן. עס קומען נאָך אָן טאָג־טעגלעך רעפּאַטריאַנטן פון מזרח, פון מערב, וואס נויטיקן זיך אין הילף.

הילף פאַר אַרבעטנדיקע יידן איז נאָך נויטיק. אין דער ריכטונג ווייזט אַרויס גרויס פאַרשטענדעניש פאַר דעם נידערשלעזישן ישוב דער „דזשאָינט" און דער צענטראַל־קאָמיטעט פון די יידן אין פוילן. ס'מערקן זיך שוין אָבער פאַלן פון זעלבסטהילף־טעטיקייט. אַזוי למשל, האָבן די וואַלבזשיכער קוילנ־גרעבער אין חודש נאָוועמבער 1946 געאַרבעט יעדן טאָג איבער דער נאָרמאַ־לער אַרבעטס־צייט צו צוויי שעה, און אין רעזולטאַט האָבן זיי געגעבן אַ מתנה 300 טויזנט קילאָגראַם קוילן פאַר די יידישע קינדער־היימען אין וואַרשע. זייער ביישפּיל האָבן נאָכגעטאָן די יידישע אַרבעטער אין דער גלאָז־פאַבריק אין וואַלבזשיך, וועלכע האָבן איבערגעגעבן 200 קוומ. גלאָז פאַר די יידישע אינסטיטוציעס. אויך די יידישע פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוון האָבן אָנגעהויבן צו טאָן אין דער ריכטונג.

די ווייטערדיקע אַנטוויקלונג פונם געזונטן, פּראָדוקטיוון יידישן ישוב אין נידערשלעזיע וועט זיכער גיין אויפן וועג פון ברידערלעכער זעלבסהילף, כדי מיט אייגענע כוחות הויבן דעם וווילשטאַנד פון דער באַפעלקערונג און פאַרזיכערן אַ נאָרמאַלע אַנטוויקלונג פאַר אונזערע אינסטיטוציעס.

לאָמיר זיין געזונט

גאָר שרעקלעך איז געווען דער געזונט־צושטאַנד פון די יידן נאָכן אַרויסגיין פון די לאַגערן. אין אַלע יידישע קאָמיטעטן זענען אַנטשטאַנען גע־זונטהייטס־אָפּטיילונגען. די ערשטע אַרבעט פון די דאָזיקע אָפּטיילונגען איז געווען אָרגאַניזירן סאַנאַטאָריעס פאַר די לונגען־קראַנקע.

אין חודש מערץ 1946 ווערט אין נידערשלעזיע געשאַפן די יידישע געזעלשאַפט פאַר געזונט־אָפּהיטונג — „טאָז". דער „טאָז" בויט זיך שנעל אויס און אָרגאַניזירט זיינע אָפּטיילונגען אין 33 שטעט. דער „טאָז" אָרגאַניזירט אויך אַמבולאַטאָריעס פון דער ערשטער קאַטעגאָריע, ווו עס אַרבעטן דאָקטוירים פון אַלע ספּעציאַליטעטן. עס ווערן אויך איינגעאָרדנט באַראַטונגס־פּונקטן פאַר מוטערס,

http://rcin.org.pl

קינדער, פאַר לונגען־קראַנקע, דענטיסטישע קאַבינעטן, כעמיש־באַקטעריאָלאָגישע לאַבאָראַטאָריעס א. ד. גל.

ביים „טאָז" איז פאַראַן אַ סאַנאַטאָריע פאַר לונגען־קראַנקע אין דעם הערלעכן, פון דער נאַטור־געבענטשטן ארט — יאַר, מיט 150 בעטלעך, און אַ קינדער־פּרעווענטאָריע אין גערשטשע פוסטע פאַר באַדראָטע פון לונגען־קראַנקייט, מיט 100 בעטלעך. דער „טאָז" האַלט אויס 80 לונגען־קראַנקע אין די מלוכה'שע סאַנאַטאָריעס. אויפן חשבון פון „טאָז" ווערן אויסגעהאלטן אין נידערשלעזיע 16 זויג־קינדער־היימען, ווו עס געפינען זיך 415 קינדער פון אַרבעטנדיקע פרויען און אינוואַלידן. דער „טאָז" פירט אויך אַ קאַמף מיט דער מאַלאַריע, וואָס איז פאַרשפּרייט צווישן יידן.

איינע פון די וויכטיקסטע אויפגאַבן פון „טאָז" איז די מעדיצינישע אויפזיכט איבער אונזערע קינדער־אינסטיטוציעס, שולן, האַלב־אינטערנאַטן און יוגנט־היימען. אין די „טאָז" אַמבולאַטאָריעס זענען באַשעפטיקט 100 יידישע דאָקטוירים מיט אַ געהילפס־פּערסאָנאַל פון 100 מענטשן.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

קולטור=אויפשטייג

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

דער קולטור-אויפשטייג אין אונזער לעבן

„צי וועלן מיר נאָך אַמאָל הערן דעם קלאַנג פון יידישן וואָרט? צי וועלן מיר נאָך זען ווען עס איז יידיש טעאַטער, לייענען אַ יידיש בוך?"

זייענדיק אָפּגעריסן פון דער גאַנצער וועלט, פאַרמאַכט אין די קאָנצלאַ-גערן, פאַרשמאַכטע און פאַראורטיילטע צום טויט, האָבן די יידישע „העפטלינ-גען", נישט קוקנדיק אויף דער גרויסער פאַרצווייפלונג — דאָך נישט צוגעלאָזט צו זיך דעם געדאַנק, אַז אונזער לעבן גייט אונטער און צוזאַמען מיט אים אונ-זער יידישע קולטור. די יידן אין די לאַגערן האָבן ביזן לעצטן טאָג פאָרגע-זעצט זייער ווידערשטאַנדס-קאַמף און נישט פאַרלוירן די האָפענונג, אַז מיטן נצחון איבערן היטלער-שונא וועט נאָך צוריק אויפקומען אַ יידיש לעבן. אָט דער גע-דאַנק האָט זיי געגעבן מוט אין זייער שווערן געראַנגל. מיט טרערן אין די אויגן האָבן די יידן, געראַטעוועטע פון טויט, אויפגענומען די ידיעה, אַז עס איז פאַראַן אַ צענטראַלער יידישער קאָמיטעט אין וואַרשע, אַז פוילישע יידן, נישט געקוקט אויפן גרויסן חורבן, זענען אָרגאַניזירט און נעמען זיך צוריק אויפצובויען דאָס יידישע לעבן און די יידישע קולטור.

אָנגעהויבן האָט עס זיך מיטן ערשטן יידישן קאָנצערט אין דעם זעלבן אָוונט, ווען עס איז אַנטשטאַנען דער וואָיעוואָדישער יידישער קאָמיטעט אין ריכבאַך.

קיין קולטור-טוער, לערער, שרייבער און אַרטיסטן זענען נישט געווען. די יידישע אינטעליגענץ אין פוילן איז כמעט אינגאַנצן אומגעבראַכט געוואָרן דורך די היטלעריסטישע תּלינים. דער ווידערגעבורט פון דער יידישער קולטור האָט געמוזט קומען פונם פאָלק גופא. ווי אַ רעאַקציע קעגן די וואָס האָבן געוואָלט אונז אומברענגען האָט זיך ביי די לעבנגעבליבענע יידן פאַרשטאַרקט די שטרעבונג צו נאַציאָנאַלן ווידערגעבורט. דאָס איז געקומען ווי אַ פאָרזע-צונג פון דעם גרויסן קאַמף, אין וועלכן די יידן האָבן אַנטייל גענומען אויף אַלע פראָנטן קעגן פאַשיזם. זיי האָבן מיט אַלע כוחות געוואָלט דערהאַלטן ביים לעבן דאָס יידישע פאָלק און זיין קולטור. אין רעזולטאַט דערפון, ביי דער קאָלעקטיווער אָנשטרענגונג פון אַלע יידישע געזעלשאַפטלעכע כוחות אין

http://rcin.org.pl

נידערשלעזיע, וואַקסט אויס אין אַ קורצער צייט אַ באַדייטנדיקע צאָל יידישע קולטור-אינסטיטוציעס. אין נידערשלעזיע איז פאַראַן ביים היינטיקן טאָג 10 יידישע קולטור-הייזער מיט טעאַטער-זאַלן, ווו עס קומען פאָר מיטינגען, פאַר-זאַמלונגען, טעאַטער-פאָרשטעלונגען, ליטעראַרישע אָוונטן און פאָרלעזונגען.

עס זענען אויך פאַראַן אין נידערשלעזיע 35 יידישע קולטור-ווינקלען, ווו יעדן אָוונט קומען זיך צונויף יידן, כדי קולטורעל פאַרברענגען. מען ליי-ענט אַ בוך, אַ צייטונג, מען שפּילט שאַך. דאָרט קומען אויך פאָר לעק-ציעס. עס זענען פאַראַן 64 דראַמאַטישע קרייזן און כאָרן. עס זענען פאַראַן אַזעלכע דראַמאַטישע קרייזן און כאָרן, וועלכע שטייען אויף אַ באַדייטנדיקן ניוואָ און זייערע אַרויסטריטן ווערן שטאַרק באַזוכט. אַזעלכע זענען די קרייזן אין וואַלבזשיך, יאַוואָר, שווידניץ און ליגניץ.

אין נידערשלעזיע זענען אָרגאַניזירט געוואָרן 32 יידישע ביבליאָטעקן און אַ צענטראַלע ביבליאָטעק אין וורואָצלאַוו, צום באַדויערן אָבער מיט זייער אַ באַגרענעצטער צאָל ביכער.

ס'איז געשאַפן געוואָרן אַ באַוועגלעכער יידישער פאָלקס-אוניווערסיטעט אין וורואָצלאַוו. די לעקטאָרן פון דעם פאָלקס-אוניווערסיטעט לייענען ביז 20 לעקציעס אַ חודש אין פאַרשיידענע שטעט פון נידערשלעזיע. עס איז אָרגאַני-זירט געוואָרן אַ יידישער קרייז פון ליטעראַטן און זשורנאַליסטן, וועלכער האָט זיך אויך געשטעלט פאַר אַן אויפגאַבע צו אַנטוויקלען יונגע טאַלענטן. דער קרייז גרייט זיך איצט אַרויסגעבן אַ זשורנאַל.

עס איז אַנטשטאַנען אַ יידישער פאַרלאַג מיט אַן אייגענער דרוקעריי, וועלכער גיט אַרויס אַ צוויי-וועכנטלעכע צייטונג אין דער יידישער שפּראַך א. נ. „נידערשלעזיע" און אין דער פּוילישער שפּראַך א. נ. „נאָווע זשיטשע" מיט אַ טיראַזש פון 10 טויזנט עקזעמפּלאַרן.

זייער גרויס איז די פאַראינטערעסירונג פון די יידישע פאָלקס-מאַסן צו פּאָליטישע, געזעלשאַפטלעכע און קולטור-אונטערנעמונגען. אויף די 518 פאַר-שיידענע אימפּרעזעס, וואָס זענען פאָרגעקומען בלויז אין לעצטן קוואַרטאַל פון יאָר 1946 זענען אָנוועזנד געווען ביי 250 טויזנט יידן. דאָס איז אַ רעזולטאַט פון דעם אינטענסיוון געזעלשאַפטלעך-פּאָליטישן לעבן פון דער יידישער באַ-פעלקערונג, פון דער פילזייטיקער טעטיקייט פון די אָרגאַניזאַציעס, וועלכע טראָגן צו זייער צושטייער צו דעם וווּקס פונם יידישן ישוב אין נידערשלעזיע.

אַ באַזונדער וויכטיק אָרט אין קולטורעלן לעבן פון אונזער ישוב פאַר-נעמט דאָס יידישע טעאַטער. די ערשטע פּיאָנערישע טעאַטער-גרופּע אין ני-דערשלעזיע מיט די אַקטיאָרן זלמן קאָלעשניקאָוו און חיהלע ראָזענטאַל בראש איז געקומען דירעקט פון די לאַגערן. כאָטש אָנגעהויבן האָבן זיי מיט אַן אימפּראָ-ווויזירטער קאָנצערט-פּראָגראַם פון לייכטן זשאַנר, האָט דער יונגער ישוב אויפ-

http://rcin.org.pl

געגומען מיט צופרידנקייט זייערע אויפטריטן. מיטן צופלוס פון רעפּאַטריאַנטן פון סאָוויעטן-פאַרבאַנד זענען אָנגעקומען אַ ריי באַקאַנטע אַרטיסטישע כּוחות און עס איז געשאַפן געוואָרן דער שטענדיקער נידערשלעזישער יידישער טעאַטער אונטער דער קינסטלערישער אָנפירונג פון יצחק גרודבערג-טורקאָוו, שעפטל זאַק און יעקב קורלענדער. דער טעאַטער-קאָלעקטיוו האָט אין משך פון 4 חדשים אויפגעפירט אַ ריי פּיעסן, ווי „דער בלוטיקער שפּאַס" פון שלום-עליכם, „כאַסיע די יתומה", און „די שחיטה" פון יעקב גאָרדין, „די גרינע פעלדער" פון פּרץ הירשביין און אַ ריי אַנדערע. די טעאַטער-פאָרשטעלונגען, וועלכע שטייען אויף אַ באַדייטנדיקער קינסטלערישער מדרגה האָבן גרויס דערפּאָלג און דער טעאַטער ווערט אַלץ מער באַליבט ביים נידערשלעזישן יידישן עולם.

ווי אַ קרוינונג פון אונזער קולטור-שעפערישן אויפשטייג איז געווען די ערשטע יידישע קולטור-קאָנפערענץ אין ווראָצלאַוו. די אידעע צו רופן אַ יידישע קולטור-קאָנפערענץ אין נידערשלעזיע, איז געקומען באַלד אין די ערשטע חדשים נאָכן אַנטשטיין פון אונזער ישוב. די פּאָליטישע און ווירטשאַפטלעכע סטאַביליזאַציע אין פּוילן, אין רעזולטאַט פון וועלכער ס'איז מעגלעך געוואָרן די גרויסע אַנטוויקלונג פון יידישן געזעלשאַפטלעכן, ווירטשאַפטלעכן און קולטור-לעבן האָבן געשאַפן די געהעריקע באַדינגונגען פאַר צונויפרופן אַזאַ קאָנפערענץ. צו דער דאָזיקער קאָנפערענץ האָט זיך געגרייט דער גאַנצער נידערשלעזישער ישוב. עס זענען פאָרגעקומען ביז 130 פאַרזאַמלונגען מיטן אָנטייל פון 22 טויזנט יידן.

צום ערשטן מאָל נאָכן גרויסן חורבן האָבן זיך פאַרזאַמלט 400 דעלעגאַטן פון אַלע שטעט און שטעטלעך פון נידערשלעזיע. געסט זענען געקומען פון וואַרשע, לאָדזש, קראָקע, קאַטאָוויץ און אַנדערע שטעט. די קאָנפערענץ איז פאָרגעקומען אין דעם גרעסטן זאַל פון ווראָצלאַוו — אין דעם קולטור-הויז. די יידישע באַפעלקערונג האָט גלייך פון דער פרי געשטראָמט צו דער קאָנפערענץ. העכער 2 טויזנט יידן זענען געדולדיק אָפּגעזעסן 2 טעג, אויסהערנדיק מיט גרויס אינטערעס די רעפעראַטן, דיסקוסיעס, צוקוקנדיק זיך צו אַלץ, וואָס מען האָט דאָרט געקענט זען. און צו זען איז דאָרט געווען נישט ווייניק. אויפן באַלקאָן פון זאַל זענען געווען אויסגעשטעלט פאַרשיידענע עקספּאָנאַטן, בילדער, צייכענונגען, וואָס האָבן אילוסטרירט דאָס לעבן אין אונזער ישוב פאַר אָט דער קורצער צייט, קינדער-שאַפונגען אין די יידישע שולן, קינדערהיימען און האַלב-אינטערנאַטן. אויף דער אויסשטעלונג איז געווען אילוסטרירט די אַרבעט פון די געזעלשאַפטן „טאָז" און „אָרט", פון די קיבוצים און יידישע קלובן. הונדערטער יידן האָבן מיט באַגייסטערונג באַטראַכט די אויסשטעלונג: צי איז עס נישט קיין חלום? צי איז עס מעגלעך געווען אין אַזאַ קורצער צייט?

http://rcin.org.pl

דער זאַל איז געווען דעקאָרירט מיט יידישע לאָזונגען, מיט אויסצוגן פון די ווערק פון אונזערע קלאַסיקער. די טריבונע איז באַצירט געווען מיט 3 ריזיקע בילדער פון מענדעלע מוכר-ספרים, פרץ און שלום עליכם. יידישע יוגנט אין זייערע מונדירן האָבן געהאַלטן די ערן-וואַך און די אָרדענונג אין זאַל. שוין לאַנג, ווי ס'האָבן זיך נישט פאַרזאַמלט אַזויפיל יידן. נאָך אַ סך יאָרן פון צעשיידונג טרעפן זיך צוזאַמען חברים, פריינט, מען האַלדזט זיך, מען קושט זיך, מען פילט זיך ווי בעת אַ גרויסן יום-טוב. ביי אַ סך שטייען טרערן אין די אויגן פאַר פרייד: דערלעבט, נאָך אַזוי פיל פיין און צרות אַן אייגענע גרויסע יידישע שמחה. דורכגעדרונגען מיט טיפן צער און טרויער, האָט דער זאַל שטייענדיק באַערט דעם אָנדענק פון מיליאָנען אונזערע קדושים, וועלכע זענען דורך די היטלעריסטישע מערדער פאַרפייניקט געוואָרן בלויז דערפאַר, וואָס זיי זענען געווען יידן. די טרויעריקע מינוט ווערט אָבער באַלד איבערגעריסן דורך די וואַרעמע באַגריסונגען פון אונזערע פוילישע געסט. עס רעדט דער שטאָט-פרעזידענט פון ווראָצלאַוו: „קולטור, דאָס דערהויבט, לייטערט און באַפליגלט. מיר זענען מיט אייך”. עס רעדן פאָרשטייער פון פוילישע אַרבעטער-פאַרטייען: „מיט אייך האָבן מיר געקעמפט פאַר אַ ניי פוילן, מיט אייך צוזאַמען בויען מיר איר איצט אויף. אייערע נאַציאָנאַלע אַספּיראַציעס זענען אין דעמאָקראַטישן פאָלקס-פוילן פאַרזיכערט”.

מיטגעריסן איז געווען די גאַנצע קאָנפערענץ, ווען עס האָט באַגריסט דער וואָיעוואָדע פון נידערשלעזיע, פיאַסעקאָווסקי: „אַ פרייד נעמט מיך אַרום, ווען איך זע אַזוי פיל יידן אין זאַל. איך געדענק אייך נאָך פון יענע טעג, — האָט געזאָגט דער וואָיעוואָדע — ווען איר זענט נאָרוואָס אַרויס פון די לאַגערן, ווען מיר האָבן צוזאַמען מיט אייך אָנגעהויבן בויען אונזער שותפותדיק לעבן אויף דערדאָזיקער ערד. מיר פאַרזיכערן אייך, אַז איר וועט דאָ רויק קענען בויען אייער לעבן, אייער צוקונפט”. עס זענען געהאַלטן געוואָרן רעפעראַטן, וואָס האָבן דערציילט וועגן אונזער פאַרגאַנגענהייט און האָבן אָנגעצייכנט פלענער אויף דער צוקונפט. צענדליקער דעלעגאַטן האָבן זיך באַטייליקט אין דער דיסקוסיע. עס זענען אַרויסגעטראָטן קולטור-טוער, לערער, אַרבעטער פון פאַבריקן, וואַרשטאַטן, קוילן-גרעבער, וועבער, פאָרשטייער פון פאַרשיידענע פאָליטישע ריכטונגען און אין זייערע אַרויסטרעטונגען האָט זיך געפילט די זאָרג פאַר אונזער צוקונפט, פאַרן קיום פון אונזער פאָלק, פאַר דער אַנטוויקלונג פון אונזער קולטור. עס זענען אָנגענומען געוואָרן איינשטימיקע רעזאָלוציעס און ס'איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אַ ווענדונג צו דער יידישער באַפעלקערונג. עס ווערט פייערלעך פראָקלאַמירט דאָס אַנטשטיין פון אַ יידישער קולטור- און קונסט-געזעלשאַפט אין נידערשלעזיע.

דעם זעלבן טאָג אין אָוונט האָט דעביוטירט דער נידערשלעזישער יידישער טעאַטער מיט דער פרעמיערע: „דער בלוטיקער שפּאַס” פון שלום עליכם. מיט ענטוזיאַזם נעמען אויף די דעלעגאַטן און געסט די פרעכטיקע פאָרשטעלונג.

http://rcin.org.pl

דעם צווייטן אָוונט האָבן באַוויזן די רעזולטאַטן פון זייער אַרבעט די דראַמאַטישע קרייזן, כאָרן, ספּאָרט-קלובן און די קינדערשע קונסט-קרייזן. אין משך פון 7 שעה האָבן ביז 15 דראַמאַטישע קרייזן פון פאַרשיידענע שטעט און שטעטלעך, וועלכע זענען זייער וואַרעם אויפגענומען געוואָרן פון דער קאָנפערענץ, באַוויזן זייערע דערגרייכונגען ביים אַנטוויקלען די קונסט-שאַפונגען פון דער יידישער באַפעלקערונג

די יידישע קולטור-קאָנפערענץ אין נידערשלעזיע איז לויט איר פאַרנעם און פאַרלויף געווען די ערשטע יידישע קולטור-מאַניפעסטאַציע אין נאָכמלחמה-דיקן פעריאָד. די רעזולטאַטן פון דער קאָנפערענץ גרייכן ווייט אַריבער די גרענעצן פון נידערשלעזיע און וועלן האָבן אַ גרויסע באַדייטונג פאַר דעם אויפבלי פון דער יידישער קולטור אין פוילן. די קאָנפערענץ האָט איינ-שטימיק באַשלאָסן זיך צו ווענדן מיט פאָלגנדיקן רוף צו דער יידישער באַפעלקערונג.

ווענדונג

פון דער ערשטער יידישער קולטור-קאנפערענץ אין נידערשלעזיע.

צו דער יידישער אַרבעטערשאַפט, קולטור-טוער, אינטעליגענץ צו דער גאַנצער יידישער באַפעלקערונג.

די גרויסע אחריות פאַרן גורל און ווייטערדיקן אַנטוויקלונגס-וועג פון באַדייטנדיקסטן יידישן ישוב אינם נייעם פאָלקס-דעמאָקראַטישן פוילן — אין נידערשלעזיע, האָט אונז, דעלעגאַטן פון 38 שטעט, פאָרשטייער פון די פאַרשיי-דנסטע יידישע קולטור-אָרגאַניזאַציעס און אינסטיטוציעס, אָן אונטערשייד פון פאָליטישער איבערצייגונג און פאַרטייישער אָנגעהעריקייט, צונויפגעזאַמלט אויף דער ערשטער יידישער וואָיעוואָדישער קולטור-קאָנפערענץ אין נידערשלעזיע.

אויף די חורבות פון אַמאָל בליענדיקן, פולבלוטיקן יידישן ישוב אין פוילן זענען מיר, די איבערגעבליבענע פון דעם דריי מיט אַ האַלבן מיליאָניקן פוילישן יידנטום געקומען, כדי מיט דער עקשנות, וואָס באַצייכנט אונזער פאָלקס-כאַראַקטער, ווידער אויפריכטן דאָס לעבן, וואָס האָט דורך די היטלעריסטישע רויב-באַנדעס געזאָלט אויף אייביק פאַרטיליקט ווערן. אויף די רוינעס פון דער אַמאָל וואַקסנדיקער יידישער מאַסן-קולטור, וואָס איז געפלעגט און געפורמט געוואָרן דורך דעם גרויסן פּרץ, דורך שלום אַשן און ווייסנבערגן, דורך טויזנ-טער און טויזנטער יידישע פאָלקס-אינטעליגענטן — דיכטער און פּראָזאַיקער, מוזיקער און פּלאַסטיקער, אַרטיסטן און לערער, זענען מיר, די לעבנגעבליבענע געקומען, כדי ווייטער צו שמידן די גאָלדענע קייט פון דער יידישער מאַסן-קולטור אויף דער פוילישער ערד.

http://rcin.org.pl

הגם אונזערע הערצער זענען איבערפולט מיט ווייטיק און צער נאָך די מיליאָנען פאַרשניטענע ברידער און שוועסטער, זענען מיר אַהער געקומען נישט מיט קיין איינגעהויקערטע הכנעהדיקע פלייצעס, נאָר מיטן אומבויגזאַמען מוט פון קעמפער, וואָס האָבן אין דער גרויסער פעלקער-מלחמה קעגן די היטלער-בעסטיעס אריינגעטראָגן זייער אַ באַדייטנדיקן בלוט-צושטייער. דערדאָזיקער מוט און גלויבן האָט אונז געגעבן כוחות, כדי אין אַ גאָר קורצער צייט אויפבויען אין אַלע שטעט און שטעטלעך פונם נייעם ישוב 72 יידישע שולן, פאָרשולן און האַלב-אינטערנאַטן, 32 ביבליאָטעקן, 64 דראַמאַטישע קרייזן און כאָרן, אַ יידיש טעאַטער, אַ יידישן פאַרלאַג און צענדליקער אַנדערע אינסטיטוציעס.

שוין דער פאַרנעם פון די צוגרייטונגען צו דער ערשטער יידישער קולטור-קאָנפערענץ אין נידערשלעזיע מאַניפעסטירט אונזערע קולטור-שעפערישע כוחות און די ליבשאַפט פון די יידישע פאָלקס-מאַסן צו דער מאָדערנער יידישער קולטור. עס זענען צושטאַנדגעקומען 130 פאַרזאַמלונגעןביים אַנטייל פון 25000 נידערשלעזישע יידן, ס'זענען געמאַכט געוואָרן 20 עפנטלעכע איבערזיכטן פון דער קינסטלערישער שאַפונג מיטן אַנטייל פון 22000 יידן.

מיר די דעלעגאַטן פון דער ערשטער קאָנפערענץ פון די קולטור-טוער אין נידערשלעזיע דערקלערן פאַר דער גאַנצער יידישער עפנטלעכקייט:

ס'וועלן אונזערע הענט קיין מידקייט נישט וויסן ביים צוריק אויפבויען דעם גרויסן בנין פון אונזער יידישער מאַסן-קולטור און ווייטער איר אַנטוויקלען און דערהויבן צו דער העכסטער מדרגה פון מענטשלעכן שעפערישן גייסט.

מיר האָבן געבויט און וועלן ווייטער בויען אונזער קולטור אַלס פאָרזע-צונג און אָרגאַנישן באַשטאַנדטייל פון דער יידישער פּראָגרעסיווער קולטור פון אַלע צייטן און לענדער.

מיר האָבן געבויט און וועלן ווייטער בויען אונזער קולטור אלס דירעקטע פאָרזעצונג פון דער יידישער פּראָגרעסיווער מאַסן-קולטור אינם אמאָל גרויסן יידישן ישוב אין פוילן — אין דער ערשטער ריי פון זיינע ארבעטנדיקע שיכטן, וועלכע האָבן שטענדיק מיט גרענעצלאָזער ליבע און טרייִשאַפט אַרומגערינגלט די יידישע קולטור-אנשטאלטן.

מיר האָבן געבויט און וועלן ווייטער בויען אונזער קולטור מיט די אָנ-שטרענגונגען פון אַלע פּאָליטישע, געזעלשאַפטלעכע און קולטור-אָרגאַניזאַציעס פון דער יידישער באַפעלקערונג אויף דער באַזע פון דעמאָקראַטישער איינהייט פון יידישן פאָלק.

מיר האָבן געבויט און וועלן ווייטער בויען די יידישע קולטור-פּאָזיציעס ביי דער מיטהילף פון יידישן וואָיעוואָדישן און פּאָוויאַטאָווע קאָמיטעטן פון נידערשלעזיע, מיטן צענטראַל-קאָמיטעט פון די יידן אין פוילן בראש.

מיר האָבן געבויט און וועלן ווייטער בויען אונזער קולטור שטיצנדיק

http://rcin.org.pl

זיך און פּאַראייגענענדיק די גרויסע אַלמענטשלעכע גייסטווערטן, אין דער ערש-
טער ריי — די אוצרות פון דער דעמאָקראַטישער פּוילישער קולטור.

כּדי מיט דערפאָלג און כּבוד דערפילן אָט דעם גרויסן חוב, וואָס מיר נעמען אויף זיך לגבי אונזער פאָלק און זיין קולטור, האַלטן מיר פאַר אומבאַדינגט נויטווענדיק צו פאַרייניקן אַלע יידישע שעפערישע כּוחות, אַלע קולטור-אָרגאַניזאַציעס און באַזונדערע קרייזן אין איין איינהייטלעכער יידישער קולטור- און קונסט-געזעלשאַפט.

פאַר די וויכטיקסטע אויפגאַבן פון דער יידישער קולטור און קונסט-געזעלשאַפט האַלטן מיר: ליקווידירן די טרויעריקע ירושה, וואָס עס האָבן אונז איבערגעלאָזט די יאָרן פון מלחמה און אָקופּאַציע — דעם אַנאַלפאַבעטיזם, דורך שאַפן אומעטום אָוונט-קורסן פאַר דערוואַקסענע און יוגנט. דערנענטערן צו דער יידישער קולטור די שיכטן פון דער יידישער באַפעלקערונג, וועלכע זענען פון איר אָפּגעריסן געוואָרן און אין אַלע וויכטיקסטע פונקטן פון אונזער ישוב שאַפן פאָלקס-אוניווערסיטעטן צום דערלערנען אונזער געשיכטע און ליטעראַטור.

אויפהויבנדיק דעם אַלגעמיינעם קולטור-ניוואָ פון דער יידישער באַפעלקערונג, באַזונדערס זאָרגן פאַר דער ברייטסטער פאַך-בילדונג פון דער יוגנט און דערוואַקסענע, געבנדיק די ברייטסטע מיטהילף די אַלע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע פאַרנעמען זיך דירעקט מיט דער אויפגאַבע.

אַרומרינגלען מיט אַ באַזונדער זאָרג און געטריישאַפט די יידישע שולן, העלפן דער לערערשאַפט אין זייער פאַרטיפערטן באַנעמען אַלע אונזערע קולטור-אוצרות סיי פון דער פאַרגאַנגענהייט, סיי פון דער קעגנוואַרט.

מיטהעלפן און געבן אַלע מעגלעכקייטן פאַר דער אַנטוויקלונג פון נייע טאַלאַנטן, וואָס קומען פון פאָלק, סטימולירן דעם אידעישן און קינסטלערישן וווּקס פון יונגע דיכטער און פראָזאַיקער, מאַלער און סקולפּטאָרן, זינגער און מוזיק-שפּילער דורך שאַפן ספּעציעלע פאַרייניקונגען, ליטעראַריש-קינסטלערישע קאָנסולטאַציעס און סטודיעס, אונטער דער אָנפירונג פון דערפאַרענע קינסטלער.

זאָרגן פאַרן קינסטלערישן וווּקס פונם יידישן טעאַטער און יידישן אַקטיאָר, שאַפן אַ באַזונדער וואַרעמע און איבערגעגעבענע סביבה אַרום זיי, מיטהעלפן צום דערציען אַן אַקטיאָרישן נאָכוווּקס דורך גרינדן אַ יידישע טעאַטער-סטודיע. באַגלייך דערמיט דאַרף געפירט ווערן אַן אַנטשיידענער קאַמף קעגן יעדן סימן פון שונד אויף אונזער סצענע.

צוגלייך מיט דער זאָרג פאַרן פראָפעסיאָנעלן יידישן טעאַטער — ברייט אַנטוויקלען די יידישע דראַמאַטישע זעלבסט-טעטיקע קונסט אין די קלובן און קולטור-ווינקלען, מיטהעלפן זיי מיט אַ געהעריקן רעפּערטואַר און רעזשיסאָרישע אָנווייזונגען.

http://rcin.org.pl

צוציען יידישע קאָמפּאָזיטאָרן און דיריזשאָרן צו העלפן אַנטוויקלען די יידישע כאָרן אין אַלע אונזערע שטעט און שטעטלעך.

מיטהעלפן שאַפן אומעטום פאָלקס-ביבליאָטעקן און באַזאָרגן זיי מיט ליטעראַטור.

אַקטיוו זיך באַטייליקן אין דער אַרבעט פאַר אויסברייטערן די פּאַרלאַגטעטיקייט און אַרויסגעבן די ווערק פון אונזערע קלאַסיקער ווי אויך פון אונזערע היינטצייטיקע יידישע דיכטער און פּראָזאַיקער פון פּוילן.

מיטהעלפן ביים אויסבילדן יידישע זשורנאַליסטן-כּוחות און אַרויסווייזן דעם גרעסטן אינטערעס פאַר דער שטייגערונג פונם ניוואָ פון אונזער פּרעסע.

גרויס זענען די אויפגאַבן, וועלכע מיר, די אָרגאַניזאַטאָרן פון דער יידישער קולטור- און קונסט-געזעלשאַפט שטעלן פאַר זיך. מיר גלויבן אָבער אין דעם דערפאָלג פון אונזער זאַך, ווייל צום ערשטן מאָל אין דער געשיכטע פון יידן אין פּוילן זענען מיר פולבאַרעכטיקטע בירגער, וועלכע געניסן פון דער ברייטסטער שטיצע מצד דער דעמאָקראַטישער פּוילישער געזעלשאַפט און מלוכה.

מיר גלויבן אין דעם דערפאָלג פון אונזער זאַך, ווייל מיר זענען באַהערשט פון דעם אַלגעמיינעם בויונגס-גייסט, וואָס האָט אַרומגענומען די ברייטסטע שיכטן פון דער באַפעלקערונג אין דעם פאָלקס-דעמאָקראַטישן פּוילן.

מיר נעמען זיך צו דער אַרבעט מיט דעם באַוווּסטזיין, אַז מיר וועלן געשטיצט און אונטערגעהאַלטן ווערן פון אונזערע ברידער — די יידישע פאָלקסמאַסן אין אַלע לענדער פון דער וועלט, אין דער ערשטער ריי אין ראַטןפאַרבאַנד, אַמעריקע און פּאַלעסטינע. שטרעבנדיק צו זיין אַן אָרגאַנישער גליד אין דער יידישער קולטור-שעפערישער משפחה פון אַלע יידישע ישובים אין דער גאַנצער וועלט, באַגריסן מיר הייס דעם באַשלוס פון צענטראַל-קאָמיטעט פון די יידן אין פּוילן זיך אָנצושליסן צו די איניציאַטאָרן אויף צונויפרופן דעם צווייטן אַלוועלטלעכן יידישן קולטור-קאָנגרעס.

צו אַלע, וואָס האָבן דעם ווילן זיך נעמען צו דער הייליקער אַרבעט צוריק אויפצובויען און ווייטער אַנטוויקלען אונזער יידישע מאַסן-קולטור, ווענדן מיר זיך מיט אונזער הייסן רוף:

אָן אונטערשייד פון פּאַרטייישער אָנגעהעריקייט — שטעלט זיך אַלע ווי איין מאַן אין די רייען פון דער יידישער קולטור- און קונסט-געזעלשאַפט.

אין נאָמען פון דער יידישער
קולטור-קאָנפערענץ אין נידערשלעזיע
פּרעזידיום פון דער קאָנפערענץ.

http://rcin.org.pl

דאָס יידישע געזעלשאַפטלעכע לעבן אין נידערשלעזיע.

אין די באַדינגונגען, וועלכע ס׳האָט געשאַפן די פוילישע פאָלקס-דעמאָקראַטיע האָבן אַלע יידישע דעמאָקראַטישע גרופּירונגען די מעגלעכקייט פאַר פרייער אַנטוויקלונג און אַלזייטיקער טעטיקייט.

חוץ דער פאַרצווייגטער פּאָליטישער,ווירטשאַפטלעכער און קולטור-טעטיקייט פון די יידישע קאָמיטעטן, אין וועלכע ס׳זענען פאַרטראָטן אַלע יידישע פאַרטייען, וועלכע שטייען אויף דער באַזע פון אייניקייט און פאָלקס-דעמאָקראַטיע, פירט אויך יעדע פאַרטיי באַזונדער איר אַרבעט.

אַן אַקטיווע טעטיקייט צווישן דער יידישער באַפעלקערונג פירן די יידישע קרייזן פון פ. פ. ר. (פוילישע אַרבעטער-פאַרטיי). די יידישע קרייזן, אונטער דער אָנפירונג פון דער אַלגעמיינער פאַרטיי-אָנפירונג האָבן אַרויסגעוויזן איניציאַטיוו און גיבן אָפּ זייער אַ סך כוחות דעם אויפבוי-פּראָצעס פון יידישן ישוב, זיין אַלזייטיקער אַנטוויקלונג און וווּקס.

שטאַרק צעוואַקסן האָט זיך אויך די יוגנט-אָרגאַניזאַציע „פאַרבאַנד פון יוגנט-קאַמף“ (ז. וו. מ.) די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע ווייזט דער יידישער יוגנט דעם וועג צו האַרמאָנישן צוזאַמענלעבן און צוזאַמענאַרבעט מיט דער פּראָגרעסיווער פוילישער יוגנט לטובת דער פוילישער פאָלקס-רעפּובליק. איר לאָזונג איז: לערע, אַרבעט און קאַמף.

אין אַ גאַנצער ריי יידישע ישובים אין נידערשלעזיע זענען פאַראַן אָרגאַניזאַציעס פון „בונד“, פון דער יוגנט-אָרגאַניזאַציע „צוקונפט“ און פון קינדער-פאַרבאַנד „סקיף“. דער „בונד“ באַטייליקט זיך אין דער אַרבעט פון די יידישע קאָמיטעטן.

די דעמאָקראַטישע ציוניסטישע גרופּירונגען פון אַלע ריכטונגען, וועלכע האָבן געווירקט אין יידישן לעבן פאַר דער מלחמה האָבן זייערע אָרגאַניזאַציעס אינם נידערשלעזישן יידישן ישוב.

די אָרגאַניזאַציע „איחוד“ (דעמאָקראַטישע ציוניסטן) פאַרמאָגט אַ באַדייטנדיקע צאָל אָפּטיילונגען, אייגענע קבוצים, אַ לאַנדווירטשאַפטלעכע פערמע פאַר הכשרה, אַ יוגנט-אָרגאַניזאַציע א. נ. „איחוד הנוער הציוני“ און אַ פרויען-אָרגאַניזאַציע „וויזא“.

עס עקזיסטירן אויך אין נידערשלעזיע אָרגאַניזאַציעס פון די ציוניסטן-סאָציאַליסטן (פועלי-ציון לינקע און פועלי-ציון צ. ס.) מיט די יוגנט-אָרגאַניזאַציעס „יוגנט“, „דרור“. קינדער-אָרגאַניזאַציעס „יונגבאָר“ און אַ ספּאָרט-קלוב „שטערן“.

די פאַרטיי „השומר-הצעיר“ אַרבעט אויך מיט אין די קאָמיטעטן. זי פאַרנעמט זיך אויך מיט לאַנדווירטשאַפטלעכער הכשרה, האָט אַ שיין-אַנטוויקלטע פערמע און קבוצים. ס׳אַרבעט אויך די יוגנט-אָרגאַניזאַציע „השומר הצעיר“.

http://rcin.org.pl

ס'אַרבעט אויך די ציוניסטיש-סאָציאַליסטישע פּאַרטיי „התאחדות" מיט דער יוגנט-אָרגאַניזאַציע „גורדוניה", וועלכע נעמט נישט קיין אַנטייל אין דער טאָגטעגלעכער אַרבעט פון קאָמיטעט. זיי באַטייליקן זיך אָבער אין יעדער פּאָליטישער אַקציע, וועלכע ווערט אונטערגענומען דורכן קאָמיטעט.

אַ גאַנץ באַזונדערע אַרבעט פירן די רעליגיעזע יידן, וועלכע זענען אָרגאַניזירט אין „מזרחי", אויך זיי האָבן קבוצים. זיי זענען אָרגאַניזירט אין דער א. ג. רעליגיעזער קאָנגרעגאַציע, וואָס פאַרנעמט זיך אויסשליסלעך מיט באַפרידיקן די רעליגיעזע באַדערפענישן, ווי אָפּהיטן די בתי-מדרשים, רעליגיעזע קיכן, חברה-קדושה א.א. אין וראָצלאַוו איז אויך דאָ אַ ראַבינאַט, אָנגעפירט דורך דעם באַקאַנטן רעליגיעזן טוער הרב דר. שלום טרייסטמאַן.

אָט איז אין אַלגעמיינע שטריכן, אַן איבערזיכט פון יידישן פּאַרטיי-וועזן אין נידערשלעזיע.

אונזערע פּאָליטישע אינטערעסן אינם נייעם פּוילן, ווו יידן זענען אַבסאָלוט גלייכבאַרעכטיקטע בירגער, פאַלן זיך פולשטענדיק צונויף מיט די אינטערעסן פון דעם סאָציאַלן און פּאָליטישן פּאָרשריט און פּאַרפעסטיקונג פון דער פּוילישער פאָלקס-דעמאָקראַטיע, וועלכע גאַראַנטירט אונז די פרייע און אומגעשטערטע אַנטוויקלונג.

דאָס פאַרשטייט שוין היינט די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג. זי האָט עס אַרויסגעוויזן בעת דעם רעפערענדום, וועלכער איז פאָרגעקומען אין יאָר 1946 און בעת די וואַלן צום פוילישן סיים אינם טאָג פונם 19-טן יאַנואַר 1947 יאָר. טויזנטער יידישע אַגיטאַטאָרן פון אַלע יידישע פּאַרטייען האָבן זיך פרייוויליק געשטעלט צו דער וואַל-קאַמפּאַניע. איינהייטלעכע יידישע וואַל-קאָמיטעטן האָבן אָנגעפירט מיט די דאָזיקע פּאָליטישע אַקציעס. אין דער צייט פון דער וואַל-קאַמפּאַניע זענען אין נידערשלעזיע פאָרגעקומען 118 מיטינגען און 86 פאַרזאַמלונגען מיטן אַנטייל פון קרוב 40 טויזנט יידן.

דער יידישער ישוב אין נידערשלעזיע איז דורכגעדרונגען מיטן באַוווסטזיין און אחריות-געפיל פאַר דער באַנייונג פונם יידישן פאָלקס-לעבן. אויף יעדן רוף פון די יידישע קאָמיטעטן, פון די דעמאָקראַטישע פּאַרטייען, שטעלן זיך טויזנטער יידן, כדי צו זאָגן זייער אַנטשלאָסן וואָרט און מיט מעשים באַווייזן זייער שטענדיקע גרייטקייט צו דינען אונזער אַלגעמיינעם פאָלקס-אינטערעס. יעדער מיטינג און פאַרזאַמלונג אין די שטעט און שטעטלעך פון נידערשלעזיע זאַמלט צונויף טויזנטער צוהערער. די גרעסטע טעאַטער-זאַלן זענען שטענדיק פול געפּאַקט — אַלצאיינס צי ס'האַנדלט זיך וועגן אַ פּאָליטישן מיטינג אָדער אַ רעפעראַט אויף אַ קולטור-טעמע. גאָר ברייט מערקט אָפּ דער נידערשלעזישער ישוב די אַלגעמיין-מלוכהשע און באַזונדערע יידישע יום-טובים. די פייערונגען לכבוד דעם יאָרטאָג פון אויפשטאַנד אין וואַרשעווער געטאָ, וועלכע קו-

http://rcin.org.pl

וואָיעוואָדישער קאָמיטעט פון יידן אין נידערשלעזיע

עס זיצן פון רעכטס אויף לינקס: ב. שאַפער, מ. סטאַשעווסקי, י. עגיט, י. לעשטש, ב. לעווי.
עס שטייען פון רעכטס אויף לינקס: י. בורשטין, ש. הירשפעלד, י. וואַסערשטרום, ב. העלמאַן, א. צעבולאַ,
י. פלאָצקער, י. ראָזנפעלד און י. סלוצקי.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

מען פאָר יאָר־יערלעך, זענען אין 1947 יאָר פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גרוי־סער פאָלקס־דעמאָנסטראַציע פאַר דער ווירדע און כבוד פון יידישן פאָלק. אין די דאָזיקע פייערונגען האָבן זיך ברייט באַטייליקט די פאָרשטייער פון דער פוילישער מלוכה־מאַכט און פון דער פוילישער געזעלשאַפט.

דער יידישער ישוב אין נידערשלעזיע צייכנט זיך אויס מיט זיין שאַר־פער וואַכזאַמקייט און פילבאַרקייט לגבי אַלע פאָליטישע דערשיינונגען אין אויסלאַנד, וועלכע האָבן באַזונדערס אַ שייכות מיטן לעבן פון יידישן פאָלק. דער מילדער אורטייל פון נירנבערגער פראָצעס האָט אַרויסגערופן אין גאַנץ נידער־שלעזיע ריזיקע פראָטעסט־פאַרזאַמלונגען.

אַ כוואַליע פראָטעסטן און דעמאָנסטראַציעס איז געווען דער ענטפער פון די יידן אין נידערשלעזיע אויף דער רעדע פונם געוו. אַמעריקאַנער אויסערן־מיניסטער בירנס, וועלכער האָט געפרוווט אָפּפרעגן די פוילישע מערב־גרענעצן — נידערשלעזיע בתוכם.

גרויסע פראָטעסט־דעמאָנסטראַציעס און מיטינגען זענען אומעטום פאָרגע־קומען קעגן ווילקיר פונם ענגלישן אימפּעריאַליזם אין פּאַלעסטינע, קעגן די רדיפות און טעראָר לגבי די דאָרטיקע יידן.

די אַלע דעמאָנסטראַציעס באַווייזן שטענדיק די שטרעבונג צו אייניקייט ביי דער יידישער באַפעלקערונג, די שטרעבונג מיט געמיינזאַמע כוחות אויפ־צובויען דאָס חרוב־געוואָרענע לעבן.

ביי דער גאַנצער אייגנאַרטיקייט פונם יידישן ישוב אין נידערשלעזיע פילט ער זיך שטענדיק ווי אַן אָרגאַנישער גליד פון אַלע יידישע ישובים אין דער וועלט, פון זייערע דעמאָקראַטישע כוחות, וועלכע קעמפן און אַרבעטן פאַרן וווּל פון אונזער געליטענעם יידישן פאָלק.

צו נאָך גרעסערע דערגרייכונגען

די אָרגאַניזירטע געזעלשאַפטלעכקייט פונם פאָלקס־דעמאָקראַטישן פוילן איז צוגעטראָטן צום פאַרווירקלעכן דעם דריי־יאָר פּלאַן פון ווייטערדיקן וווּקס פון דער פאָלקס־ווירטשאַפט און וווילשטאַנד פון די ברייטסטע מאַסן. אויך מיר יידן שליסן זיך איין אין דער אַרבעט צום פאַרווירקלעכן דעם דאזיקן פּלאַן אין אונזער ווירטשאַפטלעכער בויונג.

שוין אין יאָר 1947 דאַרפן מיר שאַפן נייע 15 יידישע קאָאָפּעראַטיוון אין נידערשלעזיע, וועלכע דאַרפן באַשעפטיקן 500 אַרבעטער, אַ חוץ דעם דאַרפן אין די שוין פאַראַנענע קאָאָפּעראַטיוון באַשעפטיקט ווערן נאָך 750 אַרבעטער, אין די מלוכהשע פאַבריקן דאַרפן אַריינגעצויגן ווערן נאָך 5000 יידן. דער גרעסטער טייל פון זיי דאַרף איבערקוואַליפיצירט ווערן.

http://rcin.org.pl

היינטיקס יאָר דאַרף די יידישע קולטור- און קונסט-געזעלשאַפט אין נידערשלעזיע אויסוואַקסן און ציילן ביז 10 טויזנט מיטגלידער. אין וורראָצלאַוו דאַרף געעפנט ווערן אַ צענטראַל קולטור-הויז מיט אַן אייגענעם טעאַטער-זאַל. עס דאַרף אָרגאַניזירט ווערן אַן אָלימפּיאַדע פון דראַמאַטישע קרייזן און כאָרן. עס דאַרפן געעפנט ווערן אין נידערשלעזיע נאָך 5 קולטור-הייזער. עס מוזן באַרייכערט ווערן די ביבליאָטעקן מיט נאך 10 טויזנט יידישע ביכער. עס מוזן איינגעאָרדנט ווערן וועכנטלעכע ראַדיאָ-אודיציעס אין דער יידישער שפּראַך. עס דאַרף אָרגאַניזירט ווערן אַ יידישער פּאַוויליאָן אויף דער אַלגעמיינער אויסשטעלונג, וואָס דאַרף פּאָרקומען אין וורראצלאַוו.

מיר מוזן אַלץ טאָן, אַז ס'זאָל געעפנט ווערן די ערשטע מיטל-שול אין וורראָצלאַוו. כדי צו העכערן די קוואַליפיקאַציעס פון אונזערע לערער וועלן דאַרפן געשאפן ווערן קורסן און אַ סעמינאַר פאר דערציער פון די האַלב-אינטערנאַטן. ס'מוז אויסוואקסן די צאָל קינדער אין די האַלב-אינטערנאַטן און אין די שולן. זומער-צייט וועלן מיר דאַרפן אַ באַדייטנדיקע צאָל יידישע קינדער שיקן אויף אָפּרו אין ספּעציעלע קאָלאָניעס. ס'וועט מוזן ענערגישער געפירט ווערן די אַרבעט צום שאַפן אַן אַלגעמיין-יידישע קינדער-אָרגאַניזאציע.

פאַר דער יוגנט וועט דארפן געשאַפן ווערן נאך איין גרויסע יוגנט-היים וואָס זאל אַריינגעמען 200 מאַן. ס'וועלן מוזן איבערגעקוואַליפיצירט ווערן נאָך 300 יוגנטלעכע און ס'וועלן דאַרפן געשאַפן ווערן נאָך 10 יידישע ספּאָרט-קלובן. דאָס יאָר וועט אויך דאַרפן צוגעגרייט ווערן אַ צוזאַמענפאַל פון דער גאַנצער יידישער יוגנט פון נידערשלעזיע.

דאס זענען בלויז באַזונדערע שטריכן פון דעם פּלאַן פון ווייטערדיקן פאַנאַנדערבויען דעם יידישן ישוב אין נידערשלעזיע. מיר טרעטן אַריין אין דריטן יאָר אַרבעט פול מיט גלויבן, אַז אַלע אונזערע באַמיונגען וועלן אין רעזולטאַט ברענגען א גרויסן וווּקס פון דער יידישער שאַפונגס-ענערגיע, וואָס וועט נאָך גרעסערע וווּנדער באַווייזן באַם פאַרהיילן אונזערע וווּנדן, באַם אויסבויען די יידישעווירטשאַפטלעכע און קולטור-פּאָזיציעס. מיר זענען זיכער, אַז אונזער אַרבעט וועט ברענגען נאָך באַדייטנדיקערע רעזולטאַטן, ווייל מיר זענען אַן אָרגאַנישער גליד פון דער פאָלקס-דעמאָקראַטישער געזעלשאַפט אין נייעם פוילן, וואָס גייט פון נצחון צו נצחון ביים הויבן דעם מאַטעריעלן וווילשטאַנד פון די ברייטסטע פאָלקס-מאַסן, באַם פאַרפעסטיקן און פאַנאַנדער-בויען די געזעלשאַפטלעכע, ווירטשאַפטלעכע און קולטור-פּאָזיציעס.

http://rcin.org.pl

אינהאַלט

פאָרוואָרט 3
נידערשלעזיע 7
יידן אין נידערשלעזיע 13
יידן אין נידערשלעזיע פאַר דער מלחמה . . . 15
יידן אין נידערשלעזיע בעת דער מלחמה . . . 16
אין די פרילינג־טעג פון יאָר 1945 18
אַ נייַ לעבן גייט אויף 21
עס וואַקסט דער יידישער ישוב אין נידערשלעזיע . . 32
פראָדוקטיוויזאַציע 39
צו פּראָדוקטיווער אַרבעט 41
ס'וואַקסט די צאָל יידישע קאָאָפעראַטיוון . . . 47
יידן אויף ערד 51
די יידישע באַנק פאַר פּראָדוקטיוויזאַציע . . . 52
מען לערנט זיך אַרבעטן 53
די יידישע יוגנט אין נידערשלעזיע 55
קינדער־שוץ 57
פאַר אונזערע קינדער 59
אַ יידישע שול פאַר אונזערע קינדער 64
הילף פאַר אַלעמען, ווער עס נויטיקט זיך . . . 65
לאָמיר זיין געזונט 66
קולטור־אויפשטייג 69
דער קולטור־אויפשטייג אין אונזער לעבן 71
ווענדונג פון דער ערשטער יידישער קולטור־קאָנפערענץ
אין נידערשלעזיע 75
דאָס יידישע געזעלשאַפטלעכע לעבן אין נידערשלעזיע . 79
צו נאָך גרעסערע דערגרייכונגען 81

http://rcin.org.pl

Składano i odbito
w DRUKARNI PAŃSTWOWEJ Nr. 6
we Wrocławiu.
Zam. Nr. 323 F.12513

Okładkę projektował D. Gutsztajn

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl